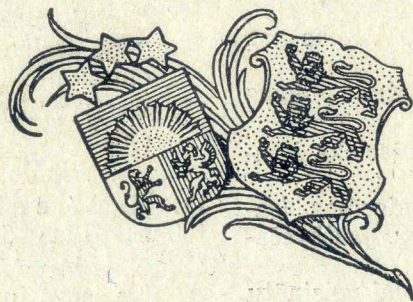

LATVIJAS-IGAUNIJAS BIEDRĪBAS
MĒNEŠRAKSTS

LATI-EESTI UHINGU KUUKIRI

Nr. 4—6

1933. G.

NOVEMBRIS

I. GADS

LATVIJAS-IGAUNIJAS BIEDRĪBAS IZDEVUMS

Saturs: Sisu:

1. Igaunijas valsts vecākais apciemo Latvijas valsts prezidentu.
2. Latvijas jaunais sūtnis Igaunijā.
3. Jaunais Igaunijas sūtnis Latvijā.
4. **K. Ducmanis**, Latvijas un Igaunijas satversmes reformas jautājumi.
5. Igaunijas republikas jaunā satversme.
6. **J. Volmars**, Atgriezīsimies pie pamatjautājumiem.
7. **V. Munters**, Latvijas - Igaunijas savienības līgums.
8. Latvijas ārlietu ministra domas par muitas ūniju.
9. Igaunijas ārlietu ministra domas par muitas ūniju.
10. Baltijas valšķu 4. saimnieciskā konference.
11. **A. Birznieks**, Pienaimeieības saasniegumi Latvijas 15 g. pastāvēšanas laikā.
12. **H. Albats**, Kas darāms, lai veicinātu kopdarbību jurīdiskos jautājumos.
13. **J. Vāpa**, Latvijas jaunais kriminālkodekss.
14. **H. Raudseps**, Piezīmes par igauņu skatuves rakstniecību.
15. **Arv. Klāvsons**, Latvijas ministru un deputātu Igaunijas apmeklējums.
16. Vēlama saprašanās arī futbolā.
17. **Arv. Kl.**, Latvijas iekšējā dzīve.
18. Latvijas ev.-lut. baznīcas arkibīskaps prof. Dr. theol. Teodors Grīnbergs ievests amatā Doma baznīcā.
19. Igaunijas jaunā valdība.
20. Chronika.
1. Eesti riigivanem külastab Lāti riigipresidenti.
2. Lāti uus saadik Eestis.
3. Uus Eesti saadik Lätis.
4. **K. Dutsman**, Lāti ja Eesti põhiseaduse reformi küsimusi.
5. Eesti Vabariigi uus põhiseadus
6. **J. Volmar**, Pöörame tagasi põhiküsimuste juure.
7. **V. Munter**, Lāti — Eesti liiduleping.
8. Lāti välisministri mõtteid tolliunionist.
9. Eesti välisministri mõtteid tolliunionist.
10. Baltiriikide 4. majanduskonverents.
11. **H. Birzniek**, Piimanduse saavutusi Lāti 15 a. iseseisvuse ajal.
12. **H. Albatt**, Mis teha koostöö soodustamiseks juriidilisis küsimusis.
13. **J. Vāpaa**, Lāti uus kriminaalkodeks.
14. **H. Raudsepp**, Märkmeid Eesti lavakirjandusest.
15. **Arv. Klavson**, Lāti ministrite ja rahvasaadikute külaskäik Eestisse.
16. Soovitav teineteisest arusaamine ka jalgpallis.
17. **Arv. Kl.**, Lāti siseelu.
18. Lāti ev.-lut. kiriku peapiiskop prof. Dr. theol. Teodor Grinberg seati Riia Toomkirikus ametisse.
19. Eesti uus valitsus.
20. Kronika.

LATVIJAS - IGAUNIJAS BIEDRĪBAS MĒNEŠRAKSTS LĀTI - EESTI ÜHINGU KUUKIRI

Nr. 4—6.

Novembris.

1. gads.

Latvijas - Igaunijas biedrības mēnešraksts iznāk reizi mēnesī, mēneša sākumā. Mēnešraksta abonēšana līdz šī gada beigām Latvijā, Igaunijā un Lietuvā Ls 3,80, citās zemēs Ls 4,50. Atsevišķa burtnīca maksā Ls 0,50, redakc., izdevn. un ekspedīcijas adrese — Rīgā, Elizabetes ielā 21, dz. 4, tēl. 23717. Pasūtījumus un naudas pārvedumus lūdz adresēt Latvijas-Igaunijas biedrības mantzinim Fr. Lasmaņa kġm, Rīgā, Brīvības bulvārī 1; Fr. Lasmaņa tēlef. 20551. Latvijas-Igaunijas b-bas adrese: Rīgā, Skolas ielā 13.

Lāti-Eesti ūhingu kuukiri ilmub ūks kord kuus kuu algul. Kuukirja tellimishind kāsoleva aasta lõpuni Lātis, Eestis ja Leedus Ls 3,80 teistes maades Ls 4,50. ūksik vihk maksab Lātis Ls 0,50. Toimetuse, väljaandja ja talituse adress — Riias, Elisabeti tġn. 21, krt. 4., tel. 23717. Tellimisi ja rahasaadetisi palutakse adreseerida Lāti - Eesti ūhingu laekahoidjale hġrra Fr. Lasman'ile Riias, Brīvības bulv. (Vabaduse puistee) 1. Fr. Lasman'i tēlef. 20551. Lāti-Eesti ūhingu adress: Riias, Skolas ielā 13.

Igaunijas valsts vecākais apciemo Latvijas valsts prezidentu.

Eesti riigivanem külastab Lāti riigipresidenti.

Igaunijas valsts vecākais K. Petss Latvijas valsts prezidenta A. Kvieša pavadībā ceļā uz pili.
Eesti riigivanem K. Pāts Lāti riigipresidenti A. Kvisis'e saatel teel lossi.

Igaunijas valsts vecākais Konstantins Petss, atbildot uz Latvijas valsts prezidenta Alberta Kviesša Igaunijas apmeklējumu pag. vasarā dziesmu svētku laikā, ieradās Rīgā 18. novembrī rītā, kad Latvijas galvas pilsēta bij saposusies svinēt Latvijas 15 gadu pastāvēšanas svētkus. Igaunijas valsts vecāko pavadīja ārlietu ministrs Seljama un kara ministrs ģen. Lills.

Eesti riigivanem Konstantin Päts, vastates Lāti riigipresidenti Albert Kviesis'e külaskäigule Eestisse läinud suvel laulupeo ajal, saabus Riiga 18. novembri hommikul, mil Lāti pealinn oli Lāti 15. Vabariigi aasta iseseisvuse pühade ehtel. Eesti riigivanemat saatsid välisminister Seljama ja kaitseminister kindr. Lill.

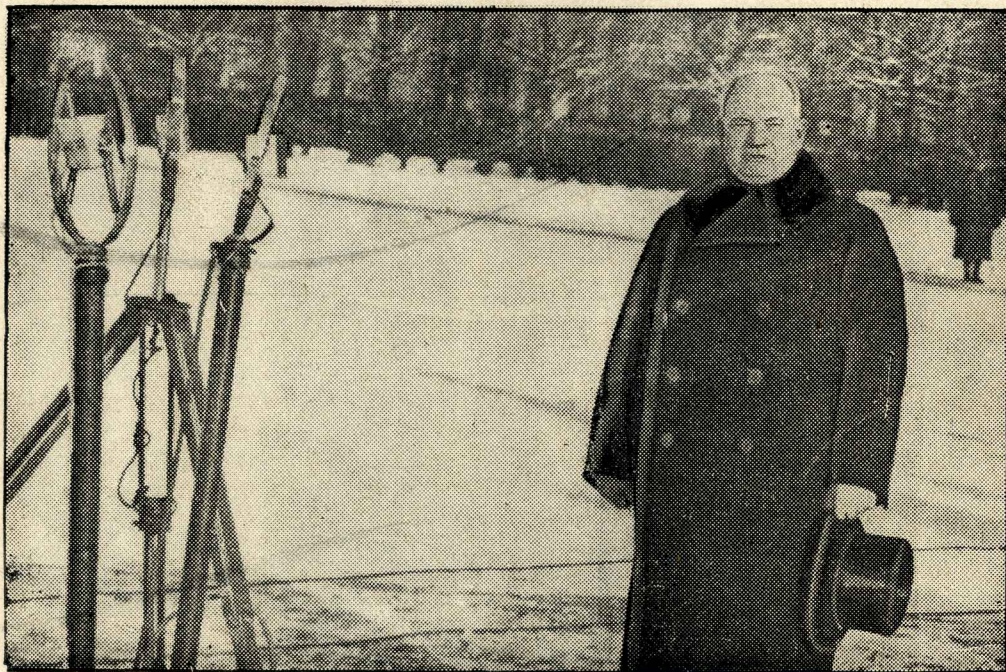
Igaunijas valsts vecākais K. Petss noliek vainagu Brāļu kapos.
Eesti riigivanem K. Päts asetab pārja Vennaste kalmistule.

Rīgas stacijā augsto viesi sagaidīja Latvijas valsts prezidents A. Kviesis, Saeimas priekšsēdētājs Dr. P. Kalniņš, ministru prezidents A. Bļodnieks, kara ministrs ģen. Balodis, ārlietu ministrs V. Salnais, Rīgas pilsētas galva H. Celmiņš, Latvijas-Igaunijas tuvināšanas biedrības priekšs. A. Alberings, diplomātiskā korpusa locekļi un preses pārstāvji, kā arī lielā skaitā valsts darbinieki un privātā publika. Pie stacijas bij nostādīta goda sardze, bet gar bulvāri, kur bija jābrauc uz Rīgas pili abu valšķu galvām, stāvēja špalerās studenti.

Körget külalist vastuvõtma oli tulnud Riia jaama Lāti riigipresident Kviesis, seimi esimees Dr. P. Kalnin, ministerpresident A. Bļodniek, kaitseminister kindr. Balodis, välisminister V. Salnais, Riia linnapea H. Celmin, Lāti-Eesti sõprusühingu esimees A. Albering, diplomaatlise korpuse liikmed ja ajalehtede esindarahvas. Jaama ees oli auvaht aga jad, samuti rohkesti ka riigiametnikud ja puiestee ääres, kus mõlemad riigipead pidid sõitma Riia lossi, seisid üliõpilaste read.

Valsts vecākais K. Petss Rīgā bij valsts prezidenta A. Kviesha viesis un pa viesošanos laiku uzturējās Rīgas pilī. Viņš ņēma dalību visos Latvijas valsts svētku jubilejas sarīkojumos.

Riigivanem K. Pāts oli Riias riigipresidendi A. Kviesis'e külaliseks ja külaskäigu ajal elas Riia lossis. Ta võttis osa kõigist Läti riigipühade juubelipidustusist.

Igaunijas valsts vecākais K. Petss sveicina latviešu kareivjus un tautu.

Eesti riigivanem K. Pāts tervitab Läti kaitsevāe ja rahvast.

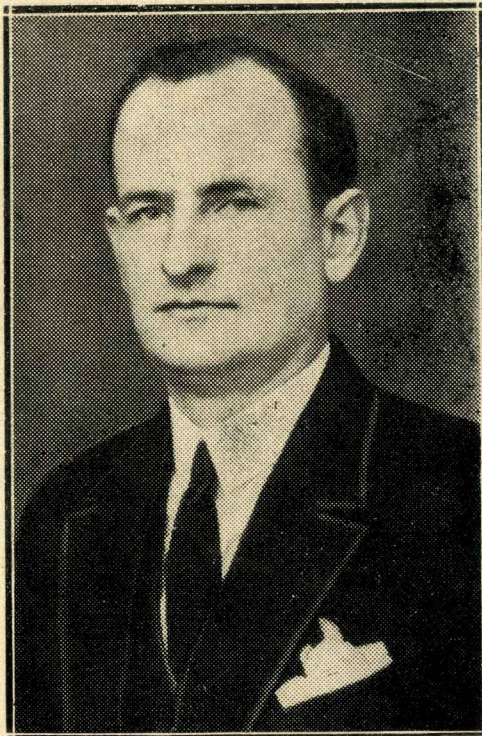
Par Igaunijas valsts vecākā viesošanos un viesošanas atskaņām Rīgā plašāki būs rakstīts nākošā mēnešraksta numurā. Bet jau tagad atzīmējams, ka Igaunijas valsts vecākā dalība Latvijas valsts svētkos deva šiem svētkiem sevišķu nozīmi un šim apmeklējumam ir liela paliekoša nozīme abu sabiedroto tautu un valšķu tuvināšanās darbā.

Eesti riigivanema külaskäigust ja külaskäigu vastukajast Riias laiemalt kirjutame järgnevas numbris, aga juba praegu peame mainima, et Eesti riigivanema osavõtt Läti juubelipidustusist andis pidustustele erilist tähtsust ja sel külaskäigul on suur jäädav tähtsus mõlema riigi ja rahva lähendamise töös.

Latvijas jaunais sūtnis Igaunijā. Lāti uus saadik Eestis.

Jaunais Latvijas sūtnis Igaunijā R. Liepiņš 21. septembrī ar parasto ceremoniālu iesniedza savus akreditācijas dokumentus Igaunijas valsts vecākam Tenisonam.

Lāti uus saadik Eestis R. Liepin andis 21. septembril oma volituskirjad hariliku sellekohase tseremoniaaliga Eesti riigivanimale Tõnissonile.

Latvijas sūtnis Igaunijā R. Liepiņš.

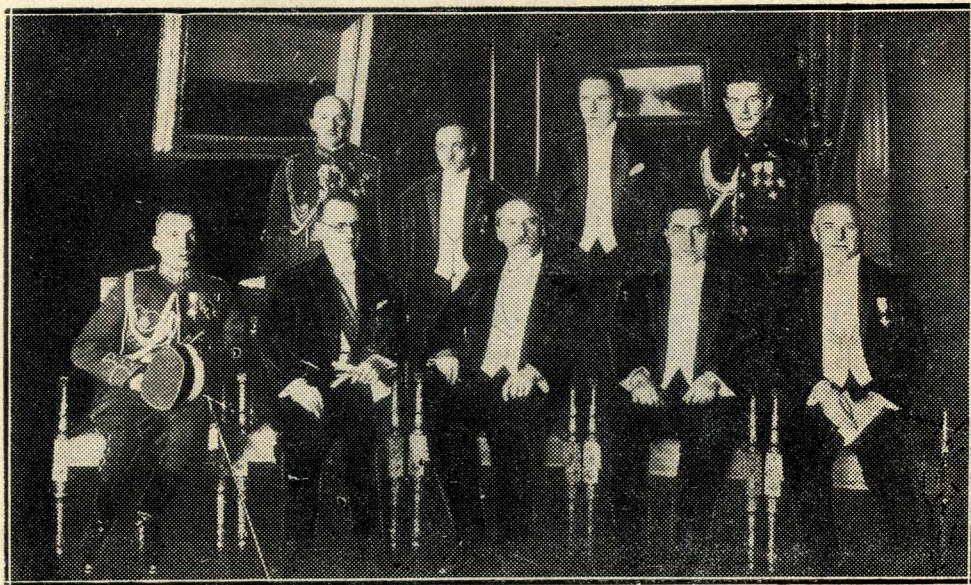
Lāti saadik Eestis R. Liepin.

Roberts Liepiņš dzimis 3. septembrī 1890. gadā Zemgalē, Tukuma apriņķa Pētertāles pagastā. Kā eksterns nolīcis gatavības eksāmenu pie Jelgavas reālskolas. Studējis tirdzniecības zinības Rīgas politehniskā institūtā. No 1915. līdz 1917. gadam darbojās ziemeļfrontes būvniecības dienestā. Neilgi pirms revolūcijas pārvests uz armijas apgādības daļu pie zemkopības ministra pilnvarnieka Pleskavā. Kad igauņi ieņēma Pleskavu, Liepiņu iecēla par Latvijas diplomātiskās

Roberts Liepinš sündis 3. septembril 1890. a. Semgallias, Tukumi maakonna Pētertali vallas. Sooritas eksternina küpuseksami Jelgava reaalkoolis. Öppis kaubandusteadust Riia polütehnikumis. 1915. aastast kuni 1917. aastani töötas põhja väerinde ehitusosakonnas. Enne revolutsiooni ta viidi üle sõjaväe varustusosakonda põllutöoministri asetäitja juure Pihkvas. Kui eestlased vallutasid Pihkva, Liepin valiti Läti sõjapõgenejate komitee esimeheks. 1919. a. juulis ta määrati Läti

pārstāvniecības pilnvarnieku Pleskavā, ta paša gada septembrī — par ārlietu ministrijas 2. sekretāru, 1920. gadā — par ministrijas saimniecības un finanšu nodaļas vadītāju, 1921. gadā par administratīvi — juridiskā dep-ta direktora palīgu un

diplomaatliseks esindajaks Pihkvasse, sama aasta septembris välisministeeriumi 2. sekretāriks, 1920. a. — ministeeriumi majandus ja rahandusosakonna juhatajaks, 1921. a. administratīiv - jurīdīlīse osakonna direktori abīks ja 1922. a. —

Latvijas sūtņa R. Liepiņa akreditēšanās pie Igaunijas valsts vecākā Tallinnā. Lāti saadīku R. Liepin'i akredīteerīme Eestī riigīvanema juures Tallīnnas. Pīrmā rīndā: (no kreīsās otrāis) sūtīs R. Liepiņš, Iģ. valsts vecākāis J. Tenīsons un ārlietu min. prof. A. Pīps. Esīmesel real: (pahemalt teīne) saadīk R. Liepin, Eestī riigīvanem J. Tōnīsson ja välīsminīster prof. A. Pīip.

no 1922. g. — par šī departamenta direktoru. Šo amatu viņš ieņēma līdz iecelšanai finanšu ministra amatā 1928. g. martā. Tā paša gada novembra beigās līdz ar kabineta demisiju Liepiņš aizgāja no finanšu ministrijas, lai dotos par sūtņi uz Kaunu, kur palika sūtņa amatā līdz iecelšanai par sūtņi Rēvelē šī gada vasarā.

selle osakonna direktorīks. Seda ametīta pīdas kuni 1928. a. mārtsīni, mīllal ta kutsuti rahamīnīstīrīks. Sama aasta novembrikuu lōpul ūhes kabīnēti lahkuīmīsega lahkus ka Liepin rahamīnīstēerīumīst, et sōīta saadīkuks Kaunasēsse, mīllīses ametīs olī kuni ūmberpaīgutamīsenī saadīkuks Tallīnna k. a. suvel.

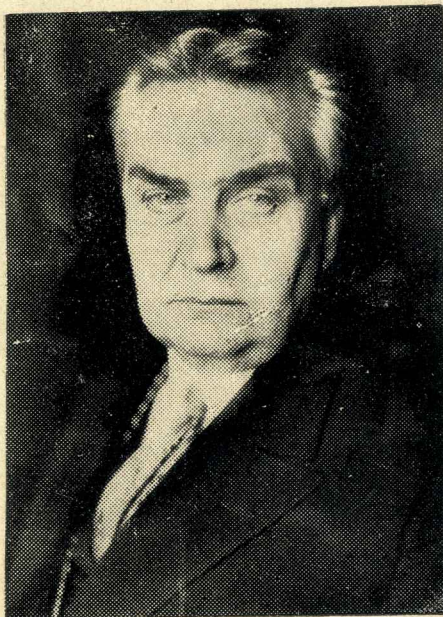
Jaunais Igaunijas sūtņis Latvijā. Uus Eestī saadīk Lātis.

Kārļis Mennīgs dzīmīs 29. aprīlī 1874. gadā Tērbatā kā namsaimnīeka dēls. Studējis Tērbatas augstskolā teolōģīju, studījas beīdzīs 1901. gadā, nokalpojīs kandidāta

Karl Menning sūndīs 29. aprīlīl 1874. a. Tartus mājāomanīku pojana. Ōppīs Tartu ūlīkoolīs usuteadust, lōpetas 1901., pīdas proovīaasta nīng asus sīis ōpetaja-

gadu, sācis strādāt mācītāja amatā. Bet jau 1904. gadā viņš atstāj dvēseļu gana darbu un sāk darboties, lai veicinātu Igaunijas teātra attīstību, kas viņu ļoti interesēja jau studenta gados. K. Mennings sāka publicēt rakstus par skatuves rakstniecību, tad Berlinē Reinhardta teātri sagatavojās par režisoru un 1906. gadā viņu

ko hale. Loobus aga juba 1904. aastal hingekarjase ametist ning asus Eesti näitemängu edendamisele, mille vastu ta juba üliõpilaspõlves oli tundnud suurt huvi. Ta hakkas avaldama kirjutusi näitekirjanduse kohta, valmistus siis Berliinis Reinhardti laval näitejuhiks ja sai 1906. aastal Tartu "Vanemuise" teatri di-

Igaunijas sūtnis Latvijā K. Mennings.
Eesti saadik Lätis K. Menning.

iecēla par Tērbatas „Vanemuine“ teātra direktoru. Šo pienākumu viņš izpildīja nepārtraukti līdz 1914. gadam. Pēc tam tas darbojās Rēvelē kā žurnālists un 1918. gada sākumā Igaunijas pagaidu valdības uzdevumā viņš kopā ar citiem devās uz ārzemēm populārizēt igauņu tautas valstiskās patstāvības ideju. Šī uzdevuma veikšanai K. Mennings uzturējās Kopenhagenā no 1918. — 1919. g., bija Igaunijas diplomātiskais pārstāvis Skandināvijas valstīs no 1920.—1921. g. un 1921. gada pavasarī viņu iecēla par sūtni Berlinē, kur tas darbojās līdz pat šim laikam.

rektoriks, olles sel kohal vahetpidamata kuni 1914. aastani. Siis ta töötas Tallinnas ajakirjanikuna ja 1918. aasta alul läks Eesti ajutise valitsuse ülesandel ühes teistega välismaile selgitama Eesti rahva riikliku iseseisvuse püüdeid. Viibis sel otstarbel 1918. — 1919. Kopenhagenis, oli 1920. — 1921. Eesti esindaja Skandināvias riikides ja määrati 1921. a. kevadal Eesti saadikuks Berliini, kus viibis kuni seniajani.

Saimniecība. Politika.

Latvijas un Igaunijas satversmes reformas jautājumi. Lāti ja Eesti põhiseaduse reformi küsimusi.

Kā kāda jauna strāva politiskā mākslā pār tautām un valstīm pēdējā laikā šalc valsts satversmes reformu vēsmas. Tā ir tautās nobrieduse cieša apņemšanās un ilgas pēc tās valsts kārtības uzlabošanas, kāda daudzās zemēs, tanī starpā visās jaunajās valstīs, radās pēc lielā kara un revolūcijām. Toreiz jauno republiku satversmēs iemiesoja visādus demokrātijas pēdējos vārdus no tā laika politiskās sesonas modes žurnāliem, nevaicājot, kā jel īsti dotās tautas dzīvē šie politiskās sesonas modes žurnālu modeļi piestāvēs, un pie ka īsti novedīs partijpolitikas proza. Tagad nu gan, pēc sūriem piedzīvojumiem ilgga-dīgā praksē, redzam un uz savas ādas jūtam, ka to modeļu drēbe nav bijusi īsta angļu drēbe, n a v bijusi īsta angļu parlamentārisma zorte, un kā arī viņas fasons ir iznācis citāds, nekā politiskie piegrie-zēji toreiz tautām daiļrunīgi iegalvoja.

Mūsu dienu veselīgā apdomāšanās nu atklāj, ka toreiz rēķins ir taisīts bez saimnieka, resp. saimnieku — tautu — apreibi-not pārejošā sajūsmā, kā kādas pavasara palu likaupas. Saimnieks — tautas pašas — labi sen jau vairs it nemaz nav sa-jūsmināts par to, ko jaunmodīgo satver-smju piegriešanas dienās, šinīs jautrājās „Skroderdienās Silmačos“, viņai uzšuva pēc teorijas izprātotiem politiskās visjau-nākās modes žurnāliem. Visur atskan sau-cieni pēc reformām satversmēs — un allaž virzienā uz valsts varas koncentrāciju un prom no viņas pulverizācijas caur daudz-partiju parlamentārimu un caur personī-gās atbildības noslicināšanu dažādos kollektīvos. Vietām šie centieni noiet pretē-jās galējībās, iznīcinot brīvības un perso-nas pamattiesības valsts elka — Leviatā-nā! — vārdā. Tomēr visumā šī kustība ņem veselīgu un pareizu virzienu, taisni, lai saglabātu personas pamattiesību paš-vērtības un prāta apgaismotas pilsoņa brī-

Viimasel ajal puhuvad üle maade ja rahvaste riigi põhiseaduse reformi tuuled uue poliitilise kunsti vooluna. Rahvastes on valminud kindel soov ja igatsus paran-dada seda riigikorda, mis loodi paljudes riikides, nende seas ka kõigis noortes riikides. Siis paigutati noorte riikide põhi-seaduseisse kõiksugused demokraatia vii-mased hüüded selleaja poliitilise hooaja moežurnaalidest, küsimata, kuidas need poliitilise hooaja žurnaalid modellig sobi-vad iga rahva ellu ja kuhu viib parteipo-liitika proosa. Nüüd, pärast halbu koge-musi, mitme aastases tegevusest näeme küll, ja tunneme omal nahal, et modellig riie ei ole olnud eht inglise riie, ei ole olnud inglise parlamentarismi sort ja fasongi on saanud teistsugusena kui poliitilised juurelõikajad omal ajal rah-vestele ilusasti kujutasid.

Meie aja terve mõtteviis leidis, et siis on arved koostatud peremehta, resp. viies peremeest — rahvast — mõõduvasse vaimustusse kui kevadaja meeletusse. Pere-mees — rahvas ise — juba õige ammu ei ole enam vaimustatud sellest ülikonnast, mis temale õmmeldi neil uuema moe põhi-seaduse juurelõikamise päevil, neil lõbu-sail „Skroderdienas Silmačos“ („Rätsepa-päivil Palumatsi talus“) teoreetiliselt väl-jamõeldud kõigeuemaist poliitilise moe žurnaalidest. Kõikjal kuuleme hüüdeid, et rahvad soovivad põhiseaduse reforme — ikka riigivõimu kontsentreerimise sihis ja eemale riigivõimu killustamisest, mis sünnib paljude parteide parlamentarismi ja isikliku vastutustunde kõiksuguseisse kollektiividesse uputamise kaudu. Kohati lähevad need püüded liig kaugele, hävita-des vabaduse ja isiku õigusi riigi ebaju-mala Leviatani nimel. Siiski võtab see vool üldiselt terve ja õige suuna, et ala-hoida isiku õiguste algväärtusi ja aruga valgustatud isiku vabadusi, et kaitsta

vības. Lai šīs mantas pasargātu no izšķērdēšanas demokrātijas aplamā izpratnē, kā arī parlamentārisma un partiju režīma galējībās.

Pa šo pareizo ceļu valsts satversmes reformu centieni plūst — visumā ņemot — arī Baltijas valstīs, ciktāl tajās vispār ir paturēts parlaments un pašas tautas demokrātiskā aktivitāte. Un pēdējā laikā jo sevišķi I g a u n i j ā un L a t v i j ā, divās draudzīgās un sabiedrotās kaimiņu zemēs un tautās ar vienādu pagātņi un nākotni.

Ar parlamentārisma un partiju režīma pārmērībām pulverizēto vaišķu varu Baltijas valstīs nu atkal grib koncentrēt stipras varas degpunktā. Tas ir isā formulējumā šīs jaunās strāvas kods un mērķis. Šie centieni, ciktāl runa ir par Igauniju un Latviju, ir raduši atbalsi arī ārzemēs. Francijas parlamenta kuluāros un presē par to diskutē gan par gan pret, jo arī Francijā satversmes reforma ir nobriedusi vajadzība un tādi valstsvīri kā divi bijušie Francijas valsts prezidenti un nesenais ministru prezidents Tardjē noteikti prasa arī Francijā līdzīgas reformas kā Igaunijā un Latvijā.

Atšalkusi līdz I g a u n i j a i, šī jaunā strāva politiskā mākslā šī gada 14., 15. un 16. oktobrī ar tautas nobalsošanā pieņemto valsts satversmes reformu u z v a r ē j a.

Kopš ilgāka laika — tāpat kā Igaunijā — arī Latvijā valsts satversmes reformas vajadzības apziņa briest plašās tautas aprindās un tagad ir jau nobriedusi par aplātū dienas jautājumu.

Siem grūtiem un nopietniem laikiem un tautas ilgām atbilstošu valststiesisku un politisku gandarījumu dod **latviešu Zemnieku Savienības likumprojekts par Latvijas valsts satversmes reformu**, kā pirmais tāds praktisks solis Latvijā. Projekts, ko Zemnieku Savienības Saeimas frakcija iesniedza Saeimā š. g. 24. oktobrī (pilns teksts izziņots arī Z. S-bas centrālorganā „Brīvās Zemes“ 24. oktobra numurā). Šim reformprojektam ir **dāudz līdzības ar jau notikušo valsts satversmes reformu Igaunijā**, kaut arī abu starpā ir vairāk un mazāk svarīgas atšķirības. Šī reformas kustība Latvijā vairs neapstā-

neid varasid hävitamisest demokraatiast valesti arusaamisel ning parlamentarismi ja parteide režiimi liigsusist.

Selle õige tee kaudu lähevad riigi põhiseaduse reformi püüded — üldiselt ka Baltiriikides, kuivõrt nendes on üldse jäänud parlamendi ja rahva enda demokraatlise aktiviteedi juure. Ja viimasel ajal iseäranis Lätis ja Eestis, kahes sõbralikus naabermaas ja rahvas ning liitriigis ühise mineviku ja tulevikuga.

Parlamentarismi ja parteide režiimi liigsustega killustatud riigivõimu soovivad Baltiriigid nüüd jälle kontsentreerida kindla võimu keskpunktisse. See on lühidalt formuleerides selle uue voolu sisuks ja eesmärgiks. Need püüded, kuivõrt kõne all on Läti ja Eesti, on leidnud vastukaja ka välismaal. Prantsuse parlamendi kuluäärdes kõneldakse sellest küll poolt, küll vastu, kuna ka Prantsusmaal põhiseaduse muutmise on küpsenud vajadus ja sääraseid riigimehed, nagu kaks endist Prantsusmaa riigipresidenti ja hiljutine ministerpresident Tardje, kindlasti nõuavad ka Prantsusmaale sarnaseid reforme, kui Lätis ja Eestis.

See poliitilise kunsti uus vool jõudis Eestini ja võitis 14., 15. ja 16. oktoobril käesoleval aastal rahvahääletusel riigi põhiseaduse muudatuste vastuvõtmisega.

Juba kauemat aega, samuti kui Eestis — valmib ka Lätis riigi põhiseaduse muutmise vajaduse tunne laiemais ringkonnis ja ongi juba praegu saanud põlevaks päevaküsimuseks.

Praegusele raskele ja tõsisele ajale ja rahva igatsusele vastava riigiõigusliku ja poliitilise rahulduse annab Läti põllumeeste liidu seaduseelnõu Läti riigi põhiseaduse reformist, kui esimene selline tegelik samm Lätis. Selle seaduseelnõu esitas seimile Põllumeeste liidu rühm käesoleva aasta 24. oktoobril (seaduseelnõu täiel kujul kuulutatud ka Põllumeeste liidu peahäälekandja „Brīva Seme“ 24. oktobri numbris). Sellel eelnõul on väga palju ühist juba teostunud põhiseaduse reformiga Eestis, olgugi, et mõlemate vahel on ka enam või vähem tähtsaid erinevusi. Reformi nõue

sies, un jo vairāk tai zināmas aprindas pretosies, jo radikālākas kļūs viņas prasības, kāpēc minētie pretpēki darītu gudrāki, nepretojoties tam, kas visai mērēnā veidā tiek prasīts tagad.

Šai satversmes reformai būs lemts iezvanīt jaunu laikmetu kā Igaunijas tā arī Latvijas republikas vēsturē.

Latviešu Zemnieku Savienības 24. oktobra likumprojekts liek priekšā grozīt un papildināt šādus deviņpadsmit — no pavisam astoņdesmit astoņiem — pantus Latvijas valsts satversmes likumā: 5, 8, 10, 29, 35, 36, 39, 43, 44, 48, 50, 51, 52, 59, 62, 71, 75, 81 un 86 pantus, kuŗi zīmējas uz šādām nodaļām pastāvošā Latvijas valsts satversmes likumā: 1) Saeima (2. nod.), 2) Valsts Prezidents (3. nod.), 3) ministru kabinets (4. nod.), likumdošana (5. nod.) un tiesa (6. nod.).

Igaunijas jau pieņemtā satversmes reformā ir grozīti trīsdesmit panti, kuŗu saturs visumā atbilst tai pašai vielai, tiem pašiem valsts varas elementiem un viņu pilnvaru normām, kas reformas nolūkā skārtas latviešu Zemnieku Savienības projektā. Proti, šādi panti Igaunijas valsts satversmes likumā: 29, 36, 39, 41, 42, 43, 44, 51, 53, 54; 55; 57; 58; 59; 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 75, 76, 80; 81; 82 un 86 panti, kā arī piektās nodaļas virsraksts („Par republikas prezidentu un republikas vadību“), jo līdz tam Igaunijas satversmes likums valsts prezidenta institūta nemaz nepazina.

Latviešu Zemnieku Savienības likumprojektā par valsts satversmes reformu neskārtas paliek vienīgi satversmes likuma pēdējā un pirmā nodaļa: 7. nodaļa par valsts kontroli un pate pirmā nodaļa par satversmes vispārējiem pamata noteikumiem, kuŗi nosaka, ka Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika, ka Latvijas valsts suverēnā vara pieder Latvijas tautai u. v. c. par valsts teritoriju un nacionālo karogu. Jau no tā vien redzams, ka šis likumprojekts būvē uz tiem pašiem **demokratijas un tautas suverenitātes pamatiem**, uz kuŗiem mūsu valsts vētrās un cīņās dzima un līdz šim ir pastāvējusi. Uz tiem viņai jāstāv cieši arī turpmāk.

Lātis ei kao enam ja mida rohkem teatavad ringkonnad on selle vastu, seda radikaalsemaiks saavad põhiseaduse muudatused, mispäraks mainitud vastasrind teeks targemini, kui ei takistaks seda, mida praegu nõutakse mõõdukalt.

Need põhiseaduse muudatused toovad uue ajajärgu nii Eesti, kui Läti Vabariikide ajaloosse.

Läti põllumeeste liidu 24. oktoobri seaduseelnõu paneb ette muuta ja täiendada järgmisi ühteteistkümmend — kaheksakümne kaheksast — paragrahvi Läti riigi põhiseaduses: 5, 8, 10, 29, 35, 36, 39, 43, 44, 48, 50, 51, 52, 59, 62, 71, 75, 81 ja 86, mida leiame järgmistes peatükkides Läti riigi praeguses põhiseaduses: 1) seim (2. peatükk), 2) riigipresident (3. peatükk), 3) ministrite kabinet (4. peatükk), seadusandlus (5. peatükk) ja kohtud (6. peatükk).

Vastuvõetud uues Eesti põhiseaduses muudeti kolmkümmend paragrahvi, millede sisu üldiselt vastab sellele samale ainele, samadele riigivõimu elementidele ja nende volituste normidele, mis reformi eesmärgiga puudutatud Läti põllumeeste liidu seaduseelnõus. Eesti riigi põhiseaduses muudeti alljärgnevaid paragrahve: 29, 36, 39, 41, 42, 43, 44, 51, 53, 54, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 75, 76, 80, 81, 82 ja 86 ning viienda peatüki päälkiri (Vabariigi presidendist ja Vabariigi valitsusest), kuna senini Eesti põhiseadus ei tunnudki riigipresidendi instituuti.

Läti põllumeeste liidu seaduseelnõus riigipõhiseaduse reformist j ä ä v a d m u u t m a t a ainult põhiseaduse esimene ja viimane peatükk: 7. peatükk riigikontrollist ja esimene peatükk põhiseaduse üldiseist põhimäärusist, milles öeldakse, et Läti on sõltumatu demokraatlik Vabariik, et riigivõim on Läti rahva oma jne., riigi territooriumist ja riigilipust. Juba sellest on näha, et see seaduseelnõu põhjeneb endistele demokraatia ja rahva võimu alustele, milledel on seisnud meie riik kogu aeg kõigis tormides, kus ta võitlustes sündis ja jäi iseseisvaks senini. Nendel alustel peab ta kindlalt seisma ka tulevikus.

Tas pats atstāts neskārts arī jaunajā Igaunijas valsts satversmē, kuŗa tāpat pa vecam paliek uz demokrātiskas republikas pamatiem. Jo abas tautas pēc savas dabas un vēstures ir demokrātiskas tautas, ar zemniekiem kā pamatšķiru valstī, ar zemniekiem pēc dzīves tradīcijām radniecīgu rūpniecības proletāriātu samērā nelielā skaitā, ar tautas rakstura kaislību uz individuālismu un uz personas brīvību, kas mūs tā tuvina piem., franču tautai, kā arī brīvājām anglo-sakšu un skandināvju tautām.

Reformas mērķis abu kaimiņvalšķu centionos ir: uz demokrātijas un tautas pašnoteikšanās pamatiem celt jaunu, labāku virsbūvi valsts varas funkciju sadalīšanā un pilnvaru apjoma ziņā.

Laiki tagad ir nopietni un pa daļai bīstāmi. Katrā ziņā — politiski, starptautiski un saimnieciski grūti laiki, īsts politisks ziemas sals, kad neder vieglākiem un būtībā citādiem laikiem piemērots valsts satversmes tērps, grūtā, smagā un sarežģītā parlamenta absolūtisma mašīna. Laiki, kad ir steidzami vajadzīga tāda valsts kārtība, kas ir vienkāršāka, vieglāki darbā laižama, grūtā brīdī ātri un droši pielietojama. No partiju andelēm netraucēta, no valsts varas pulverizācijas un neatbildīgas izvazāšanas pasargāta. Ir vajadzīgs ar plašām pilnvarām apbalvots valsts galva, stipra un patstāvīga stabila valdība, kuŗu patvaļīgs parlaments lai nesaistītu pie rokām un kājām un kuŗas pilnvarās tas lai neiemaisītos, netieši, ne caur neatbildīgu partiju kanāli. Ir vajadzīgs vienīgi likumdošanai un valsts budžeta pieņemšanai veltīts parlaments. Un — last but not least — no parlamenta (tāpat kā no valdības) neatkarīga tiesa.

Visi šie valsts varas pastiprinājumi un vienkāršoējumi ne tikvien ir pilnīgi savienojami ar demokrātijas un prāta apgaismoju brīvību, bet patiesībā ir priekšnoteikumi, lai tā demokrātijas būtu īsta un tā brīvība prātīga, kā arī lai pati valsts vara būtu stipra un valsts uz iekšu un āru droša.

Tas viss ir vērā ņemts, kā Igaunijas jaunajā satversmē, tā arī latviešu Zemnieku Savienības likumprojektā par valsts satversmes reformu Latvijā.

See kōik on jäänud muutmata ka uues Eesti riigi põhiseaduses, mis samuti jääb endistele demokraatliku Vabariigi alustele. Mõlemad rahvad on oma loomu ja ajaloo poolest demokraatlikud rahvad, põllumeestega kui põhikihiga riigis, põllumeestele elu traditsioonidega lähedase võrdlemisi väiksearvulise, tööstuslise proletariaadiga rahvaga, kelle iseloomus kirg individualismile ja isiku vabadusele, mis lähendab meid, näiteks, prantsuse rahvale, ning vabadele anglo-saksidele ja Skandinaavia rahvastele.

Reformi eesmärgiks mõlema naaberriigi püüetes on: ehitada demokraatia ja rahva isetsustamise alustele uut, paremat hoonet riigivõimu funktsioonide jagamise ja volituste suuruse mõttes.

Praegused ajad on tõsised ja osalt kardetavad. Igatahes — poliitiliselt, rahvusvaheliselt ja majandusliselt rasked ajad, eht poliitiline pakane, millal ei kōlba kergemaile ja oma iseloomus teistsugustele aegadele õmmeldud riigi põhiseaduse ülikond, raske ja keeruline parlamendi absolutismi masin. Ajad, millal on hädatarvilik säärane riigikord, mis on lihtsam, kergemini tööle pandav ja raskel silmapilgul kiirelt ja julgelt töötav aparat, mida ei takista parteide kauplemised, mis on kaitstud riigivõimu killustamise ja vastutustundeta kasutamise eest. Meie vajame suurte volitustega varustatud riigipead, kindlat ja iseseisvat valitsust, kellele suurevõimuline parlament ei saaks siduda käed ja jalad ja kelle volitusisse ta ei saaks segada ei otseselt, ega vastutustundeta parteide kaudu. Meie vajame parlamenti ainult seadusandluseks ja riigi eelarve vastuvõtmiseks. Ja — last but not least — parlamendist (samuti ka valitsusest) sõltumatu kohut.

Kōik need riigivõimu kindlustused ja lihtsustamised pole mitte ainult täielikult ühendatavad demokraatiaga ja aruga valgustatud vabadusega, vaid on tõelikult eeltingimusteks, et demokraatia oleks tõeline ja vabodus mõistlik, et ka riigivõim oleks tugev ja riik ise julge sisemiselt ja väliselt.

Seda kōiki on arvestatud nii Eesti uues põhiseaduses, kui ka Läti põllumeeste põhiseaduse muutmise seaduseelnõus.

Reizē ar to šie jaunās politiskās mākslas centieni Igaunijā un Latvijā grib darīt galu tai skrejvārdu politikai un uztverei, kas, visos locījumos ņemdama dēmo­krātiju un dēmo­krātismu, domājās visu solīt, nodrošināt un dabūt vienīgi ar „dēmo­krātiju“, novedot šo pašu par sevi cienījamo vārdu un jēdzienu līdz galīgai kredīta pazaudēšanai tautā, kurai tas sāk apnikt. Kad tagad uz laukiem sāk runāt par dēmo­krātiju slavinošā nozīmē, tad ļaudis top nepacietīgi, un nav piekrišanas. Istie dēmo­krātijas sargi ir tie, kas tiecas reformēt valsts satversmi šē augstāk aprādītā virzienā, kamēr vēl laiks un kamēr pacietību zaudējusē tauta nesāk pati reformēt no apakšas, ar tiem līdzekļiem, ko viegli uzminēt tādos apstākļos.

Ir galīgi aplam, kā praksē, tā arī no valsts tiesību doktrīnas viedokļa, domāt un runāt, it kā ar dēmo­krātiju kā tādu vienmēr būtu reizē dots jau arī viss cits: ir pilsoniskās brīvības, ir personas pamattiesības, ir kaut kāda gatava valsts varas virsbūve. Nē, tas viss izveidojams īpaši, ar vajadzīgo politisko un valststiesisko mākslu, kā arī ar ik tautas tradīciju, rakstura, dvēseles pazīšanu. Par visām lietām — ar zināmu paredzēšanu, kas no zināmas būves dzīvē iznāks. Var būt arī tirāniskas dēmo­krātijas, kur nav ne brīvības, ne personas pamattiesību garantiju. Var būt arī galīgi izlaistas dēmo­krātijas, vājas, nevarīgas, sevī saskaldītas, pulverizētas: ja virs dēmo­krātiskā pamata nav gudri un apdomīgi ierīkotas virsbūves, kas pienācīgi sadala valsts varas funkcijas un to pilnvaras. Var būt dēmo­krātijā ar patvaldīgu parlamentu (parlamenta absolūtisms), kur visa varas pilnība pieder parlamentam un reizē arī politisko partiju centrālkomitejām, kurās pievāc sev un uzurpē tautas suverenitāti. Tāds parlamenta absolūtisms līdz š. g. oktobra vidum bija Igaunijā un vēl šodien pastāv Latvijā. Abu valšķu satversmes reformas grib tai vietā nodibināt tiesisku valsti (Rechtsstaat), kāda, kā to jau pirms 200 gadiem mācīja Montes­kijē, var pastāvēt vienīgi tad, ja visa vara nepieder vienai pašai personai nedz vienai pašai sapulcei vai kollēģijai. Reizē ar to

ūhes sellega need uue poliitika kunsti pūided Eestis ja Lätis tahavad lõpetada seda sõnade poliitikat, mis käsitades sõna demokraatia kõigis käändeis, tahavad lubada kõike, tahavad kindlustada ja saada kõik ainult sõnaga „demokraatia“, viies selle iseenesest lugupeetava mõiste ja sõna lõpulikule krediidid kaotamisele rahva seas, keda see hakkab äratüütama. Kui praegu maal keegi hakkab kiitvalt rääkima demokraatiast, siis ei taha rahvas kuulata, ja tal pole poolehoidu. Tõsised demokraatia kaitsjad on need, kes püüavad parandada riigi põhiseaduset ülalmainitud suunas, seni kui on veel aeg ja seni kui kannatuse kaotanud rahvas ise ei hakka reformeerima altpoolt abinõudega, mida kerge ettekujutada sääraseis oludes.

On täiesti ebaõige, nii tegeliku elu, kui ka riigiõiguse doktriinide seisukohalt, mõtelda ja rääkida nii, nagu oleks demokraatiaga korraga alati antud juba ka kõik muu: kodanlised vabadused, isiku põhiõigused ja mingisugune riigivõimu peahitus. Ei, kõike seda peame moodustama eraldi, vajalise poliitilise ja riigiõigusliku kunstiga ning iga rahva traditsioonide, iseloomu ja hinge tundmisega. Üle kõige — teatava ettenägelikkusega, mis teatavast ehitusest saab tegelikus elus. Võivad olla ka türannilised demokraatiad, kus ei ole vabadust, ega isiku põhiõiguste kindlustust. Võivad olla, ka koguni kehvad, jõuetud, töövoimetud ja killustatud demokraatiad: kui demokraatlisel alusel pole targalt ja mõistlikult ehitatud hoonet, mis õigelt jaotaks riigivõimu funktsioone ja nende volitusi. Võib küll olla demokraatia võimuka parlamendiga (parlamendi absolutism), kus kogu võim täielikult on parlamendil ja ühes sellega ka poliitiliste parteide keskkomiteedel, kes haaravad ja koguvad enesele rahva õigused. Säärane parlamendi absolutism käesoleva aasta oktoobrikuuni oli Eestis ja veel tänapäevgi valitseb Lätis. Mõlemad riigid põhiseaduse muutmise­ga tahavad selle asemale rajada õiguslikku riiki (Rechtsstaat), milline, nagu seda õpetas juba enne 200 aastat Montes­kije, võib iseisvana püsida ainult siis, kui kogu võim ei kuulu ühele ainsale isikule, ehk ühele

Šie centieni abās kaimiņu demokraatijās tiecas celt godā uzticības principu attiecībā pret pašu vēlētiem valstsväriem un tautas vadojäm, vispär pret demokraatiskas valsts varas nesäjäm, bez ka pęc pašas lietu bütibas neviens vēlētās demokraatijas režims nevar büt un pastävēt. Kas aiz katra pašu vēlēta varas nesēja pilnvaräm ierauga spokojämies „diktatora“ rēgu, tas patiesibā pats nemaz netic demokraatijai un velti valkā šo värdü. Šie centieni grib arī atdot strädigäm tautäm pašdisciplinu un iespēju likt uzsväru uz pienäkumu pret sevi un tēvijü, bet nevis müžigi tikai uz „prasibäm“: iegaumējot, ka turot pienäkuma disciplinu rasies arī faktiska iespēja apmierinät „prasibas“. Arī sienäzis tikai ar to turējäs saväs vasaras dejäs, ka bij zem pienäkuma nastas salikusü skudra, kas sakräj šķünos.

Isi sakot, Igaunijas un Latvijas valsts satversmes reformu centieni grib: izbeigt nemäkulibu, neatbildibu, nevaribu, lēmu mu un varas bezdarbibu valsts pärvaldisha nä un likumdošanä un pašķirt ceju labäkai politiskai mäkslai, lai tanü spēka degpunktä, käds ir valsts vara, nekad nenäktu politisks un tiesisks nepräts vai pat ļaunpräts, un lai šis varas degpunktis bütü nacionäls un stiprs.

Modernäs civilizācijas attiecibas gaitai tagad ir tendence sarežģit visus dzives un cilvēku attiecibu laukus valsts iekšzemē un starptautiskä sabiedribä, piešķirot sabiedriskai un tiesiskai norisei nekad vēl nebijüšu spraigumu un ätrumu. Tas städa valsts likumdošanai, pärvaldei un diplomätijai sevišķi p a a u g s t i n ä t u s u z d e v u m u s. Tanü pašä virzienä dzen arī pašä modernäs valsts rakstura pärveidošanās, kad prom ir vecä klasiskä liberalisma laikmets, kuřä valstij tik maz bij jäiemaisäm privätsaimnieciskäs sabiedribas norisē un kad bij daudz viegläki valdit un valstis stürēt nekä šodiem. Müsu laiku valsts turpretim — jau kopš ilgäka laika — ir pärveidojusies par sociäläs intervencijas valsti, ar strauju pieaugumu publisko tiesibu nozarēs, gan jaunäs, gan arī uz privättiesibu rēķina radušäs. Täda valsts, kuřä järükojas pęc pläna un plaši

ainsale kogule või kolleegiumile. Ühes sellega need püüded mõlemas naaberriigis püüavad ausse tõsta usalduse printsiipi oma valitud riigimeeste ja rahvajuhitide vastu, üldse demokraatlise riigivõimu kandjate vastu, milleta juba asjade loomugi poolest ei või olla ega püsida ükski valitud demokraatlik kord. Kes iga omavalitud võimukandja volituste seljataga näeb „diktaatori“ kuju, see ise ei usugi demokraatiasse ja asjata räägib sellest. Need püüded tahavad anda töökalale rahvale kätte enese distsipliini ja võimaluse rõhku panna kohustusile enese ja isamaa vastu ja mitte alati ainult „nõudeile“: tähelpannes, et kohustuste distsipliini omades, avaneb tegelik võimalus ka „nõudeid“ rahuldada.

Ka rohutirts, ainult selle tõttu võis tant-sida kogu suve, et kohustuste koormat kandev sipelgas kandis toitu talveks kokku.

Kokkuvõttes, Eesti ja Läti riigi põhi-seaduse muutmise püüded tahavad: lõpetada oskamatus, vastutustundetust, võimetust, aeglust ja võimu tegevusetust riigi valitsemises ja seadusandluses ja võimaldada teed paremale poliitilisele kunstile, et selles jõu keskpunktis, milleks on riigivõim, mitte kunagi ei saaks asukohta poliitiline või õigusline meeletus või koguni kuritegu, ning et see võimu keskpunkt oleks rahvuslik ja tugev.

Moodsa tsivilisatsiooni arenemiskäigul on praegu tendents muuta keeruliseks kõiki elu ja rahvaste suhete alasid siseriigis ja rahvusvahelistes ringkondades, andes seltskondlisele ja õiguslikule tegevusele enneolemata pingsuse ja kiiruse. See seab riigi seadusandlusele, valitsusele ja diplomaatiale eriti kõrgeid ülesandeid. Samas suunas liigub ka moodsa riigi iseloomu muutumine. Kuna on kadunud vana klassilise liberalismi ajajärk, kui riik nii vähe tarvitset end segada eramajanduse seltskonna tegevusesse ja ning kui oli palju kergem valitseda ja juhtida riike kui tänapäeval. Meie aja riik — juba kauemat aega — on muutunud sotsiaalse interventsiooni riigiks, andes järsu juurekasvu avalikkude õiguste aladel, mis tekkinud küll sootu uute, küll eraõiguste arvel. Säärane riik, kus peab tegutsema

jāiemaisās privātsaimnieciskā norisē uz iekšu un uz ārieni. Te tāļu paplašinās valsts varas uzdevumi, viņas darba programma, kas izvedama ar stipru un lietpratīgu valsts varu: ar jaunu politisku maksu. Skaidra lieta, ka tad kāpinas prasības arī pret likumdošanas māku un tehniku, kā arī pret likumprojektu rūpīgu sagatavošanu, kam daudzpartiju parlamenti maz noderīgi: te derētu korporatīvi sastādīta otra palāta blakus vispārīgās vēlēšanās radītai deputātu palātai, bet tik tālu ne Igaunijas, ne Latvijas satversmes reformas šodien vēl netaisās iet. Reiz tōmēr būs jānoiet arī šis posms lietu tālākā attīstībā.

Valsts aparāts tanī parlamenta un partiju absolūtisma veidā, kādā tas vēl ir vairākās valstīs, tanī starpā Latvijā, un kādā tas līdz šim bij Igaunijā — ir vismazāk piemērots augstāk minētiem strauji kāpinātiem valsts varas uzdevumiem, kādu valstij nekad vēl nav bijis vēsturē, ciktālu mūsu skats tajā var iespieties. Še slēpjas viena no demokrātijas un parlamentārisma antinomijām, kuŗu atrisināt ir viens no satversmes reformas uzdevumiem Igaunijā un Latvijā.

*

Nosekosim šīs ievestās un proponētās pārgrozības abu valšķu satversmēs konkrētāki un tuvāki.

1. Attiecībā uz parlamentu latviešu Zemnieku Savienības likumprojekts proponē grozīt četrus no satv. lik. 2. nodaļas trīsdesmit pantiem: 5, 8, 10 un 29 p. p. Līdzšinējo 100 deputātu vietā (5. p.) tikai 50, līdzīgi 36. pantam Igaunijas jaunajā satversmē un uz tiem pašiem vēlēšanu tiesību pamatiem, atskaitot to, ka mūsu projektā nav iegaunu 36. p. paredzētās prasības, „lai vēlētajiem būtu iespēja vēlēt atsevišķas personas“. Latvijā par to rūpēsies īpašs vēlēšanu likums. Nevar sacīt, ka deputātu skaita samazināšana nesīs tikai labu. Tā var nākamās balsošanās nest arī nepatīkamus pārsteigumus, vairot nejaušību lomu, īpaši kad ne Latvijā, ne Igaunijā nav parlamenta otrās palātas. Parlamenta mandāta pāildzināšana abās

plaanikindlalt ja kus peab segama erama-janduse tegevusesse sise- ja väljapool. Siin laienevad suuresti riigivõimu ülesanded, tema töökava, mida tuleb teostada tugeva ja asjatundja riigivõimuga: uue poliitilise kunstiga. Selge, et siis kasvavad ka nõuded seadusandluse oskuse ja tehnika ning seaduseelnõude hoolika ettevalmistamise vastu, milleks paljude parteidega parlamendid on väga vähe kõlblikud: siin kõlbaks korporatiivsel koostatud teine palat üldistel valimistel loodud rahvasaadikute palati kõrval, kui niikaugele ei Eesti ega Läti põhiseaduse mudatused praegu veel ei taha minna. Asjade edasi arenedes, peame kord käima ka seda teed.

Riigiaparaat seelisel parteide ja parlamendi absolutismi kujul, nagu ta püsib veel mitmes riigis, nende seas ka Lätis, ja milline ta oli senini ka Eestis, — on kõigevähem sobiv ülalmainitud järsult kasvatele riigivõimu ülesannetele, millist riiki ei ole veel ajalõos kunagi olnud, nii kaugale, kui meie vaade ulatub maailma ajaloosse. Siin peitub üks demokraatia ja parlamentarismi antinoomidest, mille lahendamine on üks Eesti ja Läti põhiseaduse muutmise ülesannetest.

*

Jälgmine neid vastuvõetud ja ettepanud muudatusi mõlema riigi põhiseadusis konkreetsemalt ja lähedamalt.

1. Parlamenti suhtes, Läti põllumeeste liidu seaduseelnõu paneb ette muuta neli paragrahvi põhiseaduse 2. peatüki kolmekümnest paragrahvist: 5, 8, 10, ja 29. Praeguste 100 rahvasaadiku asemele (5. paragrahv) jätta ainult 50, samuti nagu ettenähtud Eesti uues põhiseaduses ja samadele valimisõiguste alustel, väljaarvatud see, et meie eelnõus ei ole Eesti 36 paragrahvis ettenähtud nõuet, „et valijal oleks võimalus valida üksikud isikud.“ Selle eest hoolitseb Lätis eriline valimisseadus. Ei või öelda, et rahvasaadikute arvu vähendamine tooks ainult hääd. Ta võib järgmistel valimistel tuua ka ebameeldivaid üllatusi, suurendades juhuslikkuse osa, eriti sellepärast, et Lätis ja Eestis ei ole parlamendi teist palatit. Parlamendi volituste aja pikendamine mõlema Vabariigis kolmelt neljale aastale

republikās no trim uz četriem gadiem nešaubīgi vairoš darba ražīgumu un plānveidību, reizē mazinot izredzes demagoģijai un biežām vēlēšanu kaislibām. Pretēji igauņu reformai, latviešu projekts ierobežo (29. p.) deputātu immunitātes privilēģiju, piešķirot to vienīgi pa sesiju laiku. Tas atveldzēs tautas taisnības apziņu, kā arī vairoš pašu deputātu cieņu tautā.

2. Attiecībā uz valsts prezidentu abu republiku reformas idejās ir daudz kopīga. Šai ziņā latviešu Zemnieku Savienības projekts proponē grozīt un papildināt deviņus no satv. lik. 3. nodaļas divdesmit pantiem: 35, 36, 39, 43, 44, 48, 50, 51 un 52 pantus. Še vispirmā vietā mināms tautā plaši izplatīto ilgu respektējums: lai valsts galvu ievēl pati tauta, bet nevis ar partiju norunām Saeimā. Tas tā ir loģiski arī pēc valststiesiskās demokrātijas doktrīnas, kad demokrāti tajā neiejauc bailes no sevis pašiem, tas ir — bailes no demokrātijas konsekvencēm. Pārnesot tādējādi uz valsts galvu suverenās tautas personificētu majestāti — līdzīgi „imperium'am“, ko senās Romas „populus romanus“ ar lepnumu pārnesa uz saviem augstākiem vēlētiem magistrātiem, Latvijas un Igaunijas reformātori piešķir valsts prezidentam jo loģiski un konsekventi arī plašas pilnvaras. Igaunijas jaunajā satversmes likumā tas atrodams 57, 60, 63, 64, 69, 70 un 81 pantos, kur valsts prezidenta institūts tikai tagad parādās, jo līdz reformai Igaunijā tāda nemaz nebija. Līdzīgi tam, kā Igaunijas reformā, arī latviešu Zemnieku Savienības projekts paceļ valsts prezidenta amata laiku no trim uz pieciem gadiem (35 p.), uz 36. p. paredzēta īpaša vēlēšanu likumu pamata, kurš satversmes likumā nav liekams. Pretēji Igaunijai, mūsu projekts valsts prezidenta vēlētajū vecuma cenzu paceļ no 21 un 25 gadiem: reforma, kas būtu vēlama arī parlamenta vēlēšanu likumā un tāpat arī pašvaldību vēlēšanās. Jo 21 gadu veci zēni un meitenes taču sirsniņi maz jēdz no politikas un no valsts lietām, kā arī ir viegli apstrādājami no demagoģiem. Gan dzīves belzieni ar laiku izmācīs ievest arī šo reformu.

Saeimu, kas ir darba nespējīga vai kuras konfliktā ar valdību valsts prezidents

kahtlemata suurendab tööviljakust ja plaanikindlust, ühes sellega vähendades väljavaateid demagoogiale ja sagedastele valimiskirgedele. Vastupidi eesti põhiseaduse muutmisele, Lāti eelnõu piirab (29. paragrahv) rahvasaadikute puutumatus eesõigusi, andes neid ainult istungjärgu ajal. See kosutab rahva õiglustunnet ja suurendab rahvasaadikutest lugupidamist rahva seas.

2. Riigipresidenti suhtes mõlema riigi põhiseaduste reformi ideedes on palju ühist. Sel alal Lāti põllumeeste liidu eelnõu kavatseb muuta ja täiendada põhiseaduse 3. peatüki kahestkümnest paragrahvist üheksa: 35, 36, 39, 43, 44, 48, 50, 51 ja 52. Siin peame esikohal mainima rahvas laialt levinenud igatsuse täitmist: et rahvas ise valib riigipea, aga mitte parteid kauplemise teel seimis. See on loogiline ka riigiõigusliku demokraatia doktriini järgi, kui demokraadid ei sega sinna hirmu iseenda eest, see on — hirmu demokraatia konsekventside eest. Viies nii viisi riigipeale vaba rahva personifitseeritud majesteedi — sarnanevalt „imperium'ile“, mille uhkusega ülendes vana Rooma „populus romanus“ oma valitud kõrgematele magistraatidele. Lāti ja Eesti reformaatorid annavad loogiliselt ja konsekventselt riigipresidentile ka suuri volitusi. Eesti uues põhiseaduses leiame seda 57, 60, 63, 64, 69, 70 ja 81. paragrahvides, kus ainult praegu ilmub presidenti instituut, kuna ennem Eestis säärast ei olnudki. Nagu Eesti, nõnda ka Lāti põllumeeste liidu eelnõu tõstab riigipresidenti ametiaja kolmelt viiele aastale (35. paragrahv), 36. paragrahv is ettenähtud erilise valimiseaduse põhjal, mis põhiseadusesse ei ole võetud vastupidi Eestile, meie eelnõu tõstab riigivanema valijate vanaduse kahekümne ühelt kahekümne viiele aastale: see reform oleks soovitav ka parlamendi valimiseaduses ja samuti ka omavalitsuste valimisis, kuna 21 vanad poisid ja tütarlapsed väga väha saavad aru poliitikat ja riigiasjust ja neid on kerge mõjutada demagoogidel. Küll elu õpetab ajaga vastuvõtma ka seda reformi.

Seimi, kes on töövõimetu või kelle konflikti puhul valitsusega president on va-

ir valdības pusē — valsts prezidents, pēc latviešu projekta, var atlaist (48 un 50 p.), pēc kam jaunās vēlēšanas jānotiek ne vēlāk kā pēc 6 mēnešiem. Tāpat šo lietu nokārto jaunais Igaunijas satversmes likums (39, 41 un 63 p.).

Bez tam valsts prezidentam kā pēc latviešu projekta, tā arī pēc igauņu jau izdarītās reformas, ir daudz citu pilnvaru, kādu līdz šim trūka, bet tās nāc redzamas tikai tālāk, apskatot reformas elementus attiecībā uz valdību, parlamentu un tiesām.

3. Attiecoties uz valdību jeb izpildu varu atkal abu republiku reformidejas atklāj daudz vienādu centienu. Latviešu Zemnieku Savienības projekts šai ziņā liek priekšā grozīt un papildināt divus no satv. lik. 4. nodaļas deviņiem pantiem: 59 un 62 p., pēc kuriem valdība savas pilnvaras saņem no valsts prezidenta un vienīgi no viņa. Tas pats iztek no Igaunijas jaunās satversmes 57, 63 un 64 pantu kopsakarības. Valdība var stāties darbā, neizprasot uzticības votumu no parlamenta, kurš valdībai var izteikt neuzticību vienīgi darba gaitā, kādā konkrētā lietā nobalsojot. Tomēr arī tad zem tās bremzes, ka tādā gadījumā valsts prezidents var paturēt valdību un atlaist parlamentu. Tikai ja valsts prezidents to nedara, tad valdība krīt. Tādos apstākļos parlaments sargāsies katra nieka dēļ gāst valdību. Tā tas iztek arī no Igaunijas jaunās satversmes 63. panta noteikumu kopsakarības. Tā kā jaunās vēlēšanas tiek arī ka lieta, tad diezgan bremzēts tiek arī valsts prezidents. No otras puses — un līdzīgi Igaunijas jaunās satversmes 64. pantam — pēc latviešu projektā Saeima vairs nav vienīgā, kas var valdību gāzt: valdību atcelt no amata pēc šī projekta var arī valsts prezidents ar savu varu vien, kas ir loģiska pilnvara tam, kas pats — pēc proj. 59. p. — valdību ieceļ, neprasot tam Saeimas uzticības votuma.

Igauņu likumā un mūsu projektā izņemuma stāvokļa ieviešana nav normēta gluži vienādi. Igaunijā, pēc jaunās satv. 60 p. 7 pk. to izsludina valsts prezidents, iesniedzot pēc tam šo dekrētu riigikogu apstiprināšanai. Pēc mūsu projekta

litsuse poolt, riigipresident läti eelnõu järgi võib laialisaata (48. ja 50. paragrahv), kuna pärast seda uued valimised peab väljakuulutama hiljemalt kuue kuu jooksul. Samuti korraldab seda ka Eesti uus põhiseadus (39., 41. ja 63. paragrahv).

Pääle selle on riigipresidendil nii Läti eelnõus kui ka Eesti juba vastuvõetud reformis, palju teisi volitusi, milliseid tal senini ei olnud, kuid neid näeme hiljem, vaa-deldes reformi elemente valitsuse, parlamendi ja kohtute kohta.

3. Valitsuse ehk täidesaatva võimusuhtes leiame jälle mõlema Vabariigi reformi püüetes väga palju ühist. Läti põllumeeste liidu eelnõu sel alal soovitab muuta või täiendada kaks paragrahvi põhiseaduse 4. peatüki üheksast paragrahvist: 59. ja 62., millede järgi valitsusele volitusi annab riigipresident ja ainult tema. Sama järgneb ka Eesti uue põhiseaduse 57., 63. ja 64. paragrahvide sisust. Valitsus võib asuda tööle, parlamendi usaldusavaldust ootmata. Parlament võib avaldada valitsusele umbusaldust ainult jooksval töö, hääletades mõnda konkreetset juhust. Aga ka siis selle surve all, et säärasel juhusel riigipresident võib ametisse jätta valitsuse ja laialisaata parlamendi. Ainult kui riigipresident seda ei tee, siis valitsus langeb. Seda näeme ka Eesti uue põhiseaduse 63. paragrahvi tingimisis. Kuna uued valimised pole väike asi, siis takistatakse küllalt ka riigipresidenti. Teiselpoolt — ja sarnaselt Eesti põhiseaduse 64. paragrahvile — Läti põhiseaduse eelnõus on ettenähtud, et seim pole enam ainuke võim, kes võib kukutada valitsuse: selle eelnõu kohaselt võib valitsuse ametist vallandada ka riigipresident ainult oma võimuga, mis on loogiliseks volituseks sellele, kes ise — eelnõu 59. paragrahvi kohaselt — nimetab valitsuse ametisse, seimi usaldust küsimata.

Kaitseseisukorra väljakuulutamise Eesti põhiseaduses ja meie eelnõus ei ole ühesuguselt normeeritud. Eestis, uue põhiseaduse 60. paragrahvi kohaselt, seda kuulutab välja riigipresident, esitades selle dekreedid riigikogule kinnitamiseks. Meie eelnõus (62. paragrahv) on ettenähtud, et

(62 p.) to izsludina ar valsts prezidenta piekrišanu un bez pienākuma meklēt tam Saeimas piekrišanu, jo tai mēdz būt arī brīvdienas, kamēr valdībai un valsts prezidentam tādu nav. Igaunijā parlamenta brīvdienas pat ar satversmes likumu ir noliktas uz 6 mēnešiem gadā (41 p.), un ir tās riigivanems var paildzināt, atlaižot riigikogu pirms sešu mēnešu notecešanas. Totiesu gan latviešu projekts liek noteikumu, kaŗa vai iekšēju nemieru vai to draudu gadījumā“ tikai var izsludināt izņēmuma stāvokli. Igaunijā šāda noteikuma nav.

Neķeroties pie tā smagā aparāta, kāds ir izņēmuma stāvoklis, pēc latviešu Z. S-bas projekta valsts prezidents var suspendēt vai aprobežot pilsoniskās brīvības, arī nepastāvot izņēmuma stāvoklam (62 p.). Igaunijas satversmē tādas pilnvaras valsts prezidentam ne arī valdībai nav dotas.

Latviešu Zemnieku Savienības satversmes reformas projektā nav izsacīts tieši tas valsts augstākās pārvaldes vienības princips — visai svarīgs likumdevējas varas norobežošanā no izpildu varas! — kādu noteiktī pasludina Igaunijas reformētās satversmes 57. pants: „Valsts prezidents, kā tautas pārstāvis, izpauž augstāko valsts varu; valsts pārvaldīšanai pie valsts prezidenta pastāv republikas valdība“. —

4. Attiecoties uz likumdošanu (Latvijas valsts satversmes lik. 5. nodaļa) latviešu Zemnieku Savienības projekts liek priekšā grozīt un papildināt trīs no šīs nodaļas astoņpadsmit pantiem: 71, 75 un 81 p. Šie grozījumi skar divus faktorus likumdošanā, kuŗi gan kā tādi nav kvalificēti pastāvošās satversmes 64. pantā, kuŗš likumdošanas varu atzīst tikai Saeimai un tautai. Šie divi faktori, blakus Saeimai un tautai, ir — valsts prezidents un republikas valdība.

Valsts prezidenta iedarbību uz likumdošanu minētais Latviešu Z. S-bas projekts stipri paplašina, vispirms nosakot 71 pantā, ka „valsts prezidentam ir tiesība

kaitseseisukorra kuulutab välja valitsus riigipresidenti nõusolekul, kohustuseta otsida seilele seimi nõusolekut, kuna tal on ka puhkuspäevad, aga valitsusel ja riigipresidentil sääraseid ei ole. Eesti parlamentile antakse puhkusaega juba põhiseadusega 6 kuuks aastas (41. paragrahv) ja sedagi riigivanem võib pikendada, vallandades riigikogu enne kuue kuulise volituste tähtaja möödumist. Läti eelnõus on aga ettenähtud tingimus: „ainult sõja või sisemiste rahutuste või nende hädaohupuhul võib väljakuulutada kaitseseisukorra. Eestis säärast tingimust ei ole.

Nii rasket aparāti, kui on kaitseseisukord, puutumata jättes, Läti põllumeeste liidu eelnõu näeb ette, et riigipresident võib kodanlised vabadused suspendeerida või piirata ka siis, kui riigis ei ole kaitseseisukorda (62. paragrahv). Eesti põhiseadus ei anna sääraseid volitusi riigipresidentile ega valitsusele.

Läti põllumeeste liidu põhiseaduse muutmise eelnõus ei ole väljendatud ni-melt see riigi kõrgema valitsemisvõimu printsiip, mis on väga tähtis, et lahutada seadusandlusvõimu täidesaatsvat võimust! — mida kindlalt kuulutab välja Eesti muudetud põhiseaduse 57. paragrahv: „riigipresident, rahva esindajana, esindab kõrgemat riigivõimu; riigi valitsemiseks riigipresidenti juures on Vabariigi valitsus.“ —

4. Seadusandluse suhtes (Läti riigi põhiseaduse 5. peatükk) Läti põllumeeste liidu eelnõu paneb ette muuta ja täiendada selle peatüki kaheksateistkümnest paragrahvist kolm paragrahvi: 71, 75 ja 81. Need muudatused puutuvad kaht seadusandluse faktorit, millised küll säärastena ei ole kvalifitseeritud praeguse põhiseaduse 64. paragrahvis, mis seadusandlusvõimu näeb ette ainult rahvale ja seimile. Need kaks faktorit seimi ja rahva kõrval on — riigipresident ja Vabariigi valitsus.

Riigipresidenti mõju seadusandlusele mainitud Läti põllumeeste liidu eelnõu laiendab tublisti, esiteks määrates 71. paragrahvis, et „riigipresidentil on õigus jätta väljakuulutamata seimis vastu võetud seadused.“ See on ettenähtud ka

neizsludināt Saeimas pieņemtus likumus“. Tas pats — Igaunijas satversmes jaunajā 53. pantā. Nebūtu slikti mūsu reformai izsacīt tieši to tēzi, kas izsacīta Igaunijas jaunās satversmes 54. pantā: „Neviens likums nevar stāties spēkā bez izsludināšanas“; kas bij pat vecās Krievijas pamatlikumos, pēc kuriem likumību no šī postena uzmanija valdošais senāts. Kaut ko vidēju starp suspensīvo un absolūto „veto“ paredz latviešu projekts (71. p.), neriskēdams šai punktā pilnīgi lauzt parlamenta absolūtismu. Tāpat un vēl šaurākās robežās — Igaunijas jaunās satversmes 53. pants, kurā valsts prezidenta pilnvara neizsludināt riigikogu pieņemtos likumus ir norobežota vienīgi uz Igaunijas „satversmes likuma 34. pantā paredzētiem likumiem“. Abās reformās ir paredzēts, ka šis prezidenta veto aptura likuma spēkā nākšanu tikai pa pašreizējā parlamenta mandāta laiku. Jaunievelētais (kārtējais) parlaments var šo prezidenta veto sist pušu un likumu tomēr laist spēkā.

Atiecībā uz otro likumdošanas faktoru, blakus Saeimai un tautai, proti — uz valdību arī jau pastāvošās Latvijas satversmes 81. pants dod diezgan plašas pilnvaras, un statistika rāda, ka 81. panta kārtībā — caur valdību, bez Saeimas — ir ticis izdots daudz vairāk likumu, nekā caur Saeimu. Uz to spieda Saeimas nepilnības un visas satversmes trūkumi. Citādi būtu ja dzīvo pavisam bez daudziem likumiem. Saeima pati to saprata un ierunu necēla arī tad, kad nemaz nebij tās steidzamās nepieciešamības, ko 81. p. prasa. Zemn. Sav-bas projekts šo steidzāmo nepieciešamību atvieto ar klauzulu: „ja valsts interesēs to prasa“. Tas ir — legalizē faktiskas nepieciešamības radīto faktisko stāvokli; kā arī atpestī valdību no nemītīgas piespiestas satversmes pārkāpšanas pa Saeimas sesiju starplaiku, kurām domāts 81. p. Igaunijas jaunā satversme (60. p. 12. pkt.) tamēr patura mūsu tagadējās satversmes 81. p. klauzulu — „neatliekamas valsts vajadzības gadījumā“. Toties gan Igaunijas jaunā satversme (pēc kuras šī noteikumu izdošana ar likuma spēku — bez riigikogu — pieder ne valdībai, kā pie mums, bet valsts prezidentam)

— Eesti põhiseaduse uues 53. paragrahvis. Ei oleks halb sissevõtta meie reformieelnõuse ka seda teesi, mille leiame Eesti uue põhiseaduse 54. paragrahvis: „Väljakuulutamata ei hakka maksma mitte ükski seadus“, mis oli ettenähtud isegi vana Venemaa põhiseadusis, mille seadusliikkuse järgi valvas valitsev senat. Läti seaduseelnõu (71. paragrahv) näeb ette midagi keskmist suspensiiitse ja absoluutse „veto“ vahel, riskeerimata murda selles punktis täielikult parlamendi absolutismi. Samuti ja veel kitsamais piirides — Eesti uue põhiseaduse 53. paragrahv, milles riigipresidenti volitus jätta väljakuulutamata riigikogu vastuvõetud seadusi on piiratud ainult Eesti „põhiseaduse 34. paragrahvis ettenähtud seadustega“. Mõlemas põhiseaduses on ettenähtud, et see presidenti veto takistab seaduse maksma hakkamist ainult praeguse parlamendi volituste ajaks. Uuesti valitud parlament võib selle presidenti veto tähelepanemata jätta ja seadus astub siiski jõusse.

Mis puutub teise seadusandluse faktorisse seimi ja rahva kõrval, nimelt — valitsusse, siis juba praeguse Läti põhiseaduse 81. paragrahv annab talle küllalt laiad volitused ja statistika näitab, et 81. paragrahvi korras — valitsuse kaudu, — seimita — on antud välja palju rohkem seadusi, kui seimi kaudu. Selleks sundisid seimi ja põhiseaduse puudused. Vastasel korral peaks jääma paljude seadusteta. Seim ise sai sellest aru ja ei rääkinud ka siis selle vastu, ku seaduse väljaandmisel ei olnudki seda tungivat vajadust, mida nõuab 81. paragrahv. Põllumeeste eelnõus selle tungiva vajaduse asetab klausel: „kui riigi huvid seda nõuavad“. See on — legaliseerib tõelise vajaduse loodud tegelikku seisukorda ja vabastab looduse alalisest sunitud põhiseaduse ignoreerimisest seimi istungjärgu vaheajal, milleks arvatud 81. põhiseaduse paragrahv. Eesti uus põhiseadus (60. paragrahvi 12. punkt) siiski säilitab meie praeguse põhiseaduse 81. paragrahvi klausli — „Möödapääsemata riikliku vajaduse juhusel“. Kuid Eesti uus põhiseadus (milles see seaduse jõuga määruste väljaandmine — riigikoguta — pole mitte valitsuse käes, nagu meil, vaid riigipresi-

iet daudz tālāk par mūsu Z. S-bas reformprojektu divos virzienos: 1) neprasa prezidenta dekrētiem, ko tas izdevis 60. p. 12. punkta kārtībā, nekādas vēlākas atzīšanas no parlamenta, un 2) dod prezidentam tiesību tādus izdot cauru gadu, vienalga vai riigikogu ir vaj nav sesijā. Igaunī satv. lik. vienkārši nosaka: „(riigivanema) dekrets ir spēkā līdz tam laikam, kamēr to negroza riigivanems vai parlaments.“

Otrs ļoti svarīgs grozījums 81. pantā, pēc latviešu Z. S-bas projekta, skar o i k o n o m i s k ā s d z ī v e s k ā r t o š a n u, diktēts no rūgtiem piedzīvojumiem krīzes gados un vispār arī jau daudz agrāk. Projekts atceļ aizliegumu valdībai pa starpsesiju laiku izdodamos noteikumos ar likuma spēku skart „valsts nodokļus, muiņas, dzelzceļu tarīfus un aizņēmumus.“ Pēc projekta valdība turpmāk varētu kārtot arī šīs lietas bez Saeimas, pa starpsesiju laiku, vienmēr ar Saeimas tiesību, sesijā saņakot tādus likumus atzīt vai atņemt. — I g a u n i j a s j a u n ā satversme (60. p. 12 pants) šai ziņā iet daudz tālāk un, praktiski ņemot, ļauj valsts prezidenta dekrētiem ar likuma spēku skārt visu, tai starpā bez izņēmuma visu o i k o n o m i s k o d z ī v i; un tieši noliedz tādā ceļā grozīt vienīgi „tautas nobalsošanas, tautas ierosinājuma, parlamenta un valsts prezidenta vēlēšanu likumus.“ Visu citu var normēt un grozīt šinī dekrētu kārtībā, vienalga vai parlaments ir sesijā vai nav.

Cita lieta ir, kā Igaunijas konstitucionālā prakse tiks galā ar grūti samierināmo pretrunu starp tikko minēto prezidenta dekrētu varas pilnību speciāli saimnieciskās lietās un — no otras puses — ar jaunās satversmes 55. pantu nosacīto parlamenta varas pilnību tanīs pašās lietās. Jo pēc šī 55. panta Igaunijas jaunajā satversmē parlaments — uz likumu pamata un „caur attiecīgām iestādēm“ „vada“ visu „valsts iestāžu un uzņēmumu saimniecisko darbību“ — un pat — „valsts budžeta izpildīšanas kontroli“, kas, šķiet, it nemaz nebūtu parlamenta uzdevums. Te ir visi vārti valā priekš tā, lai parlaments uz katrā soļa iejauktos izpildu varas darbībā. Šo 55. pantu būs grūti saskaņot arī ar Igauni-

dendil) läheb palju kaugemale meie põllumeeste reformieelnõust kahes suunas: 1) ei nõua presidendi dekreetidele, mida ta väljaandnud 60. paragrahvi 12. punkti korras, mingisugust parlamendi kinnitamist ja 2) annab presidendile õigusi säärased väljaanda kogu aasta, ükskõik, kas riigikogul on istungjärk, või ei ole. Eesti põhiseadus lihtsalt määrab: „(riigivanema) dekreet on maksev senini, kuni teda ei muuda riigivanem või parlament“.

Teine väga tähtis muudatus 81. paragrahvis Läti põllumeeste eelnõus puudutab majanduselu korraldamist, milleks sunnivad kriisi aastate raske kogemused ja üldse ka juba palju varem: Eelnõu tühistab keelu valitsusele parlamendi istungjärgu vaheajal anda välja seaduse jõuga määrusi, mis puutuvad „riigi makse, tolle, raudteede tarife ja laene“. Eelnõu näeb ette, et valitsus tulevikus võiks korraldada ka neid asju seimita, istungjärgu vaheajal, alati seimi õigusega, kes istungjärguks kokkutulles neid seadusi võib kinnitada või tühistada. Eesti uus põhiseadus (60. paragrahv 12. punkt) sel alal läheb palju kaugemale ja tegelikult lubab riigipresidendi dekreetidel puudutada kõik, ka kogu majanduselu ja keelab säärasel teel muuta ainult „rahva hääletuse, rahvaalgatuse, riigikogu ja riigipresidendi valimisseadusi“. Kõike muud võib muuta dekreedid korras, ükskõik, kas parlamendil on istungjärk, või ei ole.

Teine asi, kuidas Eesti konstitutsionaalne tegevus saab korda raskelt korraldatava vastoluga ülal mainitud presidendi dekreetide võimu suuruse, eriti majanduslikkudes asjades ja — teiselt poolt uue põhiseaduse 55. paragrahvis määratud riigikogu võimu suuruse vahel neis samades asjades. Kuna selles Eesti uue põhiseaduse 55. paragrahvis on ettenähtud, et riigikogu — seaduste alusel ja „vastavate asutiste kaudu“ „juhivad“ kogu „riigiasutiste ja ettevõtete majandustegevust“ — ja isegi — „riigieelarve teostamise kontrolli“, mis, nagu näib, sugugi ei oleks parlamendi ülesanne. Siin on kõik ukсед lahti selleks, et riigikogu võib igal sammul segada täidesaatva võimu töösse. Seda 55. paragrahvi on väga raske kooskõlasta-

jas jaunās satversmes reformētā 66. panta pirmo pamata tēzi, ka „valsts prezidents vada valsts iekšējo un ārējo politiku.“ —

Tepat piemetināms, ka gluži pretējā virzienā nekā Igaunijas jaunās satversmes 55 p. — iet Zviedrijas valsts satversmes 89. pants, kurš visu valsts vispārīgās saimniecības likumdošanu rezervē vienīgi ķēniņam resp. ķēniņam kopā ar valdību, bet zviedru parlaments (riksdags) te pēc tiesībām un 89. p. burtā var taisīt vienīgi priekšlikumus. Pie tam ķēniņš ar valdību var šinīs lietās izdot „föörordningar“ kā pa riksdaga brīvlaiku tā arī pa sesiju laiku. Konstitucionālā prakse Zviedrijā gan faktiski tik tālu neiet, kā to atļauj šis 89. pants zviedru valsts satversmes likumā. Latviešu Zemnieku Savienības projekts šai ziņā stāv tuvāk zviedru satversmes 89. pantam nekā igauņu satv. 55. pants.

5. Attiecoties uz tiesas varu, kā latviešu Z. S-bas projekts (84. p.), tā arī Igaunijas jaunā satversme nosaka, ka tiesnešu iecelšana amatā — abos tekstos nepareizi saukta par „apstiprināšanu“ — turpmāk būs valsts prezidenta funkcija, un nevis parlamenta. Tādai kārtībai ir ilga vēsturiska tradīcija visās kultūrvalstīs. Tā izsargā no tiesas varas nonākšanas — kaut arī netiesā — atkarībā no likumdošanas varas.

Līdz šim vēl nevienā no Baltijas valstīm ne satversmes likumos, ne konstitucionālā praksē nav ieviesusies tiesas varas tiesība pārbaudīt, vai likums saskan vai nesaskan ar valsts satversmi, kā tas ir piem. Amerikas Sav. Valstīs un citās Amerikas zemēs, Zviedrijā, pēc prakses arī Dānijā, Norveģijā un citur vēl. Jāsaka gan, ka Eiropā visā vairumā valšku tiesām šādas pilnvaras vēl nav. Tomēr turpmākā attīstība nenovēršami turp vedīs, ciktāl vispār būs lemts tiesiskām valstīm izsargāties no patvaldīgiem režīmiem: jo to kliegtin klieudz un postuālē pašas satversmes prezumpcijas — kad nu reiz valsts satversmes likums ir augstākā mēraukla visiem likumiem valstī.

Kā Latvijai, tā Igaunijai tuvākā nākamībā vēl būtu jāieved satversmē harmonija tai ziņā, lai valsts prezidenta veto tiesī-

da ka Eesti uue põhiseaduse 60. paragrahvi esimese põhiteesiga, et riigipresident juhatab riigi sise ja välis poliitikat“.

Siin võin mainida, et koguni vastupidises suunas, kui Eesti uue põhiseaduse 55. paragrahv, — läheb Rootsi riigi põhiseaduse 89. paragrahv, mis kogu riigi üldmajanduse seadusandluse usaldab ainult kuningale ühes valitsusega, kuna Rootsi parlament (riksdag) omab 89. paragrahvi põhjal õiguse teha ainult ettepanekuid. Ja kuningas valitsusega võivad väljaanda kõigis asjus „föörordningar“ riksdag'i istungjärgu vaheajal, nii ka istungjärgu ajal. Konstitutsionaalne tegevus Rootsis küll tegelikult nii kaugele ei lähe, kui lubab 89. paragrahv Rootsi riigi põhiseaduses. Läti põllumeeste liidu eelnõu on siin palju lähedam Rootsi põhiseaduse 89 paragrahvile, kui Eesti. põhiseaduse 55 paragrahvile.

5. Kohtu võimusuhtes, nii Läti põllumeeste liidu eelnõu (84. paragrahv), kui ka Eesti uus põhiseadus määrab kindlaks, et kohtunikkude ametisse kutsumine — mõlemas tekstis valesti nimetatud „kinnitamiseks“ — tulevikus on riigipresidenti, aga mitte parlamendi funktsiooniks. Samasel korral on kauaaegne ajalooline traditsioon kõigis kultuurriikides. Ta kaitseb kohtuvõimu — olgugi mitte otseselt — seadusandluse võimu mõju eest.

Senini ei ole põhiseaduses, ega konstitutsionaaltegevuses veel mitte üheski Baltiriikide tekkinud kohtuvõimule õigus kontrollida, kas seadus on või ei ole kooskõlas riigi põhiseadusega, nagu see on näiteks Ameerika ühendriiges ja teistes Ameerika maades, Rootsis, tegelikult ka Daanis, Norras ja mujalgi. Pean ütleva, et suurema osa Euroopa riikide kohtutel ei ole veel säärast volitust. Siiski, edaspidine areng viib vastupidamata sinna, kui võrt õiguslikkudel riikidel üldse on võimalik hoida omavolulistest režimidest: sellest kisavad põhiseaduse presumptsioonid — et riigi põhiseadus on kõrgeim mootpuu kõigile seadustele riigis.

Nii Läti, kui Eesti peaks veel lähemas tulevikus põhiseaduste harmooniat looma selles, et riigipresidenti veto õigus saaks

ba klūtu par pilnvērtīgu absolūto veto, kur parlaments nekad nevar apgāzt valsts nebūs valststiesisku kavēkļu nosacīt satverprezidenta reiz likumam uzlikto veto un liegšanas to izsludināt. No tā brīža vairs smē, kā tas ir daudzās demokrātiski - parlamentārās zemēs, ka valsts galva ir parlamentam līdztiesīgs likumdošanas faktors. Piem., nosakot, ka neviens likums — izņemot tautas nobalsošanā pieņemtus likumus — nevar iegūt spēka bez valsts prezidenta apstiprināšanas. Otrai palātai trūkstot, tikai tad būtu galīgi lauzts parlamenta absolūtisms un nodibināts harmonisks līdzsvars starp augstākām varām republikā.

K. D u c m a n s.

tāisväärtuslikuks absoluutseks vetoks, kus parlament mitte kunagi ei saa tühistada riigipresidendi poolt seadusele päälepanud vetot ja keelda selle välja kuulutamist. Sellest silmapilgust ei oleks enam riigiõiguslikke takistusi määrata põhiseaduses kindlaks, nagu see on paljus demokraatlik - parlamentaarseis riikides, et riigipea on parlamendi kõrval täisõiguslik seadusandja faktor, näiteks, määrates kindlaks, et mitte ükski seadus — väljaarvatud rahvahääletusel vastuvõetud seadused — ei hakka maksma enne, kui riigipresident on selle kinnitanud. Teise palati puudumisel, oleks ainult siis täielikult murtud parlamendi absolutism ja saavutatud harmooniline tasakaal kõrgemate võimude vahel Vabariigis.

K D u t s m a n.

Igaunijas republikas jaunā satversme. Eesti Vabariigi uus põhiseadus.

Tautas nobalsošanā š. g. 14., 15. un 16. oktobrī pieņemtie Igaunijas Republikas satversmes likuma grozījumi ir ļoti plaši un tie aptver kādus 30 pantus, tā kā ir pamats uzlūkot, ka ar tiem mūsu sabiedrotā dabū pilnīgi jaunu valsts iekārtu.

Jaunā satversmē centralā vieta ierādīta jaunnodibinātam tautas vēlētam Valsts Vecākā amatam (Riigivanemam).

To ievēl uz 5 gadiem vispārējās, vienlīdzīgās, tiešās un aizklātās vēlēšanās. Par kandidātu var uzstādīt ikvienu bals tiesīgu pilsoni, vecāku par 40 gadiem, ja tā kandidātūru atbalsta vismaz 10.000 bals tiesīgu pilsoņu. Ja vēlēšanās neviens no uzstādītiem kandidātiem nedabū vairāk par pusi no visām nodotām balsīm (absolūts vairākums), tad 3 mēnešu laikā izdarāmas jaunas vēlēšanas. Tanīs var uzstādīt arī jaunus kandidātus un par izvēlētu skaitās tas kandidāts, kas dabūjis visvairāk balsu, tā tad relatīvs balsu vairākums.

Riigivanema vēlēšanu kārtību, algu un attiecības ar ministru kabinetu tuvāk no-

K. a. 14., 15., ja 16. oktobrīl rahvahääletusel vastuvõetud Eesti Vabariigi põhiseaduse muudatused on väga laiaulatuslikud ja puutuvad umbes 30 paragrahvi. Sellest on põhjus jāreldada, et meie liitlane saab tāiesti uue riigikorra.

Uues põhiseaduses on keskkocht pūhendatud uuesti asutatavale rahva poolt valitud Riigivanema ametile.

Riigivanema valib rahvas ūldise, ūhtaolise, otsese ja salajase hääletamise kaudu viieks astaks. Riigivanemaks vōib saada valitud iga hääleõiguslik kodanik, kes on vähemalt neljakümne aastane ja seatud ūles kandidaadiks vähemalt kümnetuhande hääleõigusliku kodaniku poolt. Kui hääletamisel ūkski ūlesseatud kandidaat ei saa ūle poole kõigist osavõtjate häälest (absoluutne enamus), siis toimetatakse teine hääletamine hiljemalt kolme kuu jooksul. Siis vōib seada ūles ka uusi kandidaate ja valituks loetakse see kandidaat, kes on saanud kõige rohkem hääli, see on relatīvse hääle enamuse.

Riigivanema lähem valimiskord, palk ja vahekorrad ministrite kabinetiga määra-

teiks ipaši likumi, kas vēl izdodami no tagadējās Valsts Sapulces (Riigikogu).

Riigivanema amats nevar tikt saistīts ne ar kādu citu nodarbošanos vai amatu, tā tad Riigivanem's nevar būt vienā laikā arī ministru prezidents, kā tas, piemēram, ir Amērikas Savienotās Valstīs).

Ja Riigivanema amats ir vakants (tāds stāvoklis iestāsies arī pēc jaunās satversmes stāšanās spēkā, kamēr nebūs tautas vēlēta Riigivanema), vai arī ja Riigivanem's nevar pildīt savus pienākumus slimības vai citu iemeslu dēļ (piemēram atrodoties ārzemju ceļojumā), tad viņa pienākumus izpilda ministru prezidents.

Jaunā satversme tālāk paredz, ka ja iemesliem, kas Riigivanem'u kavē tā pienākumu izpildīšanā, ir ilgstošs raksturs, tad ir vēlāms jauns valsts prezidents.

Riigivanemam jaunā satversme paredz sekošus pienākumus:

1) reprezentēt Igaunijas Republiku starptautiski, iecelt Igaunijas pārstāvjus ārzemēs un pieņemt ārvalšņu pārstāvjus;

2) rūpēties par valsts varas izpaušanos likumos paredzētā kārtībā;

3) iesniegt Riigikogu pieņemšanai valsts budžetu;

4) iecelt amatos un atbrīvot no amatiem karavīrus un civiļos ierēdņus, ciktāl to iecelšanas kārtība ar sevišķiem likumiem nav noteikta citāda;

5) noslēgt republikas vārdā līgumus ar ārvalstīm un iesniegt tos parlamentam apstiprināšanai;

6) izsludināt izņēmuma stāvokli visā valstī vai tikai tās atsevišķās daļās, iesniedzot attiecīgo lēmumu Riigikogu apstiprināšanai;

7) pieteikt karu un noslēgt mieru, bet gan tikai ar parlamenta piekrišanu. Bet ja ārvalsts pieteikusi karu, uzsākusi kara darbību vai izsludinājusi mobilizāciju, nenogaidot parlamenta lēmumu;

8) Riigivanem's ir armijas augstākais vadonis. Ar mobilizācijas izsludināšanu armijas vadība pāriet armijas virspavēlniekam. Virspavēlnieku iecel Riigivanem's;

takse eriseadusega, mida võtab vastu veel praegune riigikogu.

Riigivanema amet ei või olla seotud ühegi muu teenistusega ega kutseülesannetega (tāhēndab, Riigivanem ei või olla ūhel ja samal ajal ka peaministriks, nagu see on nāiteks Põhja-Ameerika ūhendriiges).

Kui Riigivanema koht on vaba (sāārane olukord saab olema pārast uue pōhiseaduse maksmahakkamist, seni kui ei ole veel rahva valitud Riigivanemat), vōi Riigivanem ei saa tāita oma ūlesandeid hāiguse vōi muude pōhjuste tōttu (nāiteks viibides vālismaal reisil), siis tāidab tema ūlesandeid peaminister.

Edasi nāeb uus pōhiseadus ette, et kui pōhjused, mis takistavad Riigivanemat tema ūlesandeid tāitmast, on kestvat laadi, siis on soovitav uus Riigivanem.

Riigivanem peale muude pōhiseaduses ettenāhtud ūlesannete:

1) esindab Eesti Vabariiki rahvusvaheliselt, māārāb Eesti Vabariigi esindajaid vālisriikidesse ja vōtab vastu vālisriikide esindajaid,

2) valvab riigivōimu teostamise ūle seadusega māaratud korras,

3) esitāb Riigikogule kinnitamiseks riigi sissetulekute ja vāljaminekute eelarve,

4) nimetāb ametisse ja vabastāb sellest kaitsevāelisi ja kodanlisi ametnikke, kui vōrt see ūlesanne seadustega ei ole usaldatud teistele ametiasutustele,

5) sōlmib Eesti Vabariigi nimel lepinguid vālisriikidega ja esitāb need kinnitamiseks riigikogule,

6) kuulutāb vālja kaitseseisukorra nii ūksikutes riigiosades, kui ka kogu riigis ja esitāb selle kinnitamiseks riigikogule,

7) kuulutāb sōja ja teeb rahu, kuid kūll ainult riigikogu nōusolekul. Aga kui vālisriik on on kuulutanud sōja, alanud sōjalist tegevust vōi kuulutanud mobilisatsiooni, siis riigikogu otsust ootamata,

8) Riigivanem on kaitsevāgede kōrgem juht. Mobilisatsiooni vāljakuulutamisega kaitsevāgede juhatamine lāheb ūlemjuhatajale. ūlemjuhataja māārāb ametisse Riigivanem,

9) kinnitāb ametisse riigikohtunikud Riigikohtu poolt esitatud kandidātide

9) iecelt valsts tiesas tiesnešus no valsts tiesas uzstādītiem kandidātiem; tiesnešus, kas nav ievēlēti pēc likuma, apstiprina Riigivanem's uz valsts tiesas priekšlikumu;

10) samazināt vai atlaist pavisam (amnestēt) tiesas uzliktos sadus;

11) saskaņā ar likumiem izdod noteikumus;

12) iesniegt Riigikogu likumprojektus un

13) neatliekamu valsts vajadzību gadījumā izdot dekretus ar likumu spēku, bet gan ar to izņēmumu, ka ar dekretu nevar grozīt tautas nobalsošanas (referenduma), tautas ierosinājumu, Riigikogu un Riigivanema vēlēšanu likumus. Dekreti paliek spēkā, ja tos negroza vai neatceļ Riigikogu vai arī pats Riigivanem's;

14) aicināt amatā valdību un to atbrīvot no amata vai nu uz savu iniciatīvu, uz ministru prezidenta lūgumu, vai arī Riigikogu izteiktas neuzticības dēļ. Riigivanem's arī nosaka ministru prezidenta vietnieku. Viņš arī var, ja to atrod par vajadzīgu, vadīt ministru kabineta sēdes;

15) izsludināt Riigikogu vai tautas nobalsošanā pieņemtos likumus. Riigivanemam ir tiesība, vadoties no valsts interesēs viedokļa, atteikties izsludināt Riigikogu pieņemtos likumus, nododot tos parlamentam atpakaļ otrreizējai caurskatīšanai. Riigivanema veto tiesības tomēr nav absolūtas. Tās ir ierobežotas laika ziņā. Satversmes likuma 53. panta pēdējā rindkopa paredz, ka motivēts lēmums par likuma neizsludināšanu Riigivanemam jāpaziņo Riigikogu prezidijam 30 dienu laikā, skaitot no likuma saņemšanas dienas. No tā secināms, ka ja šīnī laikā Riigivanem's pret likumu iebildumus nav cēlis, tas ir izsludināms, kaut arī Riigivanemam par to būtu iebildumi.

Tālāk Riigivanema veto tiesības ierobežotas arī vēl tānī ziņā, ka ja Riigikogu jaunā sastāvā (pēc jaunām vēlēšanām) otrreiz pieņem to pašu likumu, tad tāds likums vairs nav apturams.

Referenduma ceļā pieņemtu likumu publicēšanu, turpretim, Riigivanem's nevar apturēt.

Riigivanema lēmumi līdzparakstāmi no ministru prezidenta vai arī attiecīga mini-

hulgast; kohtunikke, kui nad ei ole valitavad seaduse järele, kinnitab Riigikohtu ettepanekul ametikusse Riigivanem,

10) vähendab või koguni kustutab kohulikult määratud karistusi,

11) annab seadusega kooskõlas määrusi.

12) esitab seaduseelnõusid Riigikogule,

13) edasilükkamatu riikliku vajaduse korral kuulutab seaduseelnõud välja dekreedina, millel on seaduse jõud. Dekreet ei või muuta rahvahääletuse, rahvaalgatuse, Riigikogu valimise ega Riigivanema valimise seadust. Dekreet on maksev kuni selle äramuutmiseni Riigivanema või Riigikogu poolt,

14) kutsub ametisse Vabariigi Valitsuse ja vabastab teda ametist kas enda algatusel, peaministri esitisel või Riigikogu umbusalduse avalduse põhjal. Peaministrile Riigivanem määrab asetäitja. Tema võib juhatada Vabariigi Valitsuse istungeid, kui seda peab tarvilikuks,

15) kuulutab välja Riigikogu poolt või rahvahääletusel vastuvõetud seadused. Riigivanemal on õigus riiklikkudel kaalutlustel jätta väljakuulutamata Riigikogu poolt vastuvõetud seadusi, andes nad uueks arutamiseks ja otsustamiseks Riigikogule. Riigivanema veto õigused ei ole siiski absoluutsed. Nad on piiratud aja poolest.

Põhiseaduse 53. paragrahvi viimases osas on ettenähtud, et oma otsuse seaduse väljakuulutamata jätmise kohta ühes asjaomaste kaalutlustega Riigivanem teatab Riigikogu juhatusele hiljemalt 30 päeva jooksul, arvates seaduse kättesaamisest. Sellest võime järeldada, et kui sel ajal Riigivanem ei ole seaduse vastu protesteerinud, siis on ta väljakuulutatav, olgugi, et Riigivanem oleks selle vastu. Edasi Riigivanema veto õigused on piiratud ka veel sellega, et kui Riigikogu uues koosseisus (pärast uusi valimisi) võtab vastu selle sama seaduse teist korda, siis seda seadust ei saa enam kinnipidada.

Referendumi teel vastuvõetud seaduste väljakuulutamist Riigivanem ei või takistada.

Riigivanema otsused peavad olema kirjutatud alla ka peaministri või asjaomase

stra, kas tad arī nes politisko atbildību pret Riigikogu.

Ministru kontrsignācijas nav vajadzīgas lēmumam par visas valdība vai atsevišķu ministra iecelšanu un atsvabināšanu no amata, jaunu Riigikogu vēlēšanu izsludināšanu, Riigikogu sesiju noteikšanai un tiesnešu apstiprināšanai.

* * *

Likumdošanas darbs ar augstāk rādītiem izņēmumiem paliek Riigikogu rokās.

Riigikogu locekļu skaits no 100 ar jauno likumu samazināts uz 50, kurus vispārējās, vienlīdzīgās, tiešās, aizklātās un proporcionālās vēlēšanās ievēl uz 4 gadiem (līdz šim 3).

Vēlēšanas tuvāk nosakamas ar īpašu likumu, bet satversmē ir nosacījums, ka tās iekārtojamas tādējādi, lai vēlētajam būtu iespēja vēlēt atsevišķas personas.

Līdz šis Igaunijā, kā zināms, pastāv negrozamas kandidātu listes. Tām augšminētais likuma nosacījums, domājams, grib darīt galu.

Tagadējā Riigikogu pienākums ir atrast šim principam piemērotu izpausmi.

Riigivanemam ir tiesība Riigikogu atlaist arī pirms tā pilnvaru notecešanas. Reizē ar lēmumu par parlamenta atlaišanu noliekamas jaunas vēlēšanas un pie tam ne vēlāk kā 6 mēnešu laikā, skaitot no atlaišanas dienas.

Riigikogu kārtējā sesija sākas katra gada oktobra mēneša pirmā pirmsdienā, tāpat kā līdz šim, un ilgst 6 mēnešus, tā tad līdz aprīlim, bet Riigivanemam ir tiesība kārtējo sesiju slēgt arī pirms sešu mēnešu notecešanas, ja to prasa valsts intereses.

Bez kārtējās sesijas, Riigikogu var saukst arī uz ārkārtējām sesijām, ja to pieprasa Valsts vecākais vai 25 Riigikogu locekļi. Ārkārtējās sesijas ilgumu tāpat nosaka Riigivanem's.

Riigikogu locekļi algu saņem tikai pa sesijas laiku. Algas nosakāmas ar īpašu likumu un tās paliek negrozītas visam Riigikogu legislatūras periodam.

Zīmīgs ir nosacījums par Riigikogu iekšējās kārtības rulli. Tas publicējams kā likums, tā tad ar Riigivanema starpniecību, kurš tādā ceļā gūst iespēju panākt tā-

ministri poolt, kes vastutab otsuse eest Riigikogus.

Ministrite kontrsignatsioone ei ole tarvis Vabariigi valitsuse või üksiku ministri ametisse kutsumise ja ametist vabastamise, uute Riigikogu valimiste kuulutamise, Riigikogu istungjärkude määramise ja kohtunikku ametisse kinnitamise juhuseil.

*

Seadusandlustöö ülal mainitud eranditeta jääb Riigikogu kätte. Riigikogu liigete arvu vähendati uue seadusega sajalt viiekümnele, kes valitakse üldisel, ühetaolisel, otsesel, salajasel ja proportionaalsel hääletamisel 4 aastaks (senini 3).

Riigikogu valimisseadus antakse välja eriseadusena, kuid põhiseaduses on tingimus, et valimisi peab korraldama nii, et valijal oleks võimalus valida üksikuid isikuid.

Teatavasti oli Eestis senini muutmata kandidaatide nimekirjad. Nendele tahab ülalmainitud seaduse tingimus teha lõppu.

Praeguse Riigikogu ülesandeks on leida sellele põhimõttele sobivat väljendust.

Riigivanemal on õigus vabastada Riigikogu ka enne tema volituste tähtaja möödumist. Ühes otsusega peab määrama ka uusi valimisi, mis peavad toimuma hiljemalt 6 kuu jooksul, arvates määruse väljakuulutamise päevast.

Riigikogu korralised istungjärgud algavad igal aastal oktoobri esimesel esmaspäeval, samuti kui senini, ning kestavad 6 kuud, s. o. aprillini, kuid Riigivanemal on õigus lõpetada Riigikogu korralist istungjärku enne 6 kuu möödumist, kui seda nõuavad riiklikud kaalutlused.

Korralise istungjärguta võidakse Riigikogu kokkukutsuda ka erakorraliseks istungjärguks, kui seda nõuab Riigivanem või 25 Riigikogu liiget. Riigikogu erakorralise istungjärgu kestvuse määrab Riigivanem.

Riigikogu liikmed saavad tasu ainult istungjärkude kestvusel. Palgad määratakse eriseadusega ja nad jäävad muutmata kõigeks Riigikogu legislatuuri perioodiks.

da kārtības rullā pieņemšanu, kāds tam vēlams, piemēram, zīmējoties uz neuzticības izteikšanu valdībai vai atsevišķiem ministriem.

* * *

Tālāk satversme tikai vispārējos vilcienos skar valdības kompetences.

Republikas valdība pastāv no ministru prezidenta un ministriem un to amatā aicina Riigivanem's.

Valdībai jābaida Riigivanema un Riigikogu uzticība. Valdībai vai atsevišķam ministrim ir jāatkāpjas, ja to prasa Riigivanem's vai Riigikogu tiem izteic neuzticību un Riigivanem's neatrod par vajadzīgu Riigikogu atlaist un izsludināt jaunas vēlēšanas.

Valdības sēdes ir slēgtas. Vienīgi sevišķi svinīgos gadījumos uz Riigivanema rīkojumu sēdes var izsludināt par atklātām.

Šis noteikums satversmes likumā, domājams, iekļūvis aiz pārpratuma. Valdībai taču nāksies izstrādāt un pieņemt tuvākus nosacījumus par ministru kabineta darbvedību un nav lāgā saprotams, kāda iemesla dēļ grozījumu ierosinātāji nosacījumu par slēgtām sēdēm atraduši par tik svarīgu, lai to ietilpinātu satversmes likumā.

Pēc jaunās satversmes valdības uzdevumos ietilpst Riigivanema lēmumu resp. rīkojumu izpildīšana un visu lietu un jautājumu izlemšana un kārtošana, par cik tie, saskaņā ar satversmes likumu vai speciāliem likumiem, nav atstāti Riigivanema vai atsevišķu ministru vai citu valsts iestāžu kompetencē.

Ja valdība atrod, ka viņas tiesības dažu jautājumu galīgi izlemšanai ir apstrīdamas, tad lietas padotību izšķir Riigivanem's.

Riigivanem'u, ministru prezidentu un atsevišķus ministrus var saukt pie tiesas atbildības vienīgi uz attiecīga Riigikogu lēmuma pamata. Lietas caurskatīšana piekrit Augstākai Valsts tiesai. Saukšanu pie atbildības un lietas vešanas kārtību tuvāk noteiks ar īpašu likumu.

Beidzot jaunajā satversmē atrodams arī nosacījums, zīmējoties uz pašvaldībām. Satversmes 75 pants paredz, ka uz vietām valsts varu izpauz pilsētu, miestu un pagastu pašvaldības, cik tās šis jautā-

Huvitav on tingimus Riigikogu kodukorrast, mis kuulutatakse välja seadusena, tähendab, Riigivanema kaudu, kellel on sel teel võimalus saavutada niisuguse kodukorra vastuvõtmist, missugust ta soovib, näiteks, mis puutub umbusalduse avaldamisesse valitsusele või üksikutele ministritele.

Edasi puudutab Põhiseadus valitsuse kompetentse ainult üldjoontes.

Vabariigi valitsus koosneb peaministrit ja ministritest ning teda kutsub ametisse Riigivanem.

Vabariigi Valitsusel peab olema Riigikogu ja Riigivanema usaldus. Vabariigi Valitsus või tema üksikud liikmed lahkuvad ametist, kui Riigikogu avaldab neile otsest umbusaldust ja Riigivanem selle päale ei pea tarvilikuks määrata uusi Riigikogu valimisi.

Valitsuse istungid on kinnised. Ainult erilistel pidulikkudel juhtudel võib Riigivanema korraldusel neid kuulutada lahtisteks.

See tingimus on, nähtavasti, sattunud põhiseaduse arusaamatusena. Valitsus peab väljatöötama ja vastuvõtma lähemaid määrusi ministrite kabineti töökorrast ja ei ole arusaadav, mispärast Põhiseaduse muutmise algatajad on leidnud tingimuse kinniseist istungeist nii tähtsana, et mahutada teda põhiseadusesse.

Uue Põhiseaduse järgi valitsuse võimkonda kuulub: Riigivanema otsuste teostamine, asjade ja küsimuste arutamine ja korraldamine, kuivõrt nad põhiseadusega või eriseadustega ei ole jäetud Riigivanemale või üksikule ministrile või mõnele riigi asutusele.

Kui Vabariigi Valitsus leiab, et tema õigus mingi küsimuse lõplikuks lahendamiseks on vaieldav, siis lahendab võimkonna küsimuse Riigivanem.

Riigivanemat, peaministrit ja ministreid võib võtta kohtulikule vastutusele üksnes Riigikogu sellekohase otsuse põhjal. Asja arutamine allub Riigikohtule. Vastutusele võtmise ja asja arutamise kord määratakse eriseadusega.

Lõpuks leiame uues Põhiseaduses ka tingimuse, mis puutub omavalitsusi. Põhiseaduse 75. paragrahvis on ettenäh-

jums nav nokārtots citādi ar speciāliem likumiem. Pašvaldību padomes ievēl vispārējās, vienlīdzīgās, tiešās un aizklātās vēlēšanās uz proporcionālītātes principa pamata, pie kam vēlēšanu likumam jābūt tādām, lai vēlētais savu balsi varētu nodot par atsevišķām personām.

Pēc 75. panta jaunā teksta tā tad iznāk, ka aprinķu pašvaldības turpmāk vairs nepastāvēs.

Jaunā satversme stāsies spēkā 100. dienā pēc paziņojuma publicēšanas par 14., 15. un 16. oktobra tautas nobalsošanas rezultātiem.

Šinī laikā tagadējam Riigikogu jāizdod likumi, kas nepieciešami jaunās satversmes ievēšanai dzīvē. Zem tiem ir domāti likums par Riigikogu un Riigivanema vēlēšanām, Riigikogu locekļu un Riigivanema atalgošanas likumi, likums par ministru kabineta iekārtu resp. attiecībām starp pēdējo un Riigivanemu un likums par tiesas vājašanas ierosināšanu pret Riigivanemu un ministru kabineta locekļiem.

* * *

Jaunā Riigikogu un Riigivanema vēlēšanām jānotiek ne vēlāk kā 99. dienā pēc tam, kad būs stājusies spēkā jaunā satversme. Tā tad, kopā rēķinot, satversmes likums jāizved dzīvē vēlākais 199 dienu laikā.

Starplaikā pēc satversmes grozījumu stāšanās spēkā un jaunā Riigivanema ievēlēšanu, pēdējā amatu ar jaunajā satversmē paredzētām tiesībām pagaidam izpildīs ministru prezidents.

Tautas nobalsošanas rezultātu publicēšanu var sagaidīt jau tuvākās dienās, tā kā Riigikogu un Riigivanema vēlēšanām jānotiek ne vēlāk par 1934. g. maija sākumu.

tud, et linna, alevi ja valla omavalitsuste kaudu teostab valitsemist kohal riigivõim, kuivõrt seaduses selleks ei ole loodud eriasutusi. Omavalitsusüksuste esitusekogud valitakse üldisel, ühetaolisel, otsekohesel ja salajasel proportsionaalsuse põhimõtete alusel, kuid nii, et valijal oleks võimalik valida üksikuid isikuid.

Uues 75. paragrahvis ei ole maakondade omavalitsused ja peame järeldama, et nad edaspidi likvideeritakse.

Uus Põhiseadus astub jõusse 100. päeval pärast 14., 15. ka 16. oktoobri rahvahääletuse tulemuste väljakuulutamist.

Sel ajal praegune Riigikogu on kohustatud maksma panema seadused, mis on tarvilikud uue Põhiseaduse elluviimiseks. Siin arvame seadust Riigikogu ja Riigivanema valimisist, Riigikogu liikmete ja Riigivanema tasu seadust, seadust ministrite kabineti korraldusest, resp. vahekordadest viimase ja Riigivanema vahel ja seadus Riigivanema ja ministrite kohutükule vastutusele võtmisest.

*

Uued Riigikogu ja Riigivanema valimised võetakse ette hiljemalt 99. päeval pärast uue Põhiseaduse maksmahakkamist. Kokkuvõttes Põhiseadust peab teostama hiljemalt 199 päeva jooksul.

Vaheajal pärast Põhiseaduse muudatuse maksmahakkamist ja enne uue Riigivanema valimisi, viimase ametit uues Põhiseaduses ettenähtud õigustega täidab ajutiselt peaminister.

Rahvahääletuse tagajärgede väljakuulutamist võime oodata juba lähemal päevil, ja Riigivanema valimised peavad toimuma mitte hiljem 1934. aasta maikuu algusest.

Atgriezīsimies pie pamatjautājumiem. Pöörāme tagasi pōhikūsimuste juure.

Katra pasākuma sekmes atkarājas no tā, cik plānveidoti darbs ievadīts. Latvijas - Igaunijas attiecībās sastingums, kāds radies, nav izskaidrojams ar kādām principiālām pretešķībām, bet galvenā

Iga algatuse tulemusēd olenevad seilest, kuivõrt plaanikindlalt on töö alustatud. Lāti—Eesti suhetes tekkinud seisaku põhjuseks ei ole mitte pōhimōttelised arusaamatused, vaid ebaōige nende kūsimuste

kārtā ar nepareizu pieeju pie jautājumu kārtošanas. Kā pavediens kamolā, tā darbs jautājumu kompleksu nerisinās, ja tas sākts neistā vietā. Tā tas ir arī ar Latvijas - Igaunijas saimnieciskās vienības jautājumu kompleksu. Mums trūkst paša darba plāna.

Mēģināsim šo jautājumu īsumā pārrunāt.

Liēlos vilcienos jautājums nostādāms sekojoši. Vai vispirms noslēdzams muitas un saimnieciskās ūnijas līgums un pēc tam ūnificējamās atsevišķas saimniecības nozares, kā nodokļi, sociālā likumdošana, dzelzceļu tarifi, starptautiskā saimniecisko līgumu politika un saskaņojama iekšējā plānveidotā saimniecības politika vai arī otrādi — jāsāk ar atsevišķo jautājumu saskaņošanu un ūnificēšanu un pēc tam, kad saimnieciskā politika ievadīta abās valstīs vienveidotā virzienā un atsevišķo nozaru saskaņošanas darbs veikts noslēguma posmā, ievest muitas kopsaimniecību.

Līdz šim mēs esam gājuši pirmo ceļu. Mēs esam domājuši noslēgt muitas ūniju un tikai pēc tam ķerties pie atsevišķo nozaru ūnifikācijas darba.

Pirmais muitas ūnijas līgums, kurš noslēgts starp abām valstīm 1923. gada 1. novembrī un stājās spēkā 1924. gada 24. februārī (Pagaidu līgums par ekonomisko un muitas savienību starp Latviju un Igauniju) paredzēja sekojošu kārtību:

Līguma 7. pk. nosacīja, ka muitas ūnija izvedama dzīvē sekojošā kārtā.

1. Abas valstis ieceļ uz paritātes pamata jauktu komisiju, kurai triju mēnešu laikā no šī līguma spēkā stāšanās dienas jāizstrādā kopējs muitas tarifs un vienota muitas likumdošana abām valstīm.

2. Minētās jauktās komisijas izstrādātais kopējais muitas tarifs ratificējams abu valstu piekritīgās iestādēs un uzņemams šinī līgumā kā viņa sastāvdaļa papildprotokola veidā.

3. Līdz ko kopējs muitas tarifs būs abās valstīs stājies spēkā, abu līgumslēdzēju valstu zemes bagātības, lauksaimniecības un rūpniecības ražojumi atsvabīnāmi otras līgumslēdzējas valsts terri-

arutamise viis. Töö ei suuda lahendada küsimuste kompleksi, kui ta on alustatud ebaõigest kohast, siin on lugu samasugune, kui niidiotsaga keras. Nõnda on ka Läti—Eesti majandusliku ühisuse küsimuste kompleksiga. Meil ei ole tööplaani.

Katsume seda küsimust selgitada.

Suurejooneliselt peame vaatama sellele küsimusele järgmiselt. Kas enne sõlmida tolli ja majandusliku unioni leping ja pärast seda unifitseerida üksikud majandusalad, nagu maksud, sotsiaalseadusandlus, raudteetariifid, rahvusvaheline majanduslikkude lepingute poliitika ja kooskõlastada sisemine plaanikindel majanduspoliitika, või vastupidi — alustada üksikute küsimuste kooskõlastamisega ja unifikatsiooniga ja viia ellu ühine tolli-majandus alles siis, kui majanduspoliitika mõlemas riigis viidud ühte suunda ja üksikute alade kooskõlastamise töö on juba tehtud.

Senini käisime esimest teed. Tahtsime sõlmida tolliunioni ja ainult pärast seda alustada üksikute alade unifikatsiooni tööd.

Esimeses tolliunioni lepingus, mis sõlmiti mõlema riigi vahel 1923. aasta 1. novembril ja hakkas maksma 1924. aasta 24. veebruaril (Ajutine leping majanduslikust ja tolliliidust Läti ja Eesti vahel) oli ettenähtud alljärgnev kord:

Lepingu 7. paragrahv määras, et tolliunioni peab elluviima järgmiselt.

1. Mõlemad riigid valivad pariteedi alustel segakomisjoni, mis kolme kuu jooksul selle lepingu maksamahakkamise päevast töötab välja ühise tollitariifi ja kooskõlastatud tolliseaduse mõlemale riigile.

2. Mainitud segakomisjoni väljatöötatud tollitariif on ratifitseeritav mõlema riigi vastavasis asutis ja ülesvõetav sellesse lepingusse täiendusprotokolina.

3. Niipea kui ühine tollitariif on mõlemas riigis maksma hakkanud, mõlema lepingu sõlmija riigi maavarad, põllumajanduse ja tööstuse saadused on vabastatud teise lepingusõlmija riigi territooriumil kõigist sise ja väljaveo tollimaksudest, väljaarvatud järgmised juhused:

rijā no visiem ieved- un izvedmuitas nodokļiem, izņemot sekojošus gadījumus:

Ražojumi, kuri sastāda valsts monopolu, un ražojumi, kuri aplikti ar akcīzi vai netiešiem nodokļiem, kā dažāda veida spirta ražojumi, vīnus ieskaitot, alus, raugs, tabaka, sērskociņi u. t. t., brīvi no muitas nodokļiem abu valstu savstarpējā satiksmē tikai pēc tam, kad abu valstu likumdošana par monopoliem un netiešiem nodokļiem būs tanī pašā jauktā komisijā apvienota un kad sevišķa vienošanās būs ratificēta abu līgumslēdzēju valšķu likumdevēju iestādēs.

Attiecībā uz transporta maksām līguma 8. pants paredz, ka līgumslēdzēju valšķu pilsoņus nekādā ziņā nešķiros. Turpretim, par līgumslēdzēju valšķu tarifa politikas saskaņošanu transporta jautājumos līgumā nav nekas paredzēts.

Muitas ūnijas realizācijas kārtība tā tad paredzēta tādējādi, ka vispirms saskaņotu muitas tarifu un paredzētu turpmākās muitas likumdošanas kārtību, tad atceltu muitas robežu, pie kam monopola preces un preces, kuras apliktas ar akcīzēm un citiem netiešiem nodokļiem, varētu brīvi apgrozīties tikai pēc tam, kad panāktu jau pēc muitas ūnijas realizēšanas, vienošanos par attiecīgu abu valšķu likumdošanas saskaņošanu.

No līguma izriet, ka par vienošanos arī tādos jautājumos, ka sociālā likumdošanā, kredīta un banku politikā un starptautisko līgumu politikā nāktos runāt tikai pēc muitas ūnijas realizācijas.

Bet kā mēs zinām, no šī līguma realizēšanas nekas neiznāca, un to atvietoja 1927. g. 5. februārī Rīgā noslēgtais līgums: „Līgums par muitas ūnijas izvešanu starp Latviju un Igauniju“.

Te jau darba organizāciju redzam citādu.

Šī līguma 1. pants paredz, ka muitas ūnija starp abām valstīm ir nodibināta un abu valšķu teritorija uzskatāma muitas ziņā par vienu vienību vienu mēnesi pēc tam, kad jauktā komisija būs izstrādājusi likumus un tie no abām valstīm pieņemti sekojošos jautājumos:

1) izstrādāts Latvijas - Igaunijas kopējs muitas tarifs,

Saadused, mis moodustavad riigimonopoli ja saadused, mis on maksustatud aktsiisi vōi kaudsete maksudega, nagu kōiksugused piiritussaadused, veinid juu-rearvatud, ōlu, pārm, tubak, tuletikud jne., on vabad tollimaksudest mōlema riigi omavahelisel kaubavahetusel ainult pā-rast seda, kui mōlema riigi monopolide ja maksude seadused on segakomisjonis kooskōlastatud ja kui omavaheline ūhine-mine on ratifitseeritud mōlema lepingu-sōlmija riigi seadusandluse asutisis.

Transporditasu kohta lepingu 8. para-grahv nāeb ette, et lepingusōlmija riikide kodanike ei jaotata liikidesse. Kuid le-pingusōlmija riikide tariifipoliitika koos-kōlastamisest transpordi kūsimumis lepin-gus ei ole midagi ettenāhtud.

Tolliuioni teostamise kord on ette-nāhtud nōnda, et esiteks peaks kooskōlas-tama tollitariifid ja ettenāgema tolli sea-dusandluse korda, siis vōiks tūhistada tollipiiri, aga monopolkaubad ja kaubad, mis maksustatud aktsiisiga ja teiste kandsete maksudega, vōiksid vābalt liikuda ainult pā-rast seda, kui tolliuion on juba elluviidud ja on saavutatud ūhinemine mōlema riigi vastava seadusandluse koos-kōlastamisel.

Lepingust nāeme, et ūhinemisest sās-rastes kūsimumis, kui sotsiaalseadusand-lus, krediit ja pankade poliitika ja rah-vusvaheline lepingute poliitika, peaks rās-kima ainult pā-rast tolliuioni teostamist.

Kuid meie teame, et lepingu teosta-misest ei tulnud midagi vālja ja teda ase-tati 5. veebruaril 1927. aastal Riias sōlmi-tud lepinguga: „Leping tolliuioni teosta-misest Lāti ja Eesti vahel“.

Siin nāeme juba teistsugust tōo organi-satsiooni.

Selle lepingu 1. paragrahvis on ette-nāhtud, et tolliuion mōlema riigi vahel on teostatud ja mōlema riigi terriitorium on tolli asjus ūhine ūks kuu pā-rast seda, kui segakomisjon on vāljatōotanud seadu-sed ja mōlemad riigid on neid vastuvōtnud jārgmisis kūsimumis:

1) vāljatōōtatud Lāti—Eesti ūhine tol-litariif,

2) saskaņota abu valšķu muitas likumdošana,

3) saskaņota abu valšķu likumdošana par akcīzēm un monopoliem,

4) saskaņoti abu valšķu transporta un satiksmes tarifi, proti: dzelzceļu, jūras un gaisa satiksmes, pasta, tēlegrafa, tēlēfona un radio satiksmes tarifi,

5) nokārtots jautājums par muitas ieņēmumiem tādā veidā, lai panāktu taisnīgu savstarpēju izlīdzinājumu pēc tam, kad būs konstatēti, vai nu reģistrējot preces, kas pāriet no vienas valsts teritorijas otras valsts teritorijā vai ar citām piemērotām metodēm, abu valšķu eventuālie fiskālie zaudējumi,

6) saskaņota likumdošana par tiešiem nodokļiem, nodevām un tirdzniecības patentēm, kā arī darba aizsardzības likumdošana,

7) saskaņota abu valšķu centrālo banku ēmisijas un diskonta politika.

Kamēr 1923. gada līgums paredzēja radīt muitas ūniju un pēc tam domāt par saskaņošanas darbu, 1927. gada līgums jau paredz veselu rindu nozaru, kurā vispirms saskaņojama līdzšinējā likumdošana un pēc tam tikai reālizējama muitas ūnija.

Muitas tarifa saskaņošanai paredzēts 1½ gada termiņš, skaitot no 1927. gada līguma spēkā stāšanās, t. i. no 1927. gada 10. maija. Tā tad muitas tarifa saskaņošanas darbam vajadzēja būt pabeigtam ne vēlāk kā 1928. gada 10. novembrī. Visi pārējie saskaņošanas darbi saskaņā ar līgumu veicami tādā laikā, lai likumdošanas iestādes iesniedzamos likumu vai konvenciju projektus varētu ratificēt un apmainīt ratifikācijas grāmatas 3 gadu laikā pēc saskaņotā muitas tarifa spēkā stāšanās.

Ja nu līgumā paredzētie termiņi būtu ieturēti, tad saskaņotais muitas tarifs varēja stāties spēkā 1929. gada 1. janvārī, un vēlākais 1932. gada 1. janvārī vajadzēja būt reālizētai muitas ūnijai.

Bet tā vietā mēs varam svinēt pirmā muitas ūnijas līguma 10 gadu jubilēju un atskatīties uz veikto darbu, kas līdzinās nullei!

2) kooskōlastatud mōlema riigi seadusandlus,

3) kooskōlastatud mōlema riigi seadusandlus aktsiiside ja monopolide alal,

4) kooskōlastatud mōlema riigi transporti ja liiklemistariifid, nimelt: raudteede, mere ja ūhusōidu, posti, telefoni, telegrahvi ja raadio tariifid.

5) korraldatud kūsimus tolli sissetulekutest nōnda, et oleks vōimalik nende ūiglane omavaheline jagamine pārast seda, kui registreerides kaupasid, mis lāhevad ūhest riigist teisse vōi mōne teise meetodi abil tehakse kindlaks mōlema riigi vōimalikud fiskaalkahjud,

7) kooskōlastatud seadusandlus makšudest ja kaubanduse patentidest, samuti ka tōōkaitse seadusandlus.

7) kooskōlastatud mōlema riigi keskpankade emissiooni ja diskontpoliitika.

Kuna 1923. aasta lepingus oli ettenāhtud tolliunioni teostamine ja ainult pārast seda vōis mōelda kooskōlastamise tōost, 1927. aasta leping nāeb ette terve rea alasid, kus esiteks peaks kooskōlastama praeguse seadusandluse ja ainult pārast seda teostama tolliunioni.

Tollitariifi kooskōlastamiseks on ettenāhtud poolteist aastat aega, arvates 1927. aasta lepingu maksmahakkamisest, s. o. 10. maist 1927. aastal. Tāhendab, tollitariifi kooskōlastamise tōod pidi lōpetama hiljemalt 10. novembril 1928. aastal. Kōiki teisi kooskōlastamise tōid peaks kooskōlas lepinguga lōpetama sellisel ajal, et seadusandlusasutised saaksid esitatud seadus- vōi konventsioonideelnōud ratifitseerimiseks ja vahetada ratifikatsiooni dokumentid 3 aasta jooksul pārast kooskōlastatud tollitariifi maksmahakkamist.

Kui lepingus ettenāhtud tāhtpāevadest oleks kinnipeetud, siis kooskōlastatud tollitariif oleks vōinud maksmahakkata 1. jaanuaril 1929. aastal, ja hiljemalt 1. jaanuaril 1932. aastal pidi olema teostatud tolliunion.

Kuid selle asemel vōime pūhitseda esimese tolliunioni lepingu 10 aastast juubelit ja vaadata tagasi tehtud tōole, mille tulemuseks on null!

Negribot rodas jautājums, vai pašā darba plānā jau nav kļūdas, ja visās līdzšinējās pūles ir izrādījušās absolūti veltīgas. Tādēļ, kaut arī mazliet kaunīgi par 10 gadu zaudēta laika, tomēr atgriezīsimies pie pašiem pamatjautājumiem, proti, par muitas ūnijas darbu realizācijas pakāpenību un plānu.

Salīdzinot pirmā un otrā līguma nosacījumus, redzama kardināla atšķirība — kamēr pirmā līgumā paredzēts vispirms realizēt pašu muitas ūniju, — otrā līgumā paredzēts vispirms izdarīt saskaņošanu atsevišķo nozaru likumdošanā un pēc tam tikai realizēt muitas ūniju, t. i. atcelt muitas robežu.

Ka muitas ūniju varētu realizēt tā, kā tas paredzēts 1923. gada līgumā, nav nemaz domājams. Kā gan saimnieciskā dzīve varētu gaidīt 3—5 gadi, kamēr saskaņo dažādu nozaru likumdošanu, jo tikai saskaņota likumdošana dod vienveidīgo bazi abu valšņu privātās uzņēmības savstarpējai konkurencei.

Tādēļ tendence, kāda vērojama 1927. gada līgumā, salīdzinot ar 1923. gada līgumu, ir atzīstama, t. i. par muitas ūnijas realizāciju var domāt tikai tad, kad ir veikti nepieciešamie priekšdarbi.

Paliek tomēr jautājums, vai arī 1927. gada līgumā šis jautājums ir atrisināts apmierinoši.

Ja 1923. gada līgums paredzēja, ka vispirms atceļama muitas robeža un tad jāveic likumdošanas un administratīvās saskaņošanas darbs, ja 1927. gada līgums jau paredzēja saskaņošanas darbu un pašu ūnijas realizācijas darbu veikt vienlaikus, tad tagad jāatzīst, ka sāktā virzienā ir jāiet vēl tālāk. Vispirms jārada saskaņota saimnieciskās politikas līnija abām valstīm. Jāpanāk vienādība svarīgākās likumdošanas nozarēs, un kad viss tas būs veikts pakāpenīgā un neatlaidīgā darbā nemaz to nesaistot ar muitas ūnijas jautājumiem, tad pati muitas ūnijas realizācija noritēs bez jebkādam grūtībām.

Kādā kārtā tad šie priekšdarbi būtu veikami?

1) Jāizstrādā kopējs rūpniecības izveidošanas plāns un jāsaskaņo abu valšņu ta-

Tahestahmata peame küsima, kas viga ei ole töö plaanis, kui kõik senised katsed on olnud absoluutselt asjata. Sellepärast, pöörame siiski tagasi põhiküsimuste juure — tähendab, tolliunioni teostamise plaani juure, olgugi, häbi tundes 10 aastast kaotatud ajast.

Võrreldes esimese ja teise lepingu tingimusi, näeme kardinaalset vahet — kuna esimene leping näeb ette esiteks viia ellu tolliunioni, kavatsetakse teise lepingus kooskõlastada üksikute alade seadusandlust ja ainult pärast seda teostada tolliunioni, s. o. tühistada tollipiiri.

Et tolliunioni võiks teostada nii, kuidas see ettenähtud 1923. aasta lepingus, ei ole mõeldavgi. Kuidas küll majanduselu võiks oodata 3—5 aastat, kuni kooskõlastaks kõikisuguste alade seadusandlust, sest ainult kooskõlastatud seadusandlus annab ühesuguse aluse mõlema riigi eraettevõtjate omavahelisele konkurentsile.

Sellepärast peame hääkskiitma tendentsi, millist näeme 1927. aasta lepingus, kui selle võrdleme 1923. aasta lepinguga, see on, tolliunioni teostamisest võib mõelda ainult siis, kui on tehtud tarvilikud eeltööd.

Jääb veel küsimuseks, kas ka 1927. aasta lepingus see küsimus on rahuldavalt lahendatud.

Kui 1923. aasta lepingus oli ettenähtud, et esiteks peaks tühistama tollipiiri ja siis alustama seadusandluse ja administratiivne kooskõlastamise töö, kui 1927. aasta lepingus oli ettenähtud teha kooskõlastamise ja unioni teostamise tööd korraga, siis nüüd järeldame, et peame minema edasi alatud suunas. Esiteks peame looma kooskõlastatud majanduspoliitika joont mõlemale riigile. Peame saavutama ühtlust tähtsamail seadusandluse aladel ja kui see kõik on tehtud järkjärgulise ja väsimatu tööga, jättes selle sidumata tolliunioni küsimusega, siis sünnib tolliunion iseenesest mingisuguste raskusteta.

Kuidas peaksime neid eeltöid tegema?

1) Peame väljatöötama ühise tööstuse arendamise kava ja kooskõlastama mõlema riigi tariifides vastavaid alasid puutuvaid tariifi positsioone.

rifos attiecīgas nozares skarošās tarifa pozīcijas.

2) Jāvienveido līdzšinējie starptautiskie tirdzniecības līgumi un turpmāk līgumi jāslēdz abām valstīm kopēji, līdz ar to atkal pēc vajadzības saskaņojot pakāpeniski skartās muitas tarifa pozīcijas.

3) Jāsaskaņo valsts banku kredīta politika rūpniecības izveidošanā.

4) Jāsaskaņo sociālā likumdošana.

Kad tas panākts un uzskaitītā sadarbība izrādās par reāli iespējamu, tad:

1) jāsaskaņo atlikušās muitas tarifu pozīcijas un jāvienojas par turpmākās kopējās muitas likumdošanas kārtību;

2) jāvienojas par muitas ienākumu sadalīšanas kārtību.

Pēc šīs programmas pakāpeniskas reālizēšanas atlikušo jautājumu kārtošana un saskaņošana bez grūtībām būs iespējams atcelt muitas robežu.

Ja turpretim abu valšņu tuvināšanu neizdodas izveidot tādā pakāpenībā, kā šeit minēts, tad runāt par muitas ūniju ir tukša illūzija, jo tāds laiks nekad nepienāks, kad visus jautājumus varēs atrisināt uz reizi — tā ir nereāla doma un muitas ūnijas domas apzināta vai neapzināta sabotēšana.

Visneatliekamākais ir jautājums par abu valšņu kopējo rūpniecības izveidošanas plāna izstrādāšanu. Saimnieciskās dzīves pabalstīšana krīzes laikā ir novedusi pie tā, ka abās valstīs rodas aizvien jauni rūpniecības pasākumi un nav vairs nevienas nozares, kur mēs necenstos ārzemju ražojumus atvietot ar vietējiem. Gala rezultātā tas neizbēgami noved pie daudzu sīku uzņēmumu rašanās, kas iezīmē tā saucamo rūpniecības atomizācijas procesu, kurš šaurāko tirgus apstākļu dēļ Igaunijā sācies agrāk un iet straujāk uz priekšu, bet Latvija neizbēgami sekos pa to pašu ceļu.

Kad sainnieciskā dzīvē sāksies normāli apstākļi, sāksies brīvāka preču apmaiņa, tikai tad mēs īsti sāksim izjust tās grūtības, kas stāv sakarā ar pašreizējo iekšzemes produkcijas veicināšanu visās rūpniecības nozarēs. Ja paliek tagadējie šaurie iekšzemes tirgus apstākļi, liela daļa no jaunradušās rūpniecības neizbēgami

2) Peame kooskõlastama senised rahvusvahelised kaubanduslepingud ja edaspidi peame mõlemad riigid sõlmima ühesugused lepingud ja ühes sellega kooskõlastama järk-järgult puudunud tollitariifi positsioonid.

3) Peame kooskõlastama riigipankade poliitikat tööstuse arendamisel.

4) Peame kooskõlastama sotsiaalseadusandlust.

Kui see kõik on saavutatud ja nimetatud koostöö on tegelikult võimalik, siis

1) peame kooskõlastama ülejäänud tollitariifide positsioonid ja ühinema edaspidises tolliseadusandluse korrasuhtes;

2) peame määrama tollisissetulekute jagamise korra.

Pärast selle programmi järk-järguleist teostamist, korraldades ja kooskõlastades küsimusi, on võimalik tühistada tollipiiri vähema raskusega.

Kuid kui mõlema riigi lähendamist ei ole võimalik arendada niisuguses järjekorras, kui siin mainitud, siis on rääkimine tolliunionist tühi illusioon, sest niisugust aega pole oota, millal kõiki küsimusi võiks lahendada korraga — see mõte ei ole reaalne ja tolliunioni teostamise katvatsused on siis ainult saboteerimine.

Kõige rutulisem on küsimus mõlema riigi ühise tööstuse arendamise kava väljatöötamisest. Majanduselu toetamised kriisiajal on viinud niikaugele, et mõlema riigis tulevad juure ikka uued tööstusettevõtted ja ei ole enam mitte ühtki ala, kus meie ei püüaks asendada välismaa saadusi kohalikkudega. Selle tulemuseks on paljude võikeste ettevõtete tekkimine, mida nimetatakse tööstuse atomisatsiooni protsessiks, mis kitsaste turuvõimaluste tõttu algas Eestis varem ja edeneb kiiremini, aga sama teed hakkab käima ka Läti.

Kui majanduselus algavad normaalsemad olud ja vabam kaupade vahetus, ainult siis hakkame tundma neid raskusi, mis on ühenduses praeguse sisemaa tootmisega soodustamisega kõigil tööstusaladel. Kui püüvad praegused kitsad sisemaa turuolud, suur osa uuesti asutatud

paniks un ies bojā. Līdz ar to radīsies sastrēgumi kredīta jautājumos, un darba spēka pārgrupēšanai savukārt var būt nevēlamas oikonomiskas un politiskas sekas.

Ja vien abām valstīm būs laba griba un vajadzīgā tālredzība, nenāktos grūti atrast vienošanos par piemērotāko rūpniecības nozaru lokalizēšanu vienā un otrā valstī, līdz ar ko tiktu ievadīts saimnieciskās dzīves saskaņošanas darbs, kas ir nepieciešams muitas ūnijas priekšnosacījums.

Līdzīgs stāvoklis ir tirdzniecības līguma politikā. Ir nepareizi domāt, ka muitas ūniju var realizēt, nesaskaņojot tirdzniecisko līgumu sistēmas, kaut gan 1927. gada līgums tirdzniecisko līgumu saskaņošanu nepieskaita pie tiem priekšdarbiem, kuŗi veicami reizē ar muitas ūnijas realizēšanu. Kaut arī tirdzniecisko līgumu sistēma abām valstīm visā visumā ir vienvēidīga un lielum lielā daļā dibināta uz vislielākās labvēlības klauzulas, tad tomēr ir atrodami vairāki līgumi, kur vislielākās labvēlības klauzula ir ierobežota vai atvietota ar tarifa nosacījumiem, kuŗi satur vai nu konsolidētas muitas likmes vai dažādus procentuālos nolaidumus. Kamēr tas nav izlīdzināts, muitas ūniju nav iespējams realizēt. Tādēļ būtu lietderīgi un loģiski, ja arī šinī ziņā abas valstis ievadītu nekavējošu kopdarbību, slēdzot tirdznieciskos līgumus, kopēji parakstot un uzstājoties kā viens kontrahents pret trešām valstīm.

Ja kāds saka, ka tirdzniecisko līgumu politiku nav iespējams saskaņot un abas valstis jau tagad nevar slēgt kopējus līgumus, tad par muitas ūniju runāt būtu velti.

Kaut arī mazāk aktuāla problēma ir kredīta politika un sociālā likumdošana, tanīs tāpat jāievada saskaņošanas darbi.

Ja tādā veidā mēģināsim meklēt jauno ceļu uz gala mērķi — muitas ūniju, ja būsims viens pret otru atklāti un lojāli, tad muitas ūnijas realizēšana nav neiespējams uzdevums, bet par tādu tas gan var kļūt, ja arī tagad vēl neapzināsimies, ka līdzšinējā politika aizvien vairāk un vairāk mūs atsvešina un rada jaunus sarežģījumus ciešākai kopdarbībai saimnieciskā laukā.

J. V o l m a r s.

tööstusettevõtetest lähevad hukka. Ühes sellega ilmuvad takistused krediitküsimumsis ja tööjõu ümberpaigutamisel võivad olla mittesoovitavad majanduslikud ja poliitilised tagajärjed.

Kui mõlemal riigil on hää tahtmine ja tarvilik kaugelenägevus, siis ei oleks raske leida ühinemist mõningate tööstusalade lokaliseerimises ühes ja teises riigis, millega oleks alustatud ka majanduselu kooskõlastamise töö, mis on tolliunioni tähtsaks eeltingimuseks.

Sarnane seisukord on ka kaubanduslepingute poliitikas. Ei ole õige arvamuse, et tolliunioni võib teostada mittekooskõlastades kaubalepingute süsteeme, olgugi, et 1927. aasta leping ei loe kaubalepingute kooskõlastamist nende eeltööde hulka, mis teostatavad ühes tolliunioni realiseerimisega. Olgugi, et kaubalepingute süsteem mõlemal riigil on võrdlemisi ühesugune ja suur osa on põhjendatud sõprusklausile, siiski leiame mitu lepingut, kus kõigesõbralikum klausel on piiratud ja tema asemel on tariifi tingimused, mis sisaldavad konsolideeritud tollitariife või mitmesuguseid protsentuaalseid alandusi. Seni kui see ei ole kõrvaldatud, ei saa tolliunioni teostada. Sellepärast oleks hää ja loogiline, kui ka siin mõlemad riigid alustaksid koostööd, esinedes ühe riigina kolmanda riigi vastu, sõlmides ja allakirjutades kõiki kaubalepinguid ühiselt.

Kui mõni ütleb, et kaubalepingute poliitikat ei ole võimalik kooskõlastada, ja mõlemad riigid juba praegu ei saa sõlmida ühiseid lepinguid, siis on asjata rääkida tolliunionist.

Olgugi, et krediitpoliitika sotsiaalseadusandlus on vähem aktuaalne probleem, kuid ka siin peaksime alustama kooskõlastamise töid.

Kui nõnda hakkame otsima uut teed oma eesmärgile — tolliunionile, ja oleme üks teise vastu avalikud ja lojaalsed, siis tolliunioni teostamine ei ole mitte võimatu ülesanne, kuid ta võib küll selleks saada, kui ka praegu veel meie ei arvesta seda, et senine poliitika viib meid teineteisest ikka kaugemale ja loob uusi takistusi tihedamale koostööle majandusalal.

J. V o l m a r s.

Latvijas-Igaunijas savienības līgums.

Lāti-Eesti liiduleping.

Pēdējā laikā atklātībā parādījušās ziņas par Latvijas - Igaunijas aizsardzības savienības līguma drīzo notecēšanu un par tā pārstrādāšanu vai grozīšanu. Tā kā šim līgumam ir fundamentāla nozīme ne tikai Latvijas - Igaunijas politiskās attiecībās, bet arī Baltijas valšķu politikā vispār, tad ir pilnīgi dabīgi, ka jautājumam par šī līguma likteni plašas aprindas piegriež izcilus vērību, kādēļ vēl jo vairāk ir nepieciešams, lai šai lietā valdītu pilna skaidrība un lai nerastos greizi ieskati zīmējoties uz abu valdību viedokli līguma revīzijas jautājumā.

Līgums par aizsardzības savienību starp Latviju un Igauniju parakstīts 1923. gada 1. novembrī, tā tad šī gada pirmā novembrī tam ir desmitā gadadiena. Viņš ietilpa veselā līguma kompleksā, ko parakstīja netaiķis Z. A. Meierovics Tallinnā ar toreizējo Igaunijas ārlietu ministri Dr. Fr. Akeli un kas nokārtojis visus strīdīgos jautājumus starp abām valstīm, kas bija radušies un uzkrājušies neatkarības cīņu laikā, proti: 1) Robežas galīga nosprašana. 2) Savstarpēju prasību nokārtošana, kas izrietēja no savstarpējās palīdzības brīvības karā un no bijušās Vidzemes guberņas sadalīšanas un kam bija jāliek pamati jaunam sadarbības posmam, radot tiesiskas normas saimniecisko attiecību nokārtošanai un politisko attiecību turpmākai izveidošanai.

Pēdēji minētā nolūkā tad arī noslēdza līgumu par aizsardzības savienību, kuŗa ievadā izteikti arī tā galvenie mērķi: „aizstāvēt savu nacionālo suverenitāti un neatkarību, kuŗas iegūtas ar tik daudz upuriem, kā arī savu teritoriju neaizskaramību.“

Šie mērķi, lai to pateiktu tūlī, nav notecējušo desmit gadu laikā grozījušies; arī tagadējos apstākļos Latvijas - Igaunijas savienības galvenie uzdevumi ir sargāt savu neatkarību un valsts teritorijas neaizskaramību. Kā tālāku etapu Latvijas - Igaunijas politiskā kopdarbībā varētu iedomāties federāciju, bet šis problēms vēl nav uzlūkojams par nobriedušu reālpoli-

Viimaseļ ajal avalikkuses levivad teated Lāti—Eesti liidulepingu tāhtaja möödumisest ja selle ümbertöötamisest või muutmisest. Kuna sel lepingul on põhjapanev tähtsus mitte ainult Lāti — Eesti poliitilistes vahekordades, vaid Balti riikide poliitikas üldse, siis on päris loomulik, et sellest küsimusest on huvitatud laiad ringkonnad. Sellepärast on veel enam tarvilik, et ses asjas valitseks täielik selgus ja ei tekiks ebaõiged seisukohad mõlema riigi valitsusis lepingu revisjoni küsimuses.

Liiduleping Lāti ja Eesti vahel omavahelisest kaitsest sõja juhusel kirjutati alla 1923. aasta 1. novembril. Tähendab, käesoleva aasta esimesel novembril on tema kümnes aastapäev. Ta oli osa terves lepingute kompleksis, mida kirjutas alla kadunud Z. A Meierovits Tallinnas selleaegse Eesti väliministri Dr. Fr. Akel'iga. See leping korraldas kõiki tülüküsimusi, mis olid mõlema riigi vahel tekkinud ja järelejäanud iseseisvuse sõja ajast, nagu: lõpulik piirijoone tõmbamine, 2) omavaheleliste nõuete korraldamine, millede põhjuseks oli omavaheline aitamine vabadsõjas ja emine Liivimaa kubermangu jagamine. Kõne all olev leping pidi saama nurgakiviiks uuele koostöö ajajärgule, luues õiguslikke norme majandusliste vahekordada korraldamiseks ja poliitiliste suhete arendamiseks.

Säärase eesmärgiga sõlmiti Lāti — Eesti liiduleping, mille sissejuhatuses on avaldatud ka tema pääülesanded: kaitsta oma rahvuslikku iseseisvust ja sõltumatust, mis saavutatud nii suurte ohvritega, ning samuti ka oma maade puutumatus.

Ütleme kohe, et need ülesanded ja eesmärgid ei ole kümne aasta jooksul põrmugi muutunud. Ka praegustes oludes on Lāti ja Eesti ülesandeks kaitsta oma sõltumatust ja oma maa puutumatus. Kaugemaks etapiks Lāti — Eesti poliitilises koostöös võiks soovida föderatsiooni, aga see probleem ei ole veel mõeldav küpsena reaalpoliitilises mõttes, olgugi, et ta mõlemas riigis pole võõras.

skā nozīmē, lai gan viņš sabiedriskai domai abās valstīs nav svešs.

Ja tādējādi par aizsardzības savienības pamatmērķiem starp abām valstīm domstarpību nevar būt, tad arī atkrīt visadi prātojumi par līguma grozīšanu pēc būtības, bet var būt runa vienīgi par tā papildināšanu, attīstot uz notecējušos gados gūto piedzīvojumu pamata jaunas metodes abu valšķu kopdarbības sekmīgākai nostādīšanai un reālizēšanai. Vai un kādos apmēros ir iespējams paplašināt kopdarbības metodes starp abām valstīm, par to var spriest pēc līguma noteikumu analīzes.

Vispirms te atkal jānovērs š viens tīri formālas dabas pārpratums, kas vienā otrā gadījumā, izcēlies, proti it ka līguma laiks drīz būšot notecējis un kā tādēļ tas obligātoriski būtu jāpārslēdz. Šāds uzskats nav pamatots, jebšu līguma 8. pants nosaka tā noilgumu uz 10 gadiem, skaitot no ratifikācijas dokumentu apmaiņas dienas (tā garāmējot pieminot, notika 1924. gada 21. februārī; citiem vārdiem līgumam izpildīsies 8. pantā paredzētie 10 gadi 1934. g. 21. februārī). Bet tas pats 8. pants nosaka tālāk, ka pēc šo 10 gadu notecējuma katra no līguma slēdzējām valstīm var līgumu uzteikt, paziņojot par to otrai pusei vienu gadu iepriekš. "Tā tad sākot ar 1934. gada 21. februāri abām pusēm ir tiesība uzteikt līgumu, bet tas paliek spēkā tomēr vēl vienu gadu pēc uzteikšanas. Ja turpretim neviena puse līgumu neuzteic, tad tas automātiski turpina pastāvēt negrozītā veidā.

Pats par sevi saprotams, ka ar abu valšķu piekrišanu līgumu var grozīt vai papildināt arī bez uzteikšanas, un tā laikam arī rīkosies abas valdības, ja viņas nolems izdarīt līgumā kādus grozījumus. Pagaidam tomēr šis jautājums ir tikai pārrunas stādijā un apspriests Latvijas un Igaunijas ārlietu ministru divās pēdējās sanāksmēs jūnijā un augustā.

Kas attiecas uz kopdarbības metožu paplašināšanu, tad, kā jau teikts, jāanalizē pats līgums, lai varētu taisīt slēdzienus par nepieciešamiem jauniem noteikumiem.

Kui mōlemal riigil ei ole midagi liidulepingu pōhimōtete vastu, siis ei vōi olla ka igasugusi kōnelusi lepingu tāielikust muutmisest, vaid vōime rāakida ainult tema tāiendamisest, arendades lāinud aastatel saavutatud kogemuste alustel uusi tegevusviise, et edukamalt korraldada ja teostada mōlema riigi koostōd.

Kas ja missuguses ulatuses on vōimalik laiendada koostōo tegevusviise mōlema riigi vahel, selle ūle vōime otsustada analūseerides liidulepingu tingimusi.

Esiteks peame siin kōrvaldama ūht puht formaalse iseloomuga arusaamatust, mis mōnikord on kerkinud esile, nimelt, et lepingu tāhtaeg olevat juba jōudnud kätte ja sellepārast pidavat teda tingimata ūmbersōlmīma. Sāārane seisukoht ei ole millegagi pōhjendatud, olgugi, et lepingu 8. paragrahvis on ettenāhtud, et leping sōlmitakse 10 aastaks, arvates ratifikatsiooni dokumentide vahetamise pāevast (mōodamīnnes vōin mainīda, et see pāev oli 1924. aasta 21. veebruar, teiste sōnadega lepingu maksvuse tāhtpāevaks 8. paragrahvi jārel on 1934. aasta 21. veebruar). Aga sama 8. paragrahv ūtleb edasi, et pārast kūmne aasta mōodumist igauks lepingu sōlmijatest riigist vōib lepingut ūlesūtelda, teatades sellest teisele poolele ūhe aasta ette. Nii siis 1934. aasta 21. veebruarist alates mōlemal poolel on oīgus liidulepingut ūlesūtelda, aga see jāab siiski jōusse veel ūheks aastaks pārast ūlesūtlemist. Kui ūkski pool lepingut ūles ei ūtle, siis jāab ta automaatselt jōusse muutmata kujul.

Iseenesest mōista, et mōlema riigi nōusolekul vōib lepingut muuta vōi tāiendada ūlesūtlemiseta, ja nōnda vististi ka teevad mōlemad valītsused, kui nad otsustavad lepingus teha mōningaid muudatusi. Praegu see sūsimus on kūll ainult lābirāakimīste staadiumis ning oli Lāti ja Eesti vālisministrite kahe viimase nōupidamise pāvakorras jūunis ja augustis.

Mis puutub koostōo tegevusviiside laiendamisesse, siis, nagu juba mainītud, peame analūseerīma liidulepingut, et teha jāreldusi tarvilīstest, uutest tingimustest. Pāatāhtsus on liidulepingu 2. ja 4. para-

Te galvenā nozīme piemīt līguma 2. un 4. pantam, kurus nav lieki šeit atkārtot tekstuāli:

2. pants.

Lai saskaņotu savus miera centienus, abas valdības apņemas saprasties tajos ārējos politikas jautājumos, kuriem kopēja nozīme, un sniegt savstarpēji politisku un diplomātisku palīdzību savos starptautiskos sakaros.

4. pants.

Latvijas un Igaunijas republiku kompetentām tehniskām iestādēm, savā starpā vienojoties, jānosaka, kādā veidā abām zemēm jāsniedz savstarpēja palīdzība un kādi noteikumi vajadzīgi šī līguma 3. panta izpildīšanai (par bruņotu palīdzību uzbrukuma gadījumā).

4. pantam, kā redzams ir militāri - stratēģisks un kara tehnisks raksturs, kādēļ tā izpildīšanai spertie un speramie soļi uzlūkojami par slepeniem, bet nevienam, kas sekto notikumiem nav noslēpums, ka starp abu valšku armijām pastāv visciešāks kontakts, kurū bez militāriem atašējiem uz tur ar biežu savstarpēju apciemojumu palīdzību, ar piedalīšanos manevros, ar kopējām kara spēlēm, virsnieku apmaiņu u. t. t. Šī kopdarbība pastāv ne tikai starp štābiem, bet tā sniedzas līdz armijas pamatvienībām un aptver arī abu zemju aizsardzības savstarpējus sakarus.

Kas zīmējas uz līguma 2. pantu, tad viņā meklējams diplomātiskas kopdarbības pamats un ka tās praktiskais iemiesojums izvirzījūšās ārlietu ministru periodiskas apspriedes, ko papildina Latvijas un Igaunijas sūtņu kopdarbība un saskaņotā rīcība starptautiskās konferencēs un Tautu Savienībā. Šai plāksnē vēl būtu iespējams izstrādāt uz piedzīvojumu pamata sīkākus noteikumus, ar kuriem varētu papildināt pastāvošo līgumu. Ir jautājums vai būtu ieteicams regulārizēt ārlietu ministru apspriedes, bet varbūt izrādītos par lietderīgu nodibināt zināmu pastāvīgu orgānu, sekretariātu, kas apstrādātu, sakopotu un sistemātizētu materiālus ministru apspriedēm un raudzītos arī uz to lēmumu izvešanu dzīvē. Tāpat varētu pieņemt noteikumu, ka konferencēs, kur piedalās ti-

grahvil, mida vōime siin sōna-sōnalt kor-rata nagu nad on:

2. paragrahv.

Et kooskōlastada omi rahupūūdeid, mōlemad valitsused lubavad olla ūksmeelsed neis vālispoliitika kūsimumis, milledel on ūhine tāhtsus, ja anda omavahelist poliitilist ja diplomaatilist abi meie rahvusvahelisis suhetes.

4. paragrahv.

Lāti ja Eesti Vabariikide kompetentsed tehnilised asutised, omavahel kokku leppides, peavad määrama, mil viisil mōlemad maad peavad andma teineteisele abi ja missugused abinōud on tarvilikud selle lepingu 3. paragrahvi teostamiseks (sōjavāeliselisest abist pāāletungi juhusel).

Nagu nāeme, on 4. paragrahvil militāarstrategiline ja sōjatehniline iseloom, mispārast selle teostamiseks astutud ja astutavad sammud on salajased, kuid mitte kellegile, kes jālgib igapāiseid sūndmusi, ei ole saladuseks, et mōlema riigi kaitsevāe vahel valitseb kōige tihedam kontakt, mida pāāle sōjavāeliste atašeede soodustavad sagedased omavahelised kŭlaskāigud, osavōtud manōvritest, ūhised sōjamāngud, ohvitseride vahetus jne. See koostōo ei sūnni mitte ainult staapide vahel, vaid ulatub kaitsevāgede vāhemate osadeni ja haarab ka mōlema riigi kaitseliidu omavahelisi suhteid.

Mis puutub lepingu 2. paragrahvi, siis sāālt peame otsima diplomaatilise koostōo alust ja selle praktilise tulemusena on arenenud vālisministrite periodilised nōupidamised, mida tāiendab Lāti ja Eesti saadikute koostōo ja kooskōlastatud tegevus rahvusvahelistel konverentsidel ja Rahvasteliidus. Siin oleks vōimalik veel kogemuste pōhjal vāljatōotada lāhemaid māārusi, milledega vōiks tāiendada liidulepingut. On kūsimum, kas oleks soovitav regulariseerida vālisministrite nōupidamisi, kuid, vōibolla, oleks otstarbekohasem asutada teatavat alalist orgāani, sekretariaati, mis tōotaks vālja, koguks ja sūstematiseeriks materjaale ministrite nōupidamisteks ja jālgiks nende otsuste elluviimist. Samuti vōiks vastuvōtta māārust, et ūhe riigi esindaja, kes vōtab osa konverentsist, millelt teise riigi esin-

kai viena no abām valstīm, pēdējā automātiski reprezentētu arī otro valsti, kā tas praksē jau tagad notiek. Stipri sarežģītāks ir jautājums par diplomātisko un konsulāro pārstāvību apvienošanu, bet varbūt konsulārā dienestā ir iespējams atrast kādus lietderīgus atrisinājumus atsevišķos konkrētos gadījumos. Turpretim diplomātisko pārstāvību apvienošana uzduras uz lielām grūtībām satversmes - tiesiskā, budžeta - tehniskā un tīri politiskā un personāla rakstura.

Beidzot pacelts arī jautājums par kopdarbību starp likumdošanas iestādēm, tai ziņā, ka zināmu kategoriju likumus pieņemtu tikai saskaņotā veidā, lai ar laiku — kā tas jau ievērojamā mērā tagad noticis — nerastos plaša starp abu valšku likumdošanām, kas var nākotnē vai nu kavēt sadarbību jeb vismaz izsaukt vajadzību pēc plašiem un sarežģītiem saskaņošanas darbiem.

Apspriežot muitas ūniju, jau konstatēja nepieciešamību saskaņot dzelzceļu tarifus, nodokļus, akcīzes, sociālos likumus, nemaz nerunājot par muitām. Bet tā ir tikai daļa no likumdošanas, tikpat svarīgi būtu vienlīdzīgie tiesu iekārtas, procesa un sodu likumi, biedrību likumi, preses likumi, lai citētu tikai dažus. Ja mēs negribam atteikties no ideāla — Baltijas savienības un federācijas, tad tagad grēkojot savā likumdošanā, mēs uzveļam uz nākotnes ceļa vienu — otru akmeni, ko vēlāk būs grūti atkal novelt no ceļa.

V. Munters.

daja, puudub, see representeeriks ka teist riiki, nagu see tegelikult ongi juba sündinud. Palju keerulisem küsimus on diplomaatiliste ja konsulaaresinduste liitumine, kuid, võibolla, et konsulaarametis oleks võimalik leida otstarbekohast lahendust üksikutel konkreetstel juhtudel. Diplomaatiliste esinduste liitumisel on aga väga suured põhiseaduslik — õigusliku, eelarve-tehnilise ja puht poliitilise ning isikliku koosseisu iseloomuga raskused ees.

Lõpuks on ülestõstetud küsimus ka seadustandvate asutiste koostöös sel viisil, et teatava ala seadusi võetakse vastu ainult kooskõlastatud kujul, kuna siis aja jooksul — nagu see ongi juba suurel määral sündinud — ei tekiks mõlema riigi seadusandluse töös suur lõhe, mis võib tulevikus takistada koostööd ehk vähemalt nõuaks pärast suuri ja keerulisi kooskõlastamise töid.

Arutades tolliunioni küsimust, juba konstateeriti tarvidust kooskõlastada raudteetariife, maksusid, lõive, sotsiaalseadusi, rääkimata tollidest. Kuid see on ainult väike osa kogu seadusandlusest, samuti tähtsad oleksid ka ühesugused kohute, protsesside ja karistusseadused, ühingute seadused, ajakirjanduse seadused — mainides ainult mõningaid. Kui meie ei taha unustada oma ideaali — Balti riikide liitu ja föderatsiooni, siis praegu patustades oma seadusandluses, meie veeretame tuleviku teele ühe-teise kivi, mida hiljem on raske teelt kõrvaldada.

V. Munters.

Latvijas ārlietu ministra domas par muitas ūniju. Lāti vālisministri mōtteid tolliunionist.

Latvijas ārlietu ministrs V. Salnais pirms aizbraukšanas uz Tautu savienības pilno sapulci Ženevā preseī izteicās par ārpolitikas tuvākjiem uzdevumiem. Šinī sarunā viņš pieskārs arī Latvijas - Igaunijas muitas ūnijai.

Pēc manas atgriešanās no Ženevas, teica ministrs — paredzēta kārtēja apspriede ar manu Igaunijas kollēgu. Mūsu apspriedes dienas kārtības dominējošais

Lāti vālisminister V. Salnais enne ārsōitu Genfi Rahvasteliidu tāiskogu koosolekule avaldas ajakirjandusele omi mōtteid vālispoliitika lähematest ūlesannetest. Selles kõneluses ta puudutas ka Lāti — Eesti tolliunioni küsimust.

Pārust minu tagasitulekut Genfist — ütles minister — on ettenāhtud korraline kokkusaamine minu kolleegiga Eestis. Meie kõneluste tāhtsaimaks pāvakorra

punkts būs **muitas unija**. Man liekas, ka tai ziņā, tagad, kad abas zemes cieš no saimnieciskās krīzes, ir pienācis īstais laiks, ka jau gadus desmit labi domāto nodomu vajadzētu izvest dzīvē. Es zinu, ka tiklab pie mums, kā Igaunijā vēl tagad ir daudzi pret muitas ūnijas realizēšanu. Šeit, tāpat, kā jau agrākos mēģinājumos, lielu lomu spēlē šauru grupu intereses un interesītes, kuŗas katrā ziņā nevajadzētu stādīt augstāk par abu tautu kopējām dzīves interesēm, kas arvien vairāk prasa šīs ūnijas realizēšanu. Man liekas, ka, nodarbojoties ar sīkumiem, mēs vēl otru 10 gadus varam palaist „sagatavošanas darbus“ darot un pie rezultāta nenonākot. Šeit jāņem vērā, ka muitas ūnijas labās un ļaunās puses neviens nav precīzi varējis izkalkulēt. Muitas ūnija ir jāslēdz, neskatoties uz sīkiem zaudējumiem vai ieguvumiem vienā vai otrā pusē, jeb runāšana un spriešana par to ir jāatmet. Es domāju, ka mums šī sen ierosinātā ideja nav jāatmet, bet jāķeras pie tās realizēšanas. Man liekas, ka igauņu valsts vīri arī šobrīd momenta svarīgumu un atradīs iespēju izpildīt dažus neatliekamus priekšnoteikumus, kādi ir, piemēram, muitas likmju stabilizācija zeltā un taisnīgā norēķināšanās principa pieņemšana, paturot sākumā muitas reģistrācijas robežu un izlēsinot zaudējumus vai ieguvumus saskaņā ar reģistrācijas rezultātiem.

punktiks on t o l l i u n i o n . Mulle näib, et nüüd, millal mõlemad riigid kannatavad majandusliku kriisi all, on tulnud õige aeg, et juba kümme aastat mõeldut kavatsust peaks ellu viima. Ma tean, et meil ja samuti ka Eestis paljud on tolliunioni realiseerimise vastu. Siin, samuti kui eelmisteski katsetes, mängivad suurt osa kitsaste rühmituste huvid, mida ei tohiks seada kõrgemale mõlema rahva ühistest huvidest, mis ikka rohkem ja rohkem nõuavad selle unioni realiseerimist. Mulle näib, et tegeledes pisisjasjadega võib veel teine 10 aastat mööduda ja meie ikka veel teeme „ettevalmistustööd“ ja ei jõua mingisugusele otsusele. Siin peame arvesse võtma, et tolliunioni häid ja halbu külgi ei ole väljaarvestanud veel keegi. Meie peame sõlmima tolliunioni, vaatamata väiksele kaotusile või saavutusile ühel või teisel pool, ehk peame lõpetama rääkimist sellest. Man arvan, et meie ei peaks kõrvale jätma seda ammu alगतatud ideed, vaid hakkama teda realiseerima. Näib, et ka Eesti riigimehed saavad aru momendi tähtsusest ja leiavad võimaluse täita mõningaid eeltingimusi, nagu seda on, näiteks, tollitariifide stabiliseerimine kullas ja õiglase arvete õiendamise põhimõtte vastuvõtmine, jättes esialgu alles tolli registreerimispiiri ja väljaarvestades kaotusi või saavutusi kooskõlas registreerimise tulemustega.

Igaunijas ārlietu ministŗa domas par muitas uniju.

Eesti välisministri mōtteid tolliunionist.

Šinīs dienās Igaunijas jaunais ārlietu ministrs Seljama izteicies preseī par Igaunijas pašreizējo ārlietu politikū:

„Mūsu kopdarbībā ar saviem tuvākīem kaimiņiem varam pēdējā laikā konstatēt jūtamus panākumus. Ar mūsu sabiedroto Latviju es varu pastrīpot ciešu kontaktu. Mums bieži jādzird pārmetumi, ka mūsu **muitas ūnijas realizēšana** virzas uz priekšu ļoti lēni. Te man gribētos piezīmēt, ka tas tagad ir pirmais mēģinājums radīt muitas ūniju starp divām valstīm, kuŗu tautas runā katra savu valodu. Pēdējā

Neil pāevil avaldas Eesti uus välisminister Seljamaa ajakirjanduse esindajaile omi mōtteid Eesti praegusest välispoliitikast:

„Meie koostōos oma lähemate naabritega vōime viimasel ajal tuntavat edu konstateerida.

Meie liitlase Lātīga vōin ma allakriiputada tihedat kontakti. Meil on sageli pahameelt avaldatud selle üle, et meie tolliunioni teostamine vāga aeglaselt liigub. Sellele tahaksin vaid tähendada, et see on praegu esi-

laikā tomēr abās valstīs sāk atrisināt šo jautājumu ar lielāku nopietnību. Patlaban ar Latviju notiek sarunas par **vairākām konvencijām**, kas, domājams, tuvākā laikā tiks noslēgtas. No tām varētu minēt skolu konvenciju, tiesu lēmumu izpildīšanas konvenciju u. c. Arī politiskais kontakts abu valšņu starpā sevišķi pēdējā laikā kļuvis lielāks un es no savas puses darīšu visu, lai to vēl vairāk padziļinātu.“

mene katse tolliuniooni luua kahe riigi vahel, kelle rahvad kumbki ise-keelt kõnelevad. Viimasel ajal on mõlemas riigis siiski hakatud küsimust käsitada suurema põhjalikkusega. Praegu on Lätiga käimas läbirääkimised mitme konventsiooni üle, mis arvatavasti lähemal ajal lõpule jõuavad. Neist võib nimetada koolikonventsiooni, maksude sissenõudmise konventsiooni, kohtuotsuste täitmise konventsiooni j. t. Ka poliitiline kontakt mõlema riigi vahel on eriti viimasel ajal tugevamaks muutunud ja mina omalt poolt teen kõik, et seda veelgi süvendada.“

Baltijas valšņu 4. saimnieciskā konference. Baltiriikide 4. majanduskonverents.

Rīgā 8. un 9. septembrī notika Baltijas valšņu 4. saimnieciskā konference, kurā ņēma dalību Latvijas, Igaunijas un Lietavas saimniecisko organizāciju pārstāvji. Iepriekšējā konference notika pirms trīs gadiem, kaut gan saskaņā ar savā laikā pieņemto šādām Baltijas valšņu konferencēm būtu jānotiek vismaz vienreiz gadā, kas liecina, ka vajadzīgā interese saimnieciskai sadarbībai vēl nav vēlāmā augstumā.

Ceturtās konferences dienas kārtībā bij uzņemti referāti par muitas ūniju, Baltijas klauzulu un regionāliem nolīgumiem, par valsts varas iejaukšanos privātsaimnieciskā dzīvē par Latvijas, Igaunijas un Lietavas saimniecisko kopdarbību, par emisijas un kredītpolitiku, pa valūtas tirdzniecības ierobežojumiem, par sociālo likumdošanu, par kuģniecības jautājumiem, par konkursu likumu saskaņošanu un pastāvīgu konferenču organa dibināšanu.

Igaunija konferencē bija reprezentēta ar 18 pārstāvjiem, kurū priekšgalā bija Tallinnas tirdzniecības-rūpniecības kamearas priekšsēdētājs Puhks un sindikts Gromanis.

Konferences atklāšanas un apsveikumu runās tika pastrīpota nepieciešamība pārvērst darbos visiem zināmos priekšlikumus par Baltijas valšņu ciešu sadarbību. Bij norādījumi, ka ir pienācis pēdējais

8. un 9. septembril toimus Riias Baltiriikide 4. majanduskonverents, millest vōtsid osa Lāti, Eesti ja Leedu majanduslikkude organisatsioonide esindajad. Eelmine konverents toimus kolme aasta eest, olgugi, et kooskōlas omalajal vastuvōtetud otsusega pidid sellised Baltiriikide konverentsid toimuma vähemalt ūkskord aastas, mis tunnistab, et tarvilik huvi majandusliku koostōo vastu veel ei ole soovitaval kōrgusel.

Neljanda konverentsi pāevakorras olid referaadid tolliunionist, Balti klauslist ja regionaalseist lepinguist, riigivōimu segamist majandusellu, Lāti, Eesti ja Leedu majanduslikust koostōost, emissiooni ja krediitpoliitikast, valuutakaubanduse piiramisest, sotsiaalseadusandlusest, laevanduse küsimusist, konkursiseaduste kooskōlastamisest ning alalise konverentside orgaani asutamisest.

Eesti oli konverentsil esindatud 18 osavōtjaga, Tallinna kaubandus-tōostuskoja esimehe Puhk'iga ja sindikt Groomann'iga eesotsas.

Konverentsi avamis- ja tervituskōnedes toonitati vajadust elluviia kõigile tuntud ja hāākskiidetud ettepanekuid Baltiriikide tihedast koostōost. Avaldati mōtteid, et on viimane aeg lähendada Baltiriike majanduslikult, mis annaks majanduslikku iseseisvust ja kindlustaks poliitilist sõltu-

laiks Baltijas valstis saimnieciski tuvināt, kas dotu saimniecisko patstāvību un stiprinātu politisko neatkarību. Saimnieciskie darbinieki, kas konferencē bij reprezentēti, kā to pastrīpoja Igaunijas delegācijas priekšsēdētājs, jau sen nākusi pie pārliecības, ka Baltijas valšku cieša saimnieciska sadarbība uzskatāma par politiskas vienošanās pamatu. Viņš aicināja talkā presi un teica, ka pienācis izšķirošais brīdis uzsākt nopietnu propagandu par labu Baltijas valšku sadarbībai.

Sevišķi dir. Kacena referāts par muitas ūniju un Tallinnas tirdzniecības - rūpniecības kameras priekšsēdētāja Puchka — valsts un privātsaimniecības attiecībām. Pie dir. Kacena referāta konference pieņēma atzinumus: lai veicinātu saimniecisko sakaru padziļināšanu starp Baltijas valstīm, nacionālām grupām jādara iespāids uz valdībām, kā tās saimniecisko tuvināšanos novestu pie saimniecības un muitas ūnijas. Saimnieciskā konference ieteic Baltijas klausulu uzturēt spēkā. Līdz muitas unijas spēkā nākšanai vajadzīgs atvieglājamo preču sarakstu lietderīgi paplašināt. Nekavējoši nodibināma paritātu komisija, kas sastāvētu no valdību un saimniecību pārstāvjiem minētās ūnijas sagatavošanai. Ja paritātes komisijas tūlītējai nodibināšanai celtos šķēršļi, tad viņai paredzētos darbus jāuzņemas nacionālām grupām. Puchka kunga slēdzieni bij, ka valsts un pašvaldību budžetus sastādot jāievēro iedzīvotāju maksāt spējas. Kā priekšnoteikums jāuzskata, lai **budžetus izstrādātu pamatojoties uz neatkarīgu, tautsaimniecisku lietpratēju atzinumiem.** Lai radītu jaunas vērtības tautsaimniecībā, jāveicina kapitālu uzkrāšana tautā. Valsts iejaukšanās privātā saimniecībā ir nevēlama un neveselīga parādība. Valdības var uzņemties tikai tādu saimniecību veikšanu, kas privātai saimniecībai nav pa spēkam. Bet arī tādā gadījumā valsts uzņemumiem jānes tā pati nodokļu nasta, kā visiem pārējiem. Saimniecības krīze izsaukusi preču pārprodukciju, tādēļ nav pieļaujāms, ka valdība ar pabalstiem vēl vairāk palielina preču ražošanu un tādā kārtā krīzi padziļina. Val-

matust. Eesti delegatsiooni esimees toonitas, et konverentsil esindatud majandustegelased on juba ammu jõudnud, veendumusele, et Baltiriikide tihe majanduslik koostöö on poliitilise ühinemise aluseks. Ta kutsus abiks ka ajakirjanduse ja ütles, et on kätte jõudnud otsustav silmapilk, mil alustada tõsist propagandat Baltiriikide koostöö hääks.

Eriti huvitavad olid direkt. Kaceni referaat tolliunionist ja Tallinna kaubandustööstuskoja esimehe Puhki ettekanne riigi ja eramajanduse vahekordadest. Direkt. Kaceni referaadi puhul konverents võttis vastu otsused: majanduslikkude suhete süvendamise soodustamiseks Baltiriikide vahel, rahvuslikud grupid peavad mõjutama valitsusi, nõnda et majanduslik lähenemine viiks majandusliku ja tolliunionini. Majanduskonverents soovitab hoida jõus ka Balti klausli. Tolliunioni maksamahakkamiseni peaks laiendama tollisoodustusi saavate kaupade nimekirju. Peame kohe asutama pariteetide komisjoni, mis koosneks valitsuste ja majanduslikkude organisatsioonide esindajaist mainitud unioni ettevalmistustööde korraldamiseks. Kui pariteetide komisjoni asutamisel oleksid mingisugused takistused ees, siis temale ettenähtud tööd peavad tegema rahvuslikud grupid. Härra Puhk teatas oma seisukoha, et riigi ja omavalitsuste eelarvete kokkuseadmisel peab arvestama elanikkude maksuvõimetega. Eeltingimuseks on see, et eelarveid töötataks välja, põhjenedes sõltumatute, rahvamajanduse asjatundjate otsustele. Uute väärtuste loomiseks rahvamajanduses peame soodustama kapitalide kasvu rahva käes. Riigi sissesegamine eramajandusesse on mittesoovitav ja ebaterve nähe. Valitsused võivad juhtida ainult niisuguseid majandusi, mis eramajandusele käivad üle jõu. Aga ka sel juhusel riigiettevõtted peavad kandma sama maksude koormat, mida kannavad kõik teised. Majandusliku kriisi tõttu tekkis kaupade tootmist, süvendades niiviisi lubatav, et valitsus suurendab toetustega kaupade tootmist, süvendades niiviisi kriisi veel rohkem. Riikide emissiooni

stu emisijas banku vadībai jāatrodas neatkarīgu finansu lietpratēju rokās.

Pie pārējiem referātiem arī pieņēma vairākus atzinumus, piem., ka triju Baltijas valstu satiksmei ir nepieciešama ārzemju pasu un vīzu atcelšana; ka nodibināma vienāda naudas sistēma; ka valūtas apgrozības ierobežojumi Latvijai un Igaunijai jāatceļ, ciktāl tie attiecas uz triju Baltijas valšņu preču un savstarpēju pakalpojumu apmaiņu; kā par maksimālo robežu sociālā likumdošanā uzskatāma starptautiskās darba konferencēs pieņemtās normas, pie kam samērā ar mūsu saimnieciskiem apstākļiem, tās reālizējamās tikai pakāpeniski, pēc tam, kad viņas būs izvedušas dzīvē rūpniecības lielvalstis; ka nacionālā kuģniecība enerģiski atbalstāma un uz kuģniecību attiecošie likumi pārveidojami, pieskaņojot tos lielvalšņu jaunākai likumdošanai un praksei; ka dibināma Baltijas valšņu saimniecisko organizāciju konferenču pastāvīga komiteja, kas spriestu par kopējās darbības nepieciešamiem soļiem un rūpētos, lai konferencēs pieņemtie lēmumi tiktu reālizēti.

Konferences darbību novērtējot, Latvijas ārlietu ministrs Salnājs bij atzīmējis, ka šinī konferencē izpaudies tas gars, kas savā laikā bija dzīvs 1920. g. Baltijas valšņu konferencē Bulduros. Neesot šaubu, ka tas atstās labvēlīgu iespaidu uz Baltijas valšņu oficiālajām aprindām. Latvijas finansu ministrs Annuss bij izteicies, ka jāpievienojoties Lietavas delegāta Ičasa vārdiem: Ja konferences atzinumus ierakstīsim savās sirdīs, tad radīsies arī spēki un ceļi, kā konferences atzinumus reālizēt.

Igaunijas delegācijas vadītājs Puchks bij uzsvēris to, ka šoreiz rezolūcijai par muitas ūniju pievienojusies arī Lietavas delegācija, kas agrākās konferencēs šinī virzienā bijusi rezervēta. Jāapzinoties, ka priekšā daudz grūtību un sarežģītu problēmu. Taču viss tas veicams un atliekot cerēt, ka pēc tam, kad saimnieciskie darbinieki savu vārdu teikuši, valdības būšot sadzirdējušas, kas darāms. Lietavas delegācijas vadītājs Ičas pidas sevišķi atzīmējamu uzskatīja konferences pastāvīga biroja radīšanu un lēmumu par emisiju

pankade juhatu peab olema sōltumatute rahandusasjatundjate kātes.

Ka teiste referaatide puhul vōeti vastu mitu otsust, nāiteks: kolme Baltiriigi vahel peame kaotama vālismaa passid ja viisad; peame looma ūhesuguse rahasūsteemi, Lāti ja Eesti peavad kaotama valuuta kitsendused, kuivōrt nad puutuvad kolme Baltiriigi kaupade vahetust ja omavahelist lābikāimist; maksimaalseks piiriks sotsiaalseadusandluses peavad olema rahusvahelistel tōōkonverentsidel vastuvōetud normid, kusjuures kooskōlas meie majanduslikkude oludega, vōime neid teostada ainult jārķ - jārķult, pārast seda, kui neid on viinud ellu tōōstulikkud suurriigid; peame energiliselt soodustama ka rahusliķķu laevandust ja muutma laevanduse seadusi, kooskōlastades neid suurriikide uuemale seadusandlusele ja kogemustele; peame asutama Baltiriikide majandusliķķude organisatsioonide alalise konverentside komitee, mis otsustaks ūhistōō vajalikkudest sammudest ja kannaks hoolt, et konverentsidel vastuvōetud otsused viiakse ellu.

Hinnates konverentsi tegevust. Lāti vālisminister Salnais ūtles, et sel konverentsil vāljendus see vaim, mis omal ajal oli elav 1920. aasta konverentsil Bulduris. Ei olevat kahtlust, et see jātvat hāād mōju Baltiriikide ametliķķudele ringkondadele. Lāti rahaminister Annus ūtles, et ta ūhinevat Leedu esindaja Ičase sōnadega: Kui kirjutame konverentsi otsused oma sūdamaisse, siis leiame ka teid ja jōudu, et konverentsi otsuseid teostada.

Eesti delegatsiooni juht Puhk toonitas seda, et seekord tolliunioni resolutsiooniga ūhines ka Leedu delegatsioon, kes varematal konverentsidel ses kūsimumes asul reserveeritud seisukohal. Peame olema teadliķķud selles, et ees on palju raskusi ja keerulisi probleeme. Kuid kōigest sellest vōivāt ūle saada ja jāāvāt loota, et pārast seda, kui majandustegelased on oma sōna ūtelnud, valitsused teavad, mis teha. Leedu delegatsiooni juht Ičas pidas eriliselt mainitavaks konverentsi alalise būroo loomist ja otsust emissiooni pankade tōō kooskōlastamisest. Tema mōtted tolli-

banku darbības saskaņošanu. Viņa domas par muitas ūniju bij, ka pie labas grības un neatlaidīga darba, visas grūtības, kas tai ceļā, pārvāramas.

Tomēr, apstākļus objektīvi vērtējot, jā-saka, ka grūtības ir vēl visai lielas. Taisnība, tās nav nepārvāramas, bet tās arī prasa ļoti daudz enerģijas un lielu neatlaidību. Par to liecina nesen Kauņā notikušā Lietavas tirdzniecības - rūpniecības kameras sapulcē izteiktā kritika par Lietavas deleģācijas rīcību saimnieciskā konferencē Rīgā. Iespaidīgais „Maistas“ sabiedrības direktors Lapēnas pat izteicies, ka Lietavas saimniecisko organizāciju pārstāvju piedalīšanās konferencē neesot bijusi Lietavas interesēs. Vispār ar ziemeļu kaimiņiem tuvināšanās perspektīves esot vājas, jo nevarot aizmirst arī politisko attiecību stāvokli. (Tas bijis domāts pat Latvijas un Igaunijas draudzīgo izturēšanos pret Poliju). Rezolūciju par muitas ūniju Baltijas valšņu starpā pēc Lapēnāsa domām, esot nereāla un neatbilstoša tagadējā momenta noskaņojumam. . .

Ja kāds nopietns cilvēks ir nācis pie kādas pārliecības, tad grūti viņam drīzā laikā iedvest citādākus uzskatus. Tas sakāms arī par vienu otru iespaidīgu vīru Baltijas valstīs, kuŗi domā citādi, nekā darboties liktu paš aizsardzības jūtas, kuŗas rāda tikai vienu ceļu, proti: **cešās sādarbības ceļu**, kas neatlaidīgi meklējams un atrodams, **kamēr vēl nav par vēlu!** Tagadējais laiks ir ļoti pamācošs tanī ziņā, ka daudzas vērtības īsā laikā jāpārvērtē. Un tas arī liek cerēt, ka neskatoties uz sīkiem, vienas dienas aprēķiniem, virsroku gūs tālāk nākotnē raugošos cilvēku prasība, — atnest strīdēšanos un kaulēšanos un Baltijas valstīs saprasties par ciešu saimniecisku sadarbību, kuŗa stiprinās politisko sadarbību un nostiprinās Baltijas valšņu **patstāvību**.

Piensaimniecības sasniegumi Latvijas 15. g. pastāvēšanas laikā.

Piimanduse saavutusi Lāti 15 a. iseseisvuse ajal.

Latvijas saimnieciskā dzīvē lopkopība un līdz ar to sakarā esošā pensaimniecība

unionist olid, et hää tahtmise ja suure tööga ka siin võime kõrvaldada kõiki raskusi, mis teel ees.

Siiski, hinnates olusid objektiivselt, peame ütleva, et raskused on veel väga suured. Tõsi, meie võime nendest üle saada, aga see nõuab väga palju energiat ja järeljätmatut tööd. Seda tunnistab ka hiljuti Kaunases Leedu kaubandus - tööstuskoja koosolekul avaldatud kriitika Leedu delegatsiooni tegevusest Riia majanduskongressis. Mõjuv „Maistas“ ühisuse direktor Lapenas avaldas isegi mõtte, et Leedu majanduslikkude organisatsioonide esindajate osavõtmine kongressis ei olevat olnud Leedu huvides. Lähennemise perspektiivid põhjanaabritega olevad üldse väga väiksed, kuna ei võivat unustada poliitiliste suhete seisukorda. (Siin oli mõeldud Läti ja Eesti sõbralik läbikäimine Poolaga). Resolutsioon tolliunionist Baltiriikide vahel, Lapenase mõtete järgi, olevat ebareaalne ja ei vastavat praeguse momendi meeleoludele. . .

Kui mõni tõsine inimene on jõudnud mõnele veendumusele, siis on raske viia teda teistsugustele mõtetele. Seda võime ütelda ka ühest-teisest tuntud mehest Baltiriikides, kes mõtleb teisiti, aga mitte nii, nagu seda nõuab enesekaitse tunne, mis näitab ainult üht teed, nimelt: **tiheda koostöö teed**, mida peame otsima ja leidma, kuni pole veel hilja!

Praegune aeg on väga õpetlik sellepolest, et lühikese ajaga peame ümberhindama palju väärtusi. Ja see lubab lootet, et vaatamata väikestele, ühepäeva arvestusile, võidu saab kaugemale tulevikku vaatjate inimeste nõue — jätta riid ja kauplemine, ja Baltiriigid ühinevad tihedaks majanduslikuks koostööks, mis kindlustab poliitilist koostööd ja Baltiriikide iseseisvust.

gadu no gada iekaro arvien redzamāku vietu. Ar noteiktību var runāt, ka piena produkti, galvenām kārtām sviests, ir Latvijas patreizējā un arī tuvākās nākotnes galvenā eksportprece un valstij nepieciešamās ārzemju valūtas iepildinātājs.

Sakarā ar lauksaimniecības ražojumu cenu sabrukumu pasaules tirgū, pēdējā laikā arī piensaimniecība pārdzīvo grūtības. Ja vēl pagājušā gadā, pateicoties valsts atbalstam, sviesta raža noturējusies uz agrāk sasniegtā līmeņa, uzrādot pat nelielu pieaugumu (0,6%), tad pēdējā laikā vērojama jūtama sviesta ražas samazināšanās, kaut gan valdības piemaksas, gan nedaudz samazinātas, pastāv vēl joprojam.

Nelūkojoties uz to, ka sviesta eksports, salīdzinot ar 1929. gadu, pagājušā gadā pieaudzis no 296,500 mucinām uz 370.000 mucinām, t. i. par 24,8%, par to iegūtā vērtība tomēr samazinājusies no Ls 58.648.000,— uz Ls 30.990.000,—, t. i. par 47,2%.

Latvijas eksportā sviests ieņem arvien iespaidīgāku vietu, kas redzams no zemāk pievestās tabulas:

Gads	Kopeksports (1000 Ls)	Sviesta eksp. (1000 Ls)	%/0 no kopeksporta
1926.	188.503	37.450	19,9
1927.	221.246	41.267	18,7
1928.	258.714	52.481	20,3
1929.	273.868	58.648	21,4
1930.	247.877	57.724	23,3
1931.	163.722	46.961	28,7
1932.	96.528	30.990	32,1

Lauksaimniecības ražojumi, ieskaitot kokmateriālus, pēc vērtības ir Latvijas galvenā eksportprece un iztaisa ap 65% no kopeksporta.

Latvijas klimatiskie un ģeoloģiskie apstākļi ir lopkopībai piemēroti, kadēļ arī saprotama viņas piensaimniecības straujā izveidošanās. Pasaules kara laikā, Latvijas lopkopība tika izpostīta un pirmskara skaitu, kaut ne kvalitatīvi, tā atguva tikai 1925. gadā.

Latvijas liellopi (tūkstošos)

1913. gadā	912,0
1921. „	799,5
1925. „	915,8
1930. „	1026,3
1931. „	1116,9
1932. „	1153,1

vamale kohale. Vēime kindlasti tēendada, et piimasaadused, pāamiselt vōi, on Lāti praeguseaja ja ka lähema tuleviku kōige tāhtsam eksportsaadus, ja riigile tarviliku vālisvaluuta sissetooja.

Pōllumajandussaaduste hindade kokkulangemise tōttu maailmaturul kannatab, viimaseļ ajal ka piimandus suurte raskuste all. Kui veel lāinud aastal, tānu riigi toetusele, vōitoodang jāi endisele tasemele, ja isegi suurenes (0,6%), siis viimaseļ ajal vōitoodang tunduvalt vāheneb, olgu gi, et riik ikka veel maksab eksportpremiad, mida küll tublisti vāhendati.

Vaatamata sellele, meie vōivāļjavedu, vōrreļdes 1929. aastaga, lāinud aastal kasvav 296.500 tūnnilt 370.000 tūnnile, see on 24,8% vōrra, kuid selle vāartus siiski vāhened 58.648.000 latilt 30.990.000 latile, see on 47,2% vōrra.

Vōi osatāhtsus Lāti ūldvāļjaveost omab ikka tāhtsama koha, mida nāeme jārgmisest tabelist:

Aasta	Ūldvāļjavedu (1000 Ls)	Vōiekспорт	% ūldvāļjaveost
1926.	188.503	37.450	19,9
1927.	221.246	41.267	18,7
1928.	258.714	52.481	20,3
1929.	273.868	58.648	21,4
1930.	247.877	57.724	23,3
1931.	163.722	46.961	28,7
1932.	96.528	30.990	32,1

Pōllumajandussaadused, juurearvates puumaterjale, on vāartuse poolest Lāti tāhtsaim eksportkaup ja moodustavad 65% ūldvāļjaveost.

Lāti klimatiseļ ja ģeoloģiseļ olud on vāga soodsad karjakasvatuseks, sellepārast on arusaadav Lāti piimanduse jārsk areng. Maailmasōjaajal Lāti pōllumeeste karjad hāvitati, ja ennesōjaaeģse, koduloomade arvuni jōudsime ainult 1925. aastal, ehkki mitte kvalitatīivselt.

Veiseid oli Lātis (tuhendeis):

1913. aastal	912,0
1921. „	799,5
1925. „	915,8
1930. „	1026,3
1931. „	1116,9
1932. „	1153,1

Slaucamo govju skaits sastāda apm. 67% no liellopu skaita un bija:

1930. gadā	728.400
1931. „	745.200
1932. „	784.300

Piena izslaukums nav bijis visai liels, caurmērā tas 1932. gadā ir ap 1800 kg no slaucamas govš (iepriekšējā gadā izslaukums ap 1900 kg). Izslaukuma samazināšanās izskaidrojama ar piena produktu cenu krišanu, kas vairs nepieļauj pastiprinātu spēkbarības izbažošanu. Piena izslaukums 1932. gadā ir apm. 1.400 milj. kg. Nepilnus 35% (520 milj. kg) no izslauktā piena pārstrādā pienotavas sviestā.

Piensaimniecības, resp. pienotavu, attīstīšanās stipri veicināja pieejamais un izdevīgais Valsts zemes bankas kredīts. Pēdējā laikā par pienotavām aizdotiem līdzekļiem minētā banka aplēs 2% ar deldējumu 18 gados. Uz 1. janvāri 1932. gadā pensaimnieku sabiedrībām bija izsniegts bankas aizdevums (tikai mašīnu iegādei un ierīcei) — Ls 6.528.000,—. Agrāk aizdevuma summa bija stipri lielāka.

Pēc pasaules kara, pastāvot izdevīgām sviesta cenām, Latvijas pienotavu tīkls strauji izveidojās. Lielākais skaits pienotavu, kuŗas ražoņa sviestu eskportam, bija 1925./26. gadā, tad kādu laiku noturējās uz vietas, līdz, beidzot, sistēmātiski noteikti samazinās.

Eksportam sviestu ražoņa:	
1914. gadā	88 pienotavas
1925. „	540 „
1926. „	548 „
1927. „	546 „
1928. „	522 „
1929. „	490 „
1930. „	463 „
1931. „	425 „
1932. „	374 „

Straujai pienotavu skaita samazināšanai ir savas labās puses: paliekošo darbība paplašinās un samazinas sviesta apstrādāšanas izdevumi. No minētā pienotavu skaita lielais vairums — 252 (67,4%) nodarbina tvaika dzinējspēku 10 (2,7%) elektrības motora, 103 (27,5%) petrolējas motora un 9 (2,4%) rokas dzinējspēku.

Lūpsilehmade arv on umbes 67% kogu veiste arvust ja oli:

1930. aastal	728.400
1931. „	745.200
1932. „	784.300

Piimasaak ei olnud väga suur, 1932. aastal oli ta umbes 1800 kilogrammi lehmalt (eelmisel aastal umbes 1900 kilogrammi). Piimasaagi vähenemise põhjuseks on piimasaaduste hindade langemine, mis ei võimalda jõutoidu tarvitamist suuremal määral. 1932. aasta piimasaak on umbes 1400 milj. kilogrammi. Peagu 35% (520 milj. kilogrammi) piimasaagist piimaühisused töötavad ümber võiks.

Piimanduse, resp. piimaühisuste, arengut soodustas kergestisaadav Maapanga krediit. Viimasel ajal mainitud pank arvestab piimaühisustele väljantud krediidide eest 2%. Völa kustutamise aeg on 18 aastat. 1. jaanuariks 1932. aastaks piimaühisustele oli väljaantud laenudena (ainult masinate ostmiseks ja ülesseadmiseks) 6.528.000 latti. Varem oli laenude summa palju suurem.

Pääle maailmasöja, millal olid väga kõrged piima hinnad, Läti piimaühisuste võrk arenes järsult. Kõige suurem piimaühisuste arv, mis tootsid vöid väljaveoks, oli 1925./26. aastal, pärast seda pikemat aega püsis samal kohal, kuni viimati hakkas järkjärgu kindlasti vähenema.

Eksportvöid tootsid:	
1914. aastal	88 piimaühingud
1925. „	540 „
1926. „	548 „
1927. „	546 „
1928. „	522 „
1929. „	490 „
1930. „	463 „
1931. „	425 „
1932. „	374 „

Järsul piimaühingute arvu vähenemisel on omad hääd küljed: järeljäänute tegevuspiirid laienevad ja vöi tootmiskulud vähenevad. Mainitud piimaühisuste arvust suurem osa — 252 (67%) töötab aurujöuga, 10 — (2,7%) elektrimootoriga, 103 — (27,5%) petrooleumi mootoriga ja 9 (2,4%) — käsitsi.

Viss vairums pienotavu pieder lauksaimnieku sabiedrībām. Privātām personām pieder tikai 16 pienotavas un viņu ražotais sviesta daudzums procentuāli ir daudz zemāks. 1932. gadā privātās pienotavas ražojušas tikai 12.755 mucīņas sviesta, t. i. 2,9% no Latvijas pienotavu sviesta kopražas, kaut gan skaitliski viņas sastāda 4,3%. No minētā redzams, ka privātām pienotavām Latvijā ir vispār maza nozīme.

Ar pienotavu skaitlisku samazināšanos paplašinas palielošo darbība. Tā 1932. gadā caurmērā ražotā sviesta daudzums uz vienu piensaimnieku sabiedrības pienotavu:

Tvaika pienotavās	1526	mucīņas
Elektrības mot. pien.	1290	„
Petrolejas mot. pien.	451	„
Rokas pien.	137	„
caurmērā		1196 mucīņas

Kā Latvijas lielākās pienotavas mināmas: Rūjienas piensaimnieku sabiedrība, 1932. gadā ražojusi 368.100 kg sviesta un Gulbenes - Elstes piens. s-ba — 286.330 kg.

Valsts Eksportsviesta kontrole no viņai iesūtītām 1932. gadā 372.120 mucīnām sviesta ieskaitījusi 329.400 mucīņas (88,5%) I. šķirā, 40.600 muc. (10,9%) II. šķirā un 2200 muc. (0,6%) nav pieļāvusi izvest uz ārzemēm, ieskaitot tās III. šķirā.

Latvijas sviesta ražas attīstību un eksportu raksturo sekojoši skaitļi:

1922. g. eksportēts sviests	18.720	muc.
1926. g. „ „	198.144	„
1928. g. „ „	225.120	„
1930. g. „ „	355.790	„
1931. g. „ „	368.935	„
1932. g. „ „	370.000	„

Kā jau minēju, pienotavu darbības apvienošana, ko stiprā mērā atbalstīja Valsts saimnieciskā politika un piensaimnieku s-bu pārraugorganizācijas sviesta ražošanas izdevumus jūtami samazināja. Tanī laikā, kad sviesta cenas bija augstas, sviesta apstrādāšanas izdevumi, vai tie bija lielāki vai mazāki, tik lielu iespaidu neatstāja, kā tas ir pie tagadējām - zemām sviesta cenām. Ar apstrādāšanas izdevumu samazināšanos tika nedaudz izlīdzināta krītošā produktu cena.

Koik piimaūhisused on põllumeeste organisatsioonide omad. Erasisikute kates on ainult 16 piimaūhisust ja nende vālja-tōtatud vōitoodang on protsentuaalselt palju vāhem. 1932. aastal erapiimaūhin-gud tootsid ainult 12.755 tūnni vōid, see on 2,9% Lāti piimaūhisuste vōi ūldtōodan-gust, olgugi, et nad arvudes moodustavad 4,3% Lāti piimaūhisustest. Sellest vōime järeldada, et erapiimaūhisustel on Lātis vāga vāike tāhtsus.

Piimaūhisuste arvulise vāhenemisega laienevad ūlejāanute tegevuspiirid. 1932. aasta keskmine vōitoodang ūhe piimaūhi-suse kohta on:

auruga tōtāvatel	1526 tūnni	
elektrimōotoriga	1290 „	
petrooleumiga	451 „	
kāsitsi	137 „	
keskmiselt		1196 tūnni.

Lāti suuremate piimaūhisustena pean mainima: Ruhja piimaūhisust, mis 1932. aastal tootnud 368.100 kilogrammi vōid ja Gulbeni-Elsti piimaūhisust — 286.330 kg.

Riigi vōivāljaveo kontrolljaam arvestas 1. jārgu vōiks temale 1932. aastal āra-antud 372.120 tūnnist — 329.400 tūnni (88,5%), 2. jārku — 40.600 tūnni (10,9%) ja 3. jārku 2200 tūnni (0,6%), keelates selle vāljavedu vālismaale.

Lāti vōitōodangu arengut ja vōivālja-vedu iseloomustavad jārgnevad arvud:

1922. a. eksporteeritud vōi	18.720 tūnni
1926. a. „ „	198.144 „
1928. a. „ „	225.120 „
1930. a. „ „	355.790 „
1931. a. „ „	368.935 „
1932. a. „ „	370.000 „

Nagu mainitud, piimaūhisuste tegevuse ūhendamine, mida suurel määral toetas riigi majanduspoliitika ja piimaūhisuste kontrollasutised, vāhendas tunduvalt vōi tootmiskulusid. Sel ajal, kui vōi hinnad olid kōrgel tasemel, suuremad vōi vāikse-mad piimaūmbertōotamise kulud ei mōju-tanud meie piimandust nii tunduvalt kui praeguste madalate hindade aial. Ūmber-tōotamise kulude vāhendamisega pisut ta-sakaalustati saaduste langevad hinnad.

Sviesta apstrādāšanas izdevumi sabiedrību pienotavās: (dati par dažām sabiedrību pienotavām iztrūkst, jo ņemtas tikai tās pienotavas, kuŗas vēl patreiz strādā).

Apstrādāj. izdevumi st.	1939. gadā		1931. gadā		1932. gadā	
	pien. sk.	%	pien. sk.	%	pien. sk.	0/00/0
no 20—30	1	0,3	1	0,3	45	1,6
30—40	43	11,4	78	23,3	144	43,4
40—50	145	38,0	130	38,8	83	25,0
50—60	94	25,0	71	21,2	32	9,6
60—70	58	15,4	29	8,7	13	3,9
70—80	19	5,1	12	3,6	7	2,2
pāri par 80	18	4,8	14	4,1	8	2,3
	378		335		332	

Pieskaņojot darbību krītošām sviesta cenām, 1932. gadā Latvijas pienotavās apstrādāšanas izdevumi strauji samazinās. Tekošā gadā, saskaņā ar pārstrādātā piena samazināšanos, sviesta ražošanas izdevumi nebūs daudz kritušies. Caurmērā sviesta ražošanas izdevumi 1931. gadā bija 43,3 sant., bet 1932. gadā 36,35 sant. uz vienu kg sviesta.

To pienotavu darbība, kuŗu apstrādāšanas izdevumi pārsniedz 60 sant., tiek ierobežota vai atbalstīta, lai lauksaimnieki neciestu uz pienotavas pastāvēšanas lēses. Vēl lielākos apmēros samazināt sviesta ražošanas izdevumus nepieļauj daudzie krejošanas punkti, kuŗi jāuztura sliktu ceļu dēļ.

Piensaimnieku sabiedrības ir spēcīgākās organizācijas Latvijas kooperācijā, kaut gan viņu darbības periods lielākam vairumam nepārsniedz 10 gadus.

Piensaimnieku sabiedrību īpašumi uz 1. janvāri 1932. gadā.

Pienotavu veidi	Nekust. manta Ls	Inventārs Ls	Ierīce Ls	Kopā Ls
243 tvaika p.	5.356.800	9.200.000	3.178.600	17.635.400
10 elk. m. "	163.400	304.200	135.900	603.500
96 petr. m. "	760.000	1.152.100	390.100	2.302.200
9 rokas "	47.500	68.100	26.200	141.800
358 pienot.	6.327.700	10.624.400	3.730.800	20.682.900

Ar retiem izņēmumiem piensaimnieku s-bām ir savi nekustami īpašumi, piemērota iekārta, laba sviesta izgatavošanai, kādēļ tuvākā laikā nebūs vajadzīgi lielāki papildinājumi.

Või tootmiskulud piimaūhisusis: (puuduvad andmed mōningate piimaūhisuste kohta, kuna kōne all on ainult praegu tōotavud piimaūhisused)

Tootmiskulud t.	1930. aastal		1931. aastal		1932. aastal	
	piimaūhisuste arv.	%	piimaūhisuste arv.	0/00/0	piimaūhisuste arv.	0/00/0
20—30	1	0,3	1	0,3	45	13,6
30—40	43	11,4	78	23,3	144	43,4
40—50	145	38,0	130	38,8	83	25,0
50—60	94	25,0	71	21,2	32	9,6
60—70	58	15,4	29	8,7	13	3,9
70—80	19	5,1	12	3,6	7	2,2
ūle 80	18	4,8	14	4,1	8	2,3
	378		335		332	

Kooskōlastades oma tegevust langevate vōihindadega, vāhenevad 1932. aastal tootmiskulud Lāti piimaūhisustes tunduvalt. Kāesoleval aastal, kooskōlas ūmbertōotatud piima vāhenemisega, vōi tootmiskulud ei ole palju vāhenenud. Vōi tootmiskulud 1932. aastal olid keskmiselt 43,3 sant., kuid 1932. aastal 36,35 sant. ūhe kilogrammi vōi eest.

Nende piimaūhisuste tegevust, millede tootmiskulud on ūle 60 sant kg., toetatakse vōi piiratakse, et pōllumeestel ei oleks kahjusid piimaūhisuste olemasoleku arvel. Vōi tootmiskulude vāhendamist veel suuremas ulatuses takistab suur piimavastuvōtu punktu arvu, mis asutatu halvade teede tōttu.

Piimaūhisused on Lāti kooperatsioonis jōukamad organisatsiooni, olgugi, et nende enamiku tegevuse aeg ei ole pikem 10 aastast.

Piimaūhisused	Kinnisvara Ls	Inventaar Ls	Sisse-seade Ls	Kokku Ls
243 auru-jōuga	5.356.800	9.200.000	3.178.600	16.635.400
10 elektr. moot.	163.400	163.400	135.900	603.500
96 petr. moot.	760.500	760.000	390.100	2.302.200
9 kāsits	47.500	47.500	26.200	141.800
388 piimaūhisused	6.327.700	10.624.400	3.730.800	20.682.900

Vāljaarvates mōningaid, kōik piimaūhisused omavad kinnisvara ja eeskujuliku sisse-seade hāā vōi valmistamiseks, mis-

Īpašumos ieguldītās vērtības lielākā daļa ir pašu sabiedrību līdzekļi. Apmērām pusi no pēdējiem sastāda Valsts zemes bankas aizdevumi un nelielos apmēros sviesta eksportieru, banku un citu privātu kreditoru līdzekļi.

Sabiedrību pašu kapitāli uz 1. janvāri 1932. gadā:

biedru iemaks. daļu nauda	Ls 2.951.158,—
rezerves kapitāls	„ 1.970.175,—
amortizācijas kapitāls	„ 7.833.982,—
citi kapitāli	„ 511.561,—
Kopā	Ls 13.266.876,—

Kā norāda pievestie dati, no piensaimnieku sabiedrību īpašumos ieguldītām vērtībām, 64,14% ir pašu sabiedrību - lauksaimnieku līdzekļi. Redzamāko vietu šo kapitālu vidū ieņem amortizācijas kapitāls. Neskatoties uz pienotavu īpašumu līdzšinēju pastāvīgu pielāgošanu gan paplašinātai darbībai, gan jaunākā laika prasībām — laba sviesta izgatavošanai, īpašumi amortizēti par 37,9% no viņu kopvērtības. Atsevišķās sabiedrībās īpašumi amortizēti līdz 90%, kaut gan to spēja darboties nav nolietojusies.

Sabiedrību privātie parādi, neieskaitot piena nodevējiem pienākošās izmaksas, nav lieli: uz 1. janvāri 1932. gadā —

veksļu parādi	Ls 1.212.300,—
grāmatu prasības	„ 1.495.400,—
Kopā	Ls 2.707.700,—

Ar biedru daļu naudas uzkrāšanu, tāpat atvilkumiem rezerves un amortizācijas kapitāliem, sabiedrības tuvākos pāris gadus dzēsīs šos samērā neizdevīgos kredītus.

Piensaimnieku s-bu līdzšinējā darbība ir sekmīga un viņu nozīme valsts saimnieciskā dzīvē bijusi ļoti liela, tādēļ saprotama valsts interese un līdzdalība viņu pastāvēšanā un sviesta ražas uzturēšanā. Lai apturētu sviesta ražas samazināšanos, ko izsauca straujā cenu slidēšana 1931. gadā, Latvijas Saeima izdeva likumu, saskaņā ar kuru valdība garantē no 1932. gada 1. jūlija līdz 1933. g. 1. jūlijam cietas cenas par eksportēto I. šķiras sviestu — Ls 2,50 un par II. šķiras sviestu — Ls 2,40

pārast lāhemal ajal nad ei tarvitse suuremaid tāiendusi.

Kinnisvarasse paigutatud vāertused on suuremalt osalt ūhisuste eneste omad. Umbes pool on Riigi Maapanga laenud ja vāikses ūlatuses ka vōi vāljavedajate, pankade ja erakreditooride laenatud summad.

Piimaūhisuste eneste kapitalid 1. jaanuariks 1932. aastaks olid:

Liikmete sissemakstud osaraha	Ls 2.951.158
tagavara kapital	„ 1.970.175
amortisatsiooni kapital	„ 7.833.982
teised kapitalid	„ 511.561

Kokku Ls 13.266.876

Nagu nāeme neist andmetest, piimaūhisuste kinnivarasse paigutatud vāertusist 64,14% on ūhisuste omad, tāhendab pōllu-meeste raha. Tāhtsaimal kohal on siin amortisatsiooni kapital. Vāatamata piimaūhisuste varanduse senisele suurendamisele, et laiendada tegevust ja ajanōuete kohaselt valmistada hāād vōid, varandused amortiseeriti 37,9% nende ūldvāertusēst. Mōningad piimaūhisused on oma varanduset amortiseerinud kuni 90%, olgugi, et nende tōōjōud ei ole veel vāhenēnud.

Piimaūhisuste vōlad, arvestamata piimatootjatele vāljamaksmata summad, ei ole suured: 1. jaanuariks 1932. aastaks olid:

Vekslivōlad	Ls 1.212.300,—
raamatu nōuded	„ 1.495.400,—

Kokku Ls 2.707.700.—

Liikmemaksude osalise kokkuhoidmēsega, samuti ka tagavara ja amortisatsiooni kapitalidēst vōētud summadēga, piimaūhisused paaril lāhemal aastal kustutavad need krediidid.

Piimaūhisuste senine tegevus on edukas ja nende tāhtsus riigi majanduselus on vāga suur, sellepārast riigi huvi ja toetus nende ūlalpidamēseks on tāiesti arusaadav, et hoida vōitoodangut praegusel tasemel. Vōi toodangu vāhenēmise ārahoidmēseks, mille pōhjuseks oli hindade langemine 1931. aastal, Lāti seim vōttis vastu seaduse, millegā kooskōlas valitsus maksab 1932. aasta 1. juulist kuni 1933. aasta 1. juulini kindlad hinnad vāljaveētud 1. jārgu vōi eest Ls 2,50 ja 2. jārgu vōi

kg. Šis pats likums papildināts 1933. gadā, pēc kuŗa valdība no 1933. gada 1. jūnija līdz 1934. gada 1. jūlijam garantē lauksaimniekiem sekošas cenas par eksportēto sviestu: I. šķ. — Ls 2,25 un II. šķ. — Ls 2,15 par kg.

Sakarā ar šo likumu valdībai pienācās atsevišķos mēnešos piemaksāt vairāk, kā ieguva par sviestu no eksportieriem. Kopsummā valdība lauksaimniekiem piemaksājusi par 1932. gadā ražoto sviestu (1. jūlija līdz 31. decembrim) Ls 10.263.000,—.

Neskatoties uz šīm samērā lielām piemaksām no valsts puses, sviesta eksports tekošā gada 9 mēnešos tomēr samazinājies par 13,57%, sviesta raža pat par 16,66%, resp. 2,7 milj. kg.

Lai paceltu sviesta kvalitāti, ievests stingrs cenzs pienotavu un krejošanas punktu vadītājiem. Tehniskos darbiniekus sagatavo 2 valsts uzturētās skolās: Smiltēnē un Tukumā. Sviesta kvalitātes pacelšanai ar šī gada 1. martu ievesti noteikumi par piena pieņemšanu pēc labuma, to pārbaudot pēc garšas un smaržas, tīrības un reduktāzes, šķirojot 3 šķirās, pie kam par II. šķ. pienu izmaksā 5 un par I. šķ. pienu 10 sant. uz kg sviesta vairāk, kā par III. šķ. pienu.

Sviestu uz ārzemēm eksportē vairākas firmas (7), no tām kā galvenā mināma Latvijas Piensaimniecības Centrālā Savienība, kuŗa eksportē caurmērā ap 64% sviesta.

Vispār pēdējā laikā lauksaimnieku organizācijas atkal sāk piegriest nopietnāku vēribu sviesta produkcijas pacelšanai un, jādōmā, tas nepaliks bez sekām.

A. Birznieks.

eest Ls 2,40 kilogrammist. Seda seadust tāiendati 1933. aastal, ja valitsus kindlustab 1933. aasta 1. juunist 1934. aasta 1. juulini põllumeestele järgmised hinnad eksportvõi eest: 1. järgu — Ls 2,25 ja 2. järgu — Ls 2,15 kilogrammist.

Kooskõlas selle seadusega valitsus pidi üksikutel kuudel maksma rohkem, kui sai või eest eksportööridelt. Valitsus maksis põllumeestele 1932. aastal toodetud või eest (1. juulist 31. detsembini) üldsummas Ls 10.263.000.

Vaatamata neile võrdlemisi suurtele juuremaksudele riigi poolt, või eksport käesoleva aasta 9 kuu jooksul vähenes siiski 13,57% võrra, kuid või toodang isegi 16,66%, resp. 2,7 milj. kilogrammi võrra.

Või kvaliteedi tõstmiseks nõutakse piimaühisuste ja piimavastuvõtu jaamade juhatajailt teatavat haridust. Tehnilisi ametnike õpetatakse kahes riigikoolis: Smiltēnis ja Tukumis. Või kvaliteedi tõstmiseks käesoleva aasta 1. märtsist pandi maksma määrused, millede järgi piimavastuvõtmisel peab tähelepanema piima hädust, kontrollides piima lõhna, maiku ja puhtust, joatades teda kolme järku. 2. järgu piima eest maksetakse 5 sant. ja 1. järgu piima eest 10 sant. kilogrammist rohkem kui 3. järgu piima eest.

Võid välismaale saadavad mitu firmat (7), nendest tähtsaim on Läti Piimanduse Keskühisus, mis eksporteerib 64% või kogu väljaveost.

Viimasel ajal põllumajanduse organisatsioonid hakkavad jälle rohkem tähelepanu pöörama võitoodangu suurendamisele ja, loodetavasti, ei jää nende püüded tagajärgedeta.

A. Birzniek.

Zinātnē. Kultūra.

Mūsu kaimiņu valšķu valodu nozīme. Meie naaberriikide keelte tāhtsus.

(Ierosinājums.)

Valodu nozīme starptautiskā dzīvē atkaras no lomas, kādu tauta spēlē pārējo

(Algatusena.)

Keele tāhtsus rahvusvahelises elus olnēb osast, mida rahvas mēngib teiste rah-

tautu starpā. Krievu laikā latvi mājās gan krievu, gan vācu, gan franču, gan arī vēl citas valodas, bet reti gan kāds, un aiz labi saprotamiem iemesliem, domāja par igauņu, lietuviešu un citu kaimiņu tautu valodu iemācīšanos. Ja iemācāmies lielas kultūras tautas valodu, tad mums tiek pieejama ne tikai šīs kultūras tautas garīgā pasaule un dzīve, bet valodas prašana mums dod iespējamību arī to pielietot praktiskā dzīvē. Mazo un sevišķi politiski nepatstāvīgo tautu valodas neviens labprāt nemācījās, jo viņu oficiālā, praktiskā nozīme likās būt neievērojama. Krievu valdības laikā jau varēja tiklab Igaunijā un Lietuvā, kā arī Polijā labi iztikt ar krievu valodu.

Tagad apstākļi savos pamatos grozījies. Visi mūsu kaimiņi — igauņi, lietavieši, poļi un somi nodibinājuši patstāvīgas valstis un tādēļ viņu valodas tapušas par valsts valodām, kuŗas zināmā teritorijā ir oficiālas valodas. Krievu valoda tur vairs nespēlē lielu lomu un tādēļ krievu valodas pratēju skaits šinīs zemēs sarūk. Izrādās, ka mums uz priekšu būs vēl grūtāki, nekā līdz šim, saprasties ar mūsu kaimiņiem. Mums ir no liela svara iepazīties ar mūsu kaimiņu valšķu saimniecisko un garīgo kultūru, izprast viņu īpatnējo domāšanas veidu un dvēseles dzīvi. Mēs, kā jauna valsts, interesējamies par mūsu kaimiņu dažādām reformām, jauninājumiem valsts un tautas saimnieciskās un garīgās kultūras laukā, jo mēs paši arī reālizējam dažādas reformas.

Ar Igauniju mūs saista pat militārās aizsardzības līgums un tādēļ mums no sevišķa svara jo tuvu pazīt mūsu sabiedroto saimniecisko, politisko un garīgo dzīvi.

Lai gan mūsu kaimiņu igauņu, lietaviešu, poļu un somu valodas ir ieguvušas priekš mums īpaši svarīgu nozīmi, tomēr liekās, ka mūsu intelligencē un mūsu valdošās aprindās par šo valodu nozīmi vēl valda tie paši uzskati, kā krievu laikos, neskatot uz to, ka šie ieskati tagad vairs nebūt neatbilst faktiskiem apstākļiem. Tā mums ir veselas ministrijas un citas plašas oficiālas iestādes, kur sēž vairāk desmitu ierēdņu, bet ja iestādei pienāk vēstu-

vaste hulgas. Vene ajal õppisid lätlased küll vene, küll saksa, küll prantsuse, küll ka veel teisi keeli, aga vaevalt küll keegi, ja arusaadavatel põhjustel, mõtles eesti, leedu või mõne teise naaberrahvakeele õppimisele. Kui valdame mõne suure kultuurrahva keelt, siis avaneb meile võimalus vaadata selle kultuurrahva vaimlisesse maailma ja ellu ning keele oskus võimaldab meile seda kasutada ka tegelikus elus. Väikeste ja iseäranis poliitiliselt sõltuvate rahvaste keelt ei soovinud keegi õppida, kuna nende ametlik, tegelik tähtsus näis olevat väike. Vene valitsuse ajal võisime Eestis, Leedus ja Poolas hästi läbisaada ka vene keelega.

Nüüd on asjaolud põhjalikult muutunud. Kõik meie naabrid — eestlased, leedulased, poolakad ja soomlased on rajanud iseiseisvad riigid ja sellepärast on nüüd nende keeled saanud riigikeelteks, mis omalmaal on ametlikud keeled. Vene keelel sääl ei ole enam mingisugust tähtsust, ja sellepärast väheneb vene keele oskajate arv neis riiges. Arusaadav, et edaspidi on meil veel raskem üks-teistest arusaada, kui senini. Meil on väga tähtis tutvuneda meie naaberriikide majanduslise ja vaimlise kultuuriga, arusaada tema omapärasest mõtlemisviisist ja hingeelust. Uue riigina meid huvitavad meie naabrite iga-sugused uuendused riigi ja rahvamajanduse ning vaimukultuuri aladel, kuna ka meie ise teostame mitmesuguseid reforme.

Eestiga ühendab meid isegi sõjaväeline kaitselineping ja sellepärast on meil väga tähtis tunda meie liitlase majanduslikku, poliitilist ja vaimlist elu.

Olgugi, et meie naabrite — eesti, soome, leedu ja poola — keeled on omandanud meie kohta eriti suure tähtsuse, siiski näib, et meie intelligentsis ja meie valitsevais ringkonnis püsivad veel samad vaated, mis olid vene ajal, vaatamata sellele, et need vaated ei vasta enam praegustele oludele. Nõnda on meil mitmed riigiasutised, kus on palju ametnikke, aga kui saabub kiri — paar rida — eesti, leedu või mõne teise naaberriigi keeles, siis isegi

le — pāra rindīnas — igauņu, lietuviešu, vai citu kaimiņu valsts valodā, tad pat centrālās iestādēs bieži vien neatradīs neviena ieredņa, kas saprastu. Tāpat mums ir dažas diezgan plaši izplatītu avīžu redakcijas, kurās nav neviena mūsu kaimiņu valodas pratēja. Uzmācas jautājums, kā gan šie laikraksti var sekot mūsu kaimiņu valšķu saimnieciskai, garīgai un politiskai dzīvei, jā tām nav neviena šo kaimiņu valodu pratēja? Domājams, ar vācu vai krievu starpniecību. Redzams, ka neskatoties uz to, ka tiklab Latvijas, kā arī mūsu kaimiņu valstīs jau pastāv piecpadsmit gadus, tad tomēr mūsu intelligenē un valdošās aprindas vēl nav spējušas atsacīties no vecajiem „aristokratiskiem“ uzskatiem par mazo tautu valodu nozīmi.

Būtu pienācis laiks piesavināties par valodām demokrātiskākus uzskatus, jo citādi mums nāksies grūti saviem kaimiņiem tuvināties un viņus saprast. — Mūsu kaimiņu valodas prašanai tagad ir liela praktiska, pat valstiska nozīme un tādēļ būtu jākeras pie darba plašākā apmērā. Un še būtu ļoti viegli izpalīdzēties, ja tikai grozītos mūsu pašus ieskati par mazo tautu valodu vajadzību, resp. nozīmi. Kā še izlīdzēties? Latvijas - Igaunijas mēnešraksta 1. numurā bija ievietots H. Moora kga raksts, kurā ieteica Latvijas, tāpat kā Tērbatas universitātē ierīkot igauņu, resp. latvju valodas katedrus. Lai gan šāds projekts ir foti simpātisks, tad tomēr, liekas, viņam maz izredžu tikt reālizētam aiz sekošiem iemesliem.

Vispirms igauņu, resp. somu - ugru valodu katēdra ierīkošana universitātē izmaksātu stipri daudz un šinīs krīzes laikos tādēļ būtu diezgan grūti izdabūt attiecīgos kredītus. Bet ja arī izdotos izgādāt vajadzīgos krēdītus un atrast mācības spēkus, tad tomēr nezīn, vai rastos pietiekoši daudz studentu, kas gribētu mācīties igauņiski, resp. studēt somu - ugru valodas. Par šām valodām, aiz aprotamiem iemesliem, gan intereējās somu - ugru tautas, bet citu tautu studentiem — filologiem somu - ugru filoloģija stāv diezgan tāli, jo tām maz sakaru ar ģermanistiku, anglistiku, vai romāņu filoloģiju. Mēs nekad nedrīkstam likties maldināties no ieskatiem, ka valodu sāks mācīties aiz kādiem ideā-

suuremais asutisis sagedasti ei leidu ametnikke, kes sellest aru saaks. Samuti on meil mitu laialt tuntud ajalehe toimetust, kus ei ole mitte ühtki naaberrahvaste keelte oskajat. Peame küsima, kuidas need ajalehed võivad jälgida meie naaberriikide majanduslikku, vaimlist ja poliitilist elu, kui nendel pole ühtki vastavat keele oskajat? Peab arvama, et vahetalitajana esineb vene või saksa keel. Vaatamata sellele, et Läti ja samuti ka meie naaberriigid on iseseisvad juba viisteistkümmend aastat, ei ole meie intelligents ja juhtivad ringkonnad veel jõudnud lahti saada vanadest „aristokraatsetest“ vaadetest väikerahvaste keelte tähtsusest.

Oleks küll juba aeg saavutada demokraatlikumaid seisukohti, kuna teisiti on meil raske läheneda oma naabritele ja nendest arusaada. Meie naabri keele oskusel on praegu väga suur praktiline, isegi riiklik tähtsus ja sellepärast peaksime asuma tööle laiemas ulatuses. Ja siin oleks väga kerge väljapääs, kui ainult muutuksid meie enesete vaated selles küsimuses, s. o. väikerahvaste keelte vajadusest, resp. tähtsust. Mida siin teha? Läti - Eesti ühingu kuukirja 1. numbrisse oli paigutatud härra H. Moora kirjutis, milles soovitati Läti ja samuti ka Tartu ülikoolis asutada eesti, resp. läti keele õpetoole. Olgugi, et säärane algatus on väga sümpaatne, näib, et on liig vähe välja vaateid tema teostamiseks järgmisil põhjusil.

Esiteks: eesti, resp. soome - ugru keelte õppetooli asutamine meie ülikoolis maksaks väga palju ja praegusel kriisiajal oleks küllalt raske saada vastavaid krediite. Aga kui ka õnnestuks saada krediite ja leida õppejõude, on siiski väha lootust, et oleks küllaldaselt üliõpilasi, kes sooviksid õppida eesti keelt, resp. uurida soome - ugru keeli. Neist keeltest, arusaadavatel põhjustel on küll huvitatud soome - ugru rahvad, aga teiste rahvaste üliõpilastel - filoloogidel seisab soome - ugru keeleteadus kaunis kaugel, kuna tal vähe ühist germaani, romääni või teiste keeleteadustega. Meil ei ole põhjust arvata, et keegi õpiks keelt mingi ideelise eesmärgiga. Selle-

liem mērķiem. Tādēļ arī pie šā jautājuma atrisināšanas vajadzētu ķerties vienkārši un tādā veidā, lai no viņa atrisināšanas valstij un viņas iestādēm rastos kāds praktisks labums un lai personas, kas šās valodas mācās, tūlī viņas varētu pielietot un arī viņām no tā rastos praktisks labums.

Vajadzētu nodibināt Rīgā, Liepājā un Daugavpilī igauņu, lietaviešu, poļu un somu valodu vakara kursus. Kā no praktiskiem piedzīvojumiem redzams, tad 3—6 mēnešos, strādājot iknedēļas apmēram divas stundas ir iespējams svešu valodu tik tālu iemācīties, ka var pietiekoši labi saņemt parasto avīžu vai ziņojumu tekstu, kas jau būtu liels ieguvums. Ministrijas varētu izrakstīt attiecīgos kaimiņu valšķu speciālos arodu žurnālus un tad sekot viņu darbībai un panākumiem.

Domājams, ka pirmā laikā nebūtu daudz tādu, kas gribētu iemācīties mazo kaimiņu tautu valodu, bet šie varētu nākt palīgā mūsu valdība. Piemēram, atsevišķu resoru vadītāji varētu likt priekšā jaunākiem ierēdņiem zināmā laikā izmācīties igauņu, resp. lietaviešu, poļu vai somu valodas. Tiem ierēdņiem, kas isturētu zināmu pārbaudījumu attiecīgā valodā, vajadzētu pielikt 10—15% algas paaugstinājuma mēnesi, kā to dara daudzās Vakar-Eiropas valstīs. Pateicoties kaimiņu valšķu valodu pratēju personālam, pašām iestādēm būtu iespējams daudz labāki sekot mūsu kaimiņu valšķu dzīvei arī atsevišķos arodos. Paši valodu pratēji sevi nodrošinātu pret atlaišanu personāla atlaišanas gadījumā, jo viņi būtu iestādei katrā ziņā vairāk nepieciešami, nekā citi, kaimiņu valšķu valodu nepratēji.

Nebūtu par ļaunu, ka tādus kursus ievestu arī armijā. Igauni esot izdarījuši dažus mēģinājumus un ar labiem panākumiem.

Varētu sacīt, ka mazo tautu valodas iemācīšanās tiek izdarīta „dienesta labā“, kamēr lielu kultūras tautu valodu izmācīšanās ikviens izdara galvenā kārtā sava paša labā.

Domājams, ka mūsu valdības piemēram sekotu arī avīžu redakcijas, lielākās tirdzniecības firmas u. t. t.

pārast selle küsimuse arutamisele peame asutama lihtsalt ja nõnda, et sellest oleks tegelik kasu riigile ja tema asutisile ja et neid keeli oskajad isikud kohe võiksid neid kasutada ning et ka nendele ennastele oleks sellest kasu.

Tuleks korraldada Riias, Liepajas ja Daugavpilis eesti, leedu, poola ja soome keelte õhtukursuseid. Nagu igapäisest elust on võimalik näha, 3—6 kuu jooksul, õppides igalnädalal umbes kaks tundi, võõrast keelt nii palju selgeks õppida, et võib võrdlemisi hästi arusaada harilikust ajalehe või mõne muu kirjutise tekstist, mis oleks juba suureks saavutuseks. Ministeeriumid võiksid tellida vastavaid naaberriikide eriajakirju ja siis jälgida naabermaa tegevust ja saavutusi.

Algusel ei leiduks vist palju neid, kes sooviksid õppida väikeste naaberrahvaste keeli, aga siin võiks aidata meie valitsus. Näiteks, üksikute asutiste juhatajad võiksid esitada ettepaneku nooremaile ametnikele, nad teataval ajal õppiksid selgeks eesti, resp. leedu, poola või soome keeled. Neil ametnikel, kes sooritaksid eksami vastavas keeles, oleks tarvis kõrgendada palka 10—15% võrra kuus, nagu seda tehakse mitmes Lääne-Euroopa riigis. Tänu naaberrahva keele oskajaile, oleks asutisil palju kergem jälgida meie naaberriikide elu ka erialadel. Keelte oskajaid ei vallandataks ametnike arvu vähendamise puhul, kuna nad oleksid asutisele enam tarvilikud, kui need, kes naaberrahva keeli ei oska.

Oleks tervitatav, kui sääraseid kursusi korraldaks ka sõjaväes. Eestlased olevat teinud mõningad katsed ja hääde tagajärjetega.

Võiks ütelda, et naabrikeeles õppimine sünnib „teenistuse huvides“, kuna suure kultuurrahva keelt õpib igaüks oma huvides.

Loodetavasti, meie valitsuse eeskujule järgneksid ka ajalehtede toimetused, suuremad kaubandusfirmad jne.

Te vēl es gribētu aizrādīt uz kādu apstākli, kuram ne mēs, ne mūsu kaimiņi nepiešķiram vajadzīgo vērību un tādēļ to praktiski neizmantojam. Latvijā dzīvo, piemēram daži tūkstoši igauņu, kas ir Latvijas pilsoņi, tāpat kā Igaunijā dzīvo latvji - Igaunijas pilsoņi. Valdību uzdevums būtu censties, lai šie pilsoņi, kas runā kaimiņu valsts valodu, to neaizmirstu. Ne Latvijai, ne Igaunijai nerodas nekāds labums no tā, ja piemēram Latvijā dzīvojošie igauņi aizmirst savu mātes, igauņu, valodu un runā tikai latviski. Turpretim būtu vēlams, ka, palikdami piem. par labiem Latvijas pilsoņiem, igauņiski runājošie latvji jo labi pazītu igauņu valsts un tautas dzīvi un spētu saprast igauņu tautas dvēseli un viņa iejusties. Viņi tad būtu garīgā, nesaraujamā saite abu tautu starpā.

Tāpat liela praktiska nozīme varētu būt tādiem mūsu pilsoņiem armijā. Būtu ļoti vēlams, ka katrā mūsu karaspēku vienībā būtu zināms skaits ne tik virsnieku, bet arī kareivju, kuŗi prot mūsu kaimiņu, it īpaši sabiedroto igauņu valodas. No šā viedokļa raugoties, mūsu kaimiņu valšķu minoritātēm būtu piešķirāma sevišķa vērība un visādi sekmējama viņu iepazīšanās ar kaimiņu tautas garīgo kultūru.

Nedrīkstētu vairs kavēt laiku, bet jāķeras pie darba. Drīz tiks sastādīti jaunie budžeti. Pirmais valdības un ieinteresēto darbinieku pienākums būtu — griesties laikā pie budžeta komisijas un izgādāt attiecīgus nelielus kredītus algu piemaksām ierēdņiem, kas kā kaimiņu tautu varoņu pratēji seko attiecīgai aroda preseī un par to kārtīgi informē savus resorus.

J. Seskis.

Redakcijas piezīme: Piekrītot godātā autora uzskatiem par valodas kursu nepieciešamību, nevaram tomēr piekrist tam, ka pie augstskolām nebūtu iespējams atvērt nodibinat attiecīgu valodu katēdrus. Šo katēdru nodibināšana neizmaksātu nemaz tik daudz un prasība pēc tiem pilnīgi dibināta.

Ma sooviks āra mērkida siin veel üht asjaolu, millele meie, ega meie naabrid ei pühenda tarvilikku tähelpanu ja sellepärast ei kasuta ka tegelikult. Lätis elab, näiteks mitu tuhat eestlast, kes on Läti kodanikut, samuti Eestis elavad lätlased Eesti kodanikud. Valitsuste ülesanne oleks muretseda, et need kodanikud, kes räägivad naaberriigi keelt, seda āra ei unustaks. Lätil ega Eestil pole mingisugust kasu, kui näiteks Lätis elutsevad eestlased unustavad oma emakeele ja rääkivad ainult läti keelt. Oleks soovitav, et jäädes häiks Läti kodanikeks eesti keelt oskajad lätlased hästi tunneksid Eestimaa ja rahva elu ja saaksid aru eestlase hingest. Nad oleksid pidevaks, vaimliseks sidemeks mõlema rahva vahel.

Samuti suur praktiline tähtsus võiks olla säärasel meie kodanikel kaitsevāes. Oleks väga soovitav, et igas meie kaitsevāe osas oleks teatav arv isikuid, kes valdaksid meie naabrite, eriti liitlase Eesti keelt.

Sellelt seisukohalt vaadates, meie peaksime pühendama suuremat tähelpanu meie naaberriikide vähemusrahvustele ja soodustama neile tutvunemist naaberrahva vaimlise kultuuriga.

Ei tohiks enam viita aega, vaid tuleks asuda tööle. Pea hakkatakse koostama uusi eearve kavasad. Riigi ja asjast huvitatute esimeseks kohustuseks oleks — pöörduda aegsasti eelarvekomisjoni poole, ja muretseda krediite palkade juuremaksuks neile ametnikele, kes naaberkeele oskajatena jälgivad naaberriigi ajakirjandust ja sellest informeerivad oma asutisi.

J. Seskis,

Toimetuse järelmärkus: Pooldades lugupeetud autori vaateid keelekursuste vajadusest, meie ei saa siiski pooldada seda, et ülikoolide juures ei olevat võimalik asutada vastavaid õppetooli. Nende asutamine ei maksaks nii palju ja nende asutamise nõue on täiesti põhjendatud.

Kas darāms, lai veicinātu kopdarbību juridiskos jautājumos.

Mis teha koostöö soodustamiseks juriidilisis küsimusis.

Baltijas valstu konference Bulduros 1920. g. izstrādāja plašu programmu juriidiskai kopdarbībai, kas bija domāta gadu desmitus uz priekšu. Tā neaprobežojās ar sodu un civillikumu saskaņošanu, bet attiecās arī uz visu plašo sociālās likumdošanas problēmu, nodokļu sistēmu, tarifiem, visiem saimnieciska rakstura likumiem u. t. t. No šās plašās programmas līdz šim izpildīta tikai niecīga daļa. Nākamos gados parastija dažas konvencijas par savstarpēju palīdzību krimināl- un civillietās (par ekstradiciju un Hagas procesu konvenciju), konsulārām sanitārām, un satiksmes lietām. Ja vēl piemin 1925. g. starp četrām valstīm (Somija, Igaunija, Latvija un Polija) parakstīto konvenciju, tad tas ir arī gandrīz viss. Muitas ūnijas lieta un muitas likmju saskaņošana ir gājušas savus īpatnējus ceļus. — Pirms dažiem gadiem šo rindīņu rakstītājs ierosināja jautājumu par triju Baltijas valšķu sodu likumu saskaņošanu, jo šie likumi patlaban atrodas pārstrādāšanas stadijā. Šo ierosinājumu kā igauņu, tā arī lietavju prese uzņēma ļoti labvēlīgi, tomēr pie praktiskiem rezultātiem nenonāca, kaut gan tai pašā laikā šādu sodu likumu ūnifikācijas darbu veica dažas Vakareiropas valstis (Vācija un Austrija). Vācu un austriešu sodu likumu komisiju kopdarbība varēja noderēt par labu paraugu.

Pirmā plašākā Baltijas valšķu juristu sanāksme Kauņā (1931. g.) iztīrāja veselu rindu jautājumu un deva jaunu ierosmi tālākai kopdarbības izveidošanai. — Nodibinātas vairākas komisijas, kas jau iesākušas saskaņošanas darbu un noturējušas vairākas apspriedes atsevišķos jautājumos. Jānožēlo, ka līdz šim otrā vispārējā juristu sanāksme vēl nav notikusi, kaut gan tās sasaukšana bija nolemta. Cerams, ka tā notiks nākamā vasarā.

Jaunie Latvijas sodu likumi patlaban stājušies spēkā. Varētu domāt, ka tagad

Balti riikide konverents Bulduris 1920. aastal töötas välja laiaulatusliku kava juriidiliseks koostööks, mis oli mõeldud ette aastakümneid. Kava ei piirdunud ainult karistus- ning tsiviilseaduste kookõlastamisega, vaid ta puudutas ka kõike sotsiaal-seadusandlikke probleeme, maksusüsteemi, tariife, kõiki majandusliku iseloomuga seadusi jne. Sellest suurest kavast on senini teostatud ainult väga väike osa. Hiljematel aastatel kirjutati alla mõni konventsioon omavahelisest abiandmisest kriminaal, ja tsiviillasjus (ekstraditsiooni ning Haagi protsessi konventsioon), konsulaar, sanitaar ja liiklemise küsimuste kohta. Kui mainime ka veel 1925. aastal nelja riigi (Soome, Eesti, Läti ja Poola) poolt allakirjutatud konventsiooni, siis see on ka peagu kõik. Tolliunioni küsimus ja tollitariifide kooskõlastamine on käinud omi omapäraseid teid. Mõne aasta eest algatas nende ridade kirjutaja küsimust kolme Balti riigi karistusseaduste kooskõlastamisest, kuna need seadused olid ümbertöötamisel. Seda algatust kiitis hääks nii Eesti kui Leedu ajakirjandus, kuid tegelikkude tulemusteni ei jõutud, olgugi, et samal ajal säärast unifikatsiooni tööd tegid ka mõned Lääne-Euroopa riigid (Saksamaa ja Austria). Saksa ja Austria karistusseaduste komisjoni koostöö oleks võinud olla hääks eeskujuks.

Esimene laiem Balti riikide juristide nõupidamine Kaunases (1931. a.) arutas läbi terve rea küsimusi ja andis uue tõuke edaspidise koostöö arendamiseks. Valiti mitu komisjoni, kes juba on alanud kooskõlastamise tööd ja pidanud mitu istungit üksikuis küsimusis. Kahju, et teine üldine juristide nõupidamine ei ole veel teostunud, olgugi, et selle kokkukutsumine oli otsustatud. Loodame, et see sünnib tuleval suvel.

Läti uus karistusseadus hakkas juba maksma. Võiks arvata, et praegu on juba

ir par vĕlu runāt par sodu likumu unifikāciju starp Baltijas valstīm. Tā nebūt nav. Unifikācijas darbs būs ilgstošs, tas prasīs daudz gadus rūpīga darba. Mūsu jaunus sodu likumus patlaban varēs pārbaudīt praksē. Nav šaubu, ka viņos izrādīsies daudz trūkumu un nepilnību. Saskaņošanas komisija varēs sekot likumu piemērošanai un atzīmēt novērotos trūkumus. Novērojumus ņemtu vērā saskaņošanas darbos. Tā no vienas valstis piedzīvojumiem mācītos arī citi. Piedzīvojumi un likuma normu pārbaudījumi praksē nebūtu jāatkārto katram atsevišķi.

No tīri praktiskiem jautājumiem, sevišķi attiecībā uz savstarpēju palīdzību civillietās, kas būtu atriināmi t u v ā k ā n ā k o t n ē, varētu minēt sekošos:

1) būtu izstrādājams kopējs likumu projekts par ārvalstu likumu piemērošanu (ar šo jautājumu nodarbojas arī speciāla komisija),

2) likumu projekts par ārvalstu tiesu spriedumu izpildīšanu (arī šis jautājums jau darbā),

3) likumu projekts par ekstradiciju (projekts jau izstrādāts),

4) likumprojekts par šķirējtiesu civil- un tirdzniecības lietās.

Neatkarīgi no še minētiem likumprojektiem starp Baltijas valstīm būtu noslēdzamas sekošas konvencijas:

1) konvencija par savstarpēju palīdzību civilprocesa lietās — plašāku par 1905. g. Hāgas konvenciju; kas jau spēkā no 1930. g.

2) konvencija par ārvalstu tiesu spriedumu izpildīšanu — plašāku nekā 1925. g. Hāgā izstrādātais projekts;

3) konvencija par šķirējtiesu civil- un tirdzniecības lietās.

H. A l b a t s.

hilja rāakida karistusseaduste unifikatsioonist Balti riikide vahel. See pole mitte nii. Unifikatsiooni töö on väga kestev, ta nõuab mitme aasta hoolsat tööd. Meie uusi karistusseadusi võime nüüd järelkatsuda tegelikus elus. Pole kahtlust, et neis on palju puudusi. Kooskõlastamise komisjon võiks jälgida seaduse otstarbekohasust ja märkida tema puudusi. Tähelepanekuid peaks arvestama kooskõlastamise töös. Nii õpiksid ühe riigi kogemust ka teised. Siis ei kordaks tegelikus elus seaduse norme igauks eraldi. Puhtpraktilisist küsimusist, iseäranis, mis puutub omavahelist abiandmist tsiviilasjus, mida peaks lahendama juba lähemas tulevikus, võiks mainida järgmisi:

1) peaks valjatõõtama ühise seaduseel nõu välismaadega sõlmitud seaduste kasutamisest (seda küsimust arutab eriline komisjon),

2) seaduseelnõu välisraa kohtuotsuste täitmisest (ka see küsimus on juba arutamisel),

3) seaduseelnõu ekstraditsioonist (eel nõu on juba väljatõõtatud),

4) seaduseelnõu vahekohtust tsiviil- ja kaubandusasjus.

Sõltumata siim mainitud seaduseelnõudest Balti riikide vahel tuleks sõlmida järgmised konventsioonid:

1) konventsioon omavahelisest abiandmisest tsiviilprotsessi asjus — laiem 1905. aasta Haagi konventsioonist, mis on jõus juba 1930. aastast,

2) konventsioon välisriikide kohtuotsuste täitmisest — laiem 1925. a. Haagis väljatõõtatud projektist,

3) konventsioon vahekohtust tsiviil- ja kaubandusasjus.

H. A l b a t.

Latvijais jaunais kriminālkodekss.

Lāti uus kriminaalkodeks.

Š. g. 1. augustā stājies spēkā jaunizstrādātais un Saeimā pieņemtais jaunais Latvijas kriminālkodekss. Ar šī jaunā Sodu likuma spēkā stāšanās zaudē spēku 1903. g. Sodu likumi, kuŗus eevēda 1918. gadā vācu okupācijas vara un tos piemēroja, ar

K. a. 1. augustil hakkas maksmā hiltuti väljatõõtatud ja seimis vastuvõetud uus Lāti kriminaalkodeks. Selle uue karistusseaduse jõusseastumisega tühistatakse 1903. a. karistusseadused, millised väljakuulutas 1918. aastal saksa oku-

väläkiem pārlabojumiem un papildinājumiem, līdz pašam pēdējam laikam. Pirms tiem spēkā bija, kā pārējā Krievijā, stipri novecojies un dzīves prasībām vairs neatbilstošais „Уложение о наказаниях“.

Ar šo jauno Sodū likumu Latvija būs viena no pirmām jaunām valstīm, kas ķērusies pie jauna kriminālkodeksa izstrādāšanas un ieviešanas. Tam par cēloni ir bijuši daudz un dažādi apstākļi:

Pirmkārt — Latvijas valsts iekārta, kas tā atšķiras no bij. Krievijas politiskās uzbūves, radīja pavisam jaunus, toreiz 1903. g. Sodū lik. sastādītājiem svešus principus, ka politiskās struktūras, tā administratīvās prakses laukā. Republikāniskā iekārta, pilsoniskā vienlīdzība, ticības un citas pilsoniskās brīvības, jaunā sociālā likumdošana u. t. t. bija par pamatu tam, ka daudzajām nodaļām 1903. g. kodeksā bija nepieciešams dot jaunu pamatojumu un struktūru.

Tāpat bija nepieciešams ņemt vērā arī teritoriālo un oikonomisko atšķirību no bij. Krievijas, visas, pēc pasaules kara notikušās milzīgās politiskās un tautsaimnieciskās nozares un jaunās Latvijas valsts dzīves apstākļus — kas viss ietekmē arī krimināltiesības.

Tas spieda neapmierināties tikai ar 1903. g. Sodū lik. pārlabošanu un papildināšanu, bet radīt uz jauniem pamatiem patstāvīgu Latvijas kriminālkodeksu, ņemot vērā jaunus virzienus tiesu praksē, pēdējā laika zinātniskos sasniegumus juridiskā laukā un ārzemju likumdošanas darbus.

Jauno Sodū lik. izstrādāšanas komisija sāka darboties jau 1929. g. resp. 1921. un tās sastāvā iegāja tieslietu ministrijas, tiesu iestāžu, universitātes, galvenās cietumu valdes un citu ieinteresētu resoru pārstāvji. Komisijas priekšsēdētājs bija Latvijas universitātes krimināltiesību katedra profesors Mincs.

Komisija savā darbībā piepaturējusies, kā vispārēja kodeksa uzbūvē, tā arī daudz atsevišķu pantu redakcijā pie 1903. g. Sod. lik., ņemot vērā, ka tie savā laikā bija izcilus labāko krievu un ārzemju kriminālistu darbs. Tad izlietoti vēl Šveices 1918. g. Vācijas 1912. g. 1919. un 1925. g. un Itālijas 1921. g. kriminālkodeksus, kā

patsiooni vōim, ning neid tarvitati parandatud ja tāiendatud kujul viimase ajani. Enne neid oli jōus, samuti nagu kogu Venemaal, tublisti vananenud ja elunōutele mitte vastav „Uloschenie o nakasanijah“.

Uue karistusseadusega on Lāti noortest riikidest, ūks esimestest, kes vāljatōōtas ja hakkas tarvitama uut kriminaalkodeksi. Selle pōhjuseks olid paljud ja mitmekesised asjaolud:

Esiteks — Lāti riigikord, mis nii vāga erineb end. Venemaa poliitilisest struktūrist ja loob pāris uusi, 1903. a. karistusseaduse koostajaile vōōraid printsiipe poliitilise struktūri ja samuti ka administratīvise tegevuse alal. Demokraatline riigikord, ūhesugused kodanikuōigused, usu ja teised kodaniku vabadused, uute sotsiaalseaduste andmine, jne. olid pōhjuseks sellele, et pidi andma 1903. a. koodeksile uut pōhijoont ja struktūri.

Samuti oli hādatarvilik tāhelpanna ka teritoriaalset ja majanduslikku erinevust endisest Venemaast, kōik pāāle maailmasōda sūndinud suuri poliitilisi ja majanduslikke muudatusi ja uue Lāti olukerdi — mis kōik mōjutab ka kriminaalōigust.

See sundis mitte rahulolema 1903. a. karistusseaduse paranduste ja tāiendustega, ning looma uutele alustele pōhjenevat, iseseisvat Lāti kriminaalkodeksi, arvestades uusi suunde kohtu praktikas, viimase aja teaduslikke saavutusi juriidilisel alal ning vālismaa seadusandlikku tōōd.

Uue karistusseaduse vāljatōōtamiskomisjon hakkas tegutsema juba 1920. a. resp. 1921. a. ja selle koosseisus oli kohtu ministeeriumi, kohtute, ūlikooli, vangimajade peavalitsuse ja teiste asjast huvitatud asutiste esindajaid. Komisjoni esimeheks oli Lāti ūlikooli kriminaalōiguse ōppetooli professor Mints

Komisjon omas tegevuses vōttis eeskujuks, nii koodeksi ūldises struktūris, kui ka mitmete ūksikute paragrahvide redaktsioonis, 1903. a. karistusseaduse, tāhelepandes, et see oli omal ajal parimate vene ja vālismaa kriminalistide tōō. Tarvitati ka Helveetsia 1918. a., Saksamaa 1912. a., 1919. a. ja 1925. a. ning Itaalia

arī Francijas Code Pénal un arī citi kriminālkodeksi (piem. Norvēģijas).

Jaunais Sodū likums isāks par līdzšinējo, jo satur tikai 584. pantus.

Kodeksa pirmās nodaļas, kas satur vispārējo daļu, kā arī noziedzīgos nodarījumus pret ticību un valsti, — pēc savas konstrukcijas ievērojot, jau minētos, tagadējos Latvijas dzīves apstākļus, lielā mērā atšķiras no 1903. g. Sod. lik.

Jaunais Sodū likums no līdz šim pastāvošiem sodū veidiem izmetis cietokšņa sodū. Kodeksā liela vērība piegriesta sabiedrības aizsargāšanai no tādiem noziedzniekiem, no kuriem sagaidāma nozieguma atkārtšanās. No tādiem aizsardzības līdzekļiem, kas piemērojami notiesātiem pēc tiesas piespriedē soda izciešanas jaunā Sodū likumā paredzēts — ievietošana drošības ieslodzījumā, darba namā, alkoholiķu namā un labošanas iestādē.

Jāpiezīmē, ka jaunais Latvijas Sodū likums ietver vienīgi kriminālās normas un neskaņ dizciplinārpārkāpumus. Izstrādāts un Saeimā pieņemts arī jauns disciplinārsodū likums, kas arī spēkā ar š. g. 1. augustu.

J. V a p a.

1921. a. kriminaalkodekse, samuti ka prantsuse Code Penal ja ka teisi kriminaalkodekse (näiteks Norra).

Uus karistusseedus on lühem endisest, kuna sisaldab ainult 584 paragrahvi.

Kodeksi esimesed pätätükid, mis sisaldavad üldist osa ja kuritegusid usu ja riigi vastu, suurel määral erineb oma konstruktsiooni poolest 1903. a. karistusseedusest, kuna on arvestatud juba mainitud praegusi Läti olukordi.

Uus nuhtlusseedus on seniseist karistusviisidest maha jätnud kindlusvangistuse. Kodeksis on suurt tähelepanu pühendatud sellele, et kaitsta seltskonda säärase kurjategijate eest, kelledelt võib oodata kuriteo kordamist. Neist kaitseabinõudest, mis määratakse süüdlastele pääle karistuse kandmist, uues karistusseeduses on ettenähtud — arest, töömaja, alkoholikute maja ja parandusasutis.

Peaa mainima, et uus Läti kriminaalkodeks sisaldab ainult kriminaal- ja ei puutu distsiplinaarnorme. Ka on juba väljatöötatud ja seimis vastuvõetud distsiplinaarkaristuste seedus, mis astus jõusse k. a. 1. augustil.

J. V a p a.

Piezīmes par igauņu skatuves rakstniecību. Märkmeid Eesti lavakirjandusest.

Rakstniecības nozares bieži vien neatīstas vienādi. Katra nozare meklē un tai vajaga savā laikā. Igaunu jaunākā līriķa piedzīvoja lielu spontānu uzplaukumu 1917. gada revolūcijai izceļoties. Patstāvības laikmeta romāns radās un attīstījās tikai nākošajā gadu desmitā zem reālisma zvaigznes, sniedzot daudz reportāžas par sabiedriskās dzīves jauno struktūru un jaunajiem tipiem. Šis iesāktais vilnis tikai pēcķara gadu desmita beigu pusē saīniedza skatuves rakstniecību, kas līdz tam bij cietusi kronisku neraži.

Ar 1905. gadā atraisītiem spēkiem, blakus daudziem citiem tautiskiem pasākumiem nodibinājās arī pastāvīgi profesionāli teātri. Bet šo teātrū dabisko attīstību traucēja oriģinālrepertuāra trūkums. Mūsu pagājušā gadu simteņa klasiķi kal-

Kirjanduse liigid ei arene sageli ūhetalīselt, iga liik vajab ja otsib om a aega. Eesti uuem lūūriķa elas suurt spontaanset ōitsengut 1917. a. revolutsiooni puhķemiseģa. Iseseisvusaegne romaan sisustus ja ilmestus alles jārgmīsel kūnnendil, realismi tāhe all, andes rohķesti reportaāži ūhiselu uuest struktūrist ja uutest tūūpidest. See algatatud hoog alles kūnnendi lōpupoole kandus nāiteķirjandusse, milline ala meil krooniliselt oli kannatanud pōuda.

1905. aastast vabanenud jōududel paljude rahvusliķķude ūrituste kōrval meil toimus kutseliste teatrīte rajamine. Kuid nende teatrīte loomulīķķu arengut tōķestas algupārāse repertuāri nōrkus. Meie klasīķud mōōdunud sajandīst teenīsid oma aja algelīsi nōudeid. Ainult A. Kitzberg kasvas ja tāienes koos ajaga, pū-

poja sava laika prasībām. Vienīgi A. K i t c b e r g s auga un dzīvoja laikam līdzī, pilnīgi ziedodamies drāmatiskās radīšanas darbam, sniedzot mums savas neaizmirstamās drāmas „Vēju virpuli“, „Vilkatis“ u. t. t. Romānists E. d. V i l d e uzrakstīja klasisku komēdiju „Pisuhänd“. No jaunākajiem modināja cerības O. L u t s ar savām skatuves humoreskā, bet viņš vēlāk izveidojās par lielisku, tautisku stāstītāju.

Šaurā oriģinālrepertuāra dēļ mūsu teātri gandrīz pāris desmit gadus pilnīgi pārtika no sveštāutu repertuāra, kas neļāva nodibināt intimākas saites ar publiku. Tādēļ arī vēlākā teātra krīze nekur nav bijusi tik asa kā Igaunijā.

Atsevišķos gadījumos šo krīzi izdevās pārvarēt ar dažiem M. M e t s a n u r k a, H. R a u d s e p a un A. A d s o n a darbiem. Vislielāko pamudinājumu gan deva „Mikumārdi“, kas radīja teātri īstus publiskas plūdas. Par šo lugu Igaunijā rakstītas daudzas neauglīgas kritikas, bet tā palīdzēja vairākiem jauniem talantiem atrast pašiem sevi. Tagad uz igauņu skatuvēm modina ievēriību jauns iesācējs A u g u s t s M e l k s, kuŗa tautas lugas „Nabaga vīra jēriņš“ un „Jaunavas ar lampām“ rada lielu interesi. Raudseps uzrakstījis vēl otru zemnieku dzīves komēdiju „Slaists“, sniedzams igauņu Oblomova tipu. Viņa „Satricinātā prāta svētība“ un „Salonā un krātinā“ notiek partiju dzīves un augstākās politikas sfairās.

Labu pilsētu sabiedrības šķērsgrīzumam devis Mait Metsanurks ar diviem darbiem: „Priekšpilsētas ļaudis“ priekšpilsētā un „Zaļā zarā“ par pilsētas centra veikalniekiem. Veikalnieciskas spekulācijas atmosfairu tēlo arī daudzi citi rakstnieki — J. K e r n e r s savā komēdijā „Jūras vērsis“ un H. V i s n a p u tragikomēdijā „Sochka kundze un dēli“.

Blakus šim sabiedriskajam reālismam un dzīves tuvumam igauņu teātris ir piedzīvojis arī dažus romantiskus uzvedumus. Rakstnieki centušies sniegt uz skatuves kultūrvēsturiskus tautas varoņus, kam tauta reaģēja ar lielu interesi. Galvenā uzmanība te piegriesta mūsu atmodas laikmeta dzejniecei L i d i j a i K o i d u l a i. Lielu ievēriību uz mūsu skatu-

hendudes tāielikult lavalisele loomingule, andes meile oma unustamatud draamad, nagu „Tuulte pööris“, „Libahunt“ jne. Romanist E. d. V i l d e kirjutas klassikalise komöödia „Pisuhänd“. Nooremaist äratas lootusi O. L u t s oma lavaliste humoreskidega, kuid temast sai hiljem meie tore rahvalik jutustaja.

Algupärase literatuuri vähesuse tõttu meie teatrid ligi paarkümmend aastat toitusid rõhuvas enamikus välismaa repertuarist, mis ei soodustanud intiimemate sidemete suginemist publikuga. Seepärast pole ka hilisem teatrikriis vist kusagil nii terav olnud kui Eestis.

Üksikuid läbimurdeid sellest kriisist tehti mõningaid, M. M e t s a n u r g a, H. R a u d s e p a ja A. A d s o n i teoste abil. Suurema tõuke andis siin küll alles „Mikumārdi“, mis sünnitas teatrisse tõise rahvatungi. See näidend on Eestis sünnitanud palju viljatud jäljendamist, kuid on aidanud mõnel noorel talendil end leida. Praegu Eesti lavadel äratab tähelpanu algaja talent A u g. M ä l k, kelle rahvatükid „Vaese mehe ututall“ ja „Neitsid lampidega“ sünnitavad suurt elevust. Raudsepp ise on talupoja komöödiat hiljem teise danud „Vedelvorstis“, andes Eesti Oblomovi tüübi. Tema „Põrunud aru õnlistus“ ja „Salongis ja kongis“ mängivad erakonna - elu ja kõrgema poliitika sfäärides.

Suure läbilõike linna-ühiskonnast on andnud Mait Metsanurk kahe teosega: oma „Agulirahvaga“ agulis ja „Haljal oksal“ kesklinna ärimeestest. Ärilise spekulatsioonihkkonda kujutavad paljud teisedki kirjanikud, nii J. K ä r n e r oma komöödias „Merihärg“ ning H. V i s n a p u u tragikomöödias „Madam Sohk ja pojad“.

Selle ühiskondliku realismi ja eluläheduse kõrval on Eesti teater elustunud ka mõningaist romantilistest sugemlist. On püütud lavale tuua kultuuriloolisi rahvuskangelasi, millele publik suure huviga reageeris. Kesksettähelpanu on siin evinud meie poetess L y d i a K o i d u l a. Nii

vēm radīja A. Adsona „Dziesmu tēvs un dzejniece“ kā arī Murrik Vuolijoe „Koidula“. Un kur rodas interese un rosība, tur ieviešas arī uzņēmība un darba prieks.

Igaņu skatuves rakstniecības atdzīvošanās ir jūtami mazinājusi mūsu teātru krīzi. Jaunā igauņu drāmatiskā rakstniecībā liek vēl daudz ko vēlēties, bet tai ir bijuši arī vairākas ievērojamas skatuves uzvaras, viņa iekarojusi sev publikas uzticību. Un publikas uzticība ir tagad liela lieta.

H. Raudseps.

sūnnitasid A. Adsoni „Lauluisa ja Kirjaneitsi“ ning pr. Murrik-Vuolijoe „Koidula“ meie lavadel suurt elevust. Ja kus elevus sigineb, sinna sigineb ka ettevõtlikkust ja teorõõmu.

Eesti näitekirjanduse elustumine on märksa pehmandanud meie teatrikriisi. Uus Eesti näitekirjandus jätab kirjandusliste nõuetele mõndagi soovida. Aga tal on olnud silmapaistvaid lavalisi võite, ta on enesele võitnud publiku usalduse. Ja publiku usaldus on praegu suur asi.

H. Raudsepp.

Latvijas ministru un deputātu Igaunijas apmeklējums.

Lāti ministrīte un rahvasaasdikute külaskäik Eestisse

Latvijas Saeimas budžeta komisija augusta pirmās dienās ar kuģi „Hidrografs“ izbrauca iepazīties ar Latvijas ostu stāvokli Rīgas jūras līcī. Braucienā bija paredzēts apmeklēt arī Igauniju, lai apskatītu Latvijai tuvo Kuresaari, Sāmsalā, iemīļoto ekskursiju vietu, un iepazītos ar Igaunijas ceļu stāvokli, kas ieteikti par priekšzīmes vērtiem.

Braucienā piedalījās bez budžeta komisijas locekļiem un priekšsēdētāja, zemkopības ministra V. Gulbja, finansu ministrs J. Annuss, valsts kontroliera vietnieks Vanags, zemes ceļu departamenta dir. Melnalksnis, jūrniecības departamenta dir. Ozols, vice dir. Kalejs, nodokļu depart. dir. Kempels un vēl daži augstāki ierēdņi; līdz brauca arī trīs vadošo laikrakstu pārstāvji, starp viņiem arī šī raksta autors.

Braucienam nebija oficiāls raksturs. Tomēr tamdēļ tā nozīme nebija mazāk vērtējama. Tā to bija sapratis arī Kuresaares pilsētas galva Alike kgs un personīgi ieradies piestātnē saņemt Latvijas ievērojamus viesus. Īsā laika dēļ plašāku programmu nebija iespējams izpildīt, bet pateicoties Alike kga gādībai arī tās 7—8 stundās, kurās bija iespējams pavadīt Sāmsalā, varēja gūt vispārējo iespaidu par pilsētu un tās tuvāko apkārtni un, galvenais, līdz

Lāti seimi eelarve komisijon sōitis augstikuu esimesil pāevil laevaga „Hidrografs“ vālja, et tutvuneda Lāti sadamate seisukorrāga Riia lahes. Oli ettenāhtud külāstada ka Eestit, et vaadelda Lātile lähedat Kuresaare linna Saaremaal, mis on armas ekskursioonide koht, ja tutvuneda Eesti teede seisukorrāga, mida kiidetakse eeskujulikuku.

Sōidust vōtis osa eelarve komisijoni esimees pōllutōōminister V. Gulbis, komisijoni liikmed, rahaminister J. Annus, riigikontrolōōri asetāitja Vanags, maanteede osakonna direktor Melnalksnis, laevanduse osakonna direktor Osols, direktori abi Kalejs, maksude osakonna direktor Kempels ja veel mōned kōrgemad ametnikud. Kaasa sōitsid ka kolm suuremate ajalehtede esindajat, nende hulgas ka selle kirjutise autor.

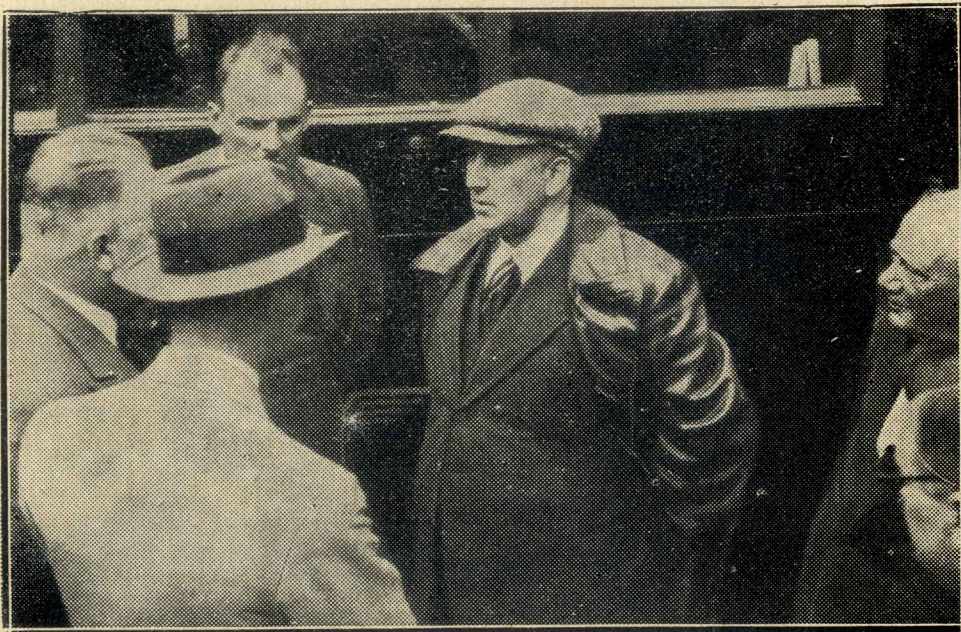
Sōidul ei olnud ametlik iseloom. Kuid tema tāhtsus ei ole sellepārast madalamalt hinnatav. Nii oli sellest arusaanud ka Kuresaare linnapea h-ra Allik, kes isiklikult oli tulnud sadamasse, et vastuvōtta kōrgeid külalisi Lātišt. Lūhikese aja tōttu ei olnud vōimalik tāita laiemat programmi, kuid tānu hārra Allik'ale saime siiski ūldise mulje linnast ja tema lähemast ūmbrusest ka nende 7—8 tūniga, mil viibisime Kuresaares. Pāāasi, me

ņemt vēlēšanos vēlreiz turp aizbraukt, lai iepazīšanos ar simpātisko pilsētu un salu izdarītu pamatīgāki.

Ievērojamākā celtne Kuresaarē tūristiem ir 1343. gadā Sāmsalas bīskapa Ozenbruges celtā apcietinātā pils, kas pārcietusi dažādu varu maiņas, uzglabājusies nesagrauta Igaunijas brīvvalstij. Pils telpās ierīkotais muzejs palīdz vecai pilij stāstīt par Sāmsalas likteņiem, īpatnībām,

vōtsime kaasa soovi veel kord sinna sōita, et pōhjalikumalt tutvuneda sūmpaatse linna ja saarega.

Turistidele on tāhtsaim ehitus Kuresaares 1343. aastal Kuresaare piiskopi Osenbrugi ehitatud loss-kindlus, mis ūleelanud kōiksuguste vōimude valitsemispāevi, kuid siiski on ta veel sāilunud ka Eesti Vabariigile. Lossi ruumides asuv muuseum aitab teda jutustada Kuresaare saa-

Latvijas valstsvīri Igaunijā.

Vidū stāv Igaunijas satiksmes ministrs Kesters, viņam preti Latvijas zemkopības ministrs Gulbis un finansu ministrs Annuss, (kailu galvu).

Lāti riigimehed Eestis.

Keskel seisab Eesti teedeminister Kōster, tema ees Lāti pōllutōōminister Gulbis ja rahaminister Annuss (palja pedga).

laudīm un viņu parašām. Tas ir visai interesants stāsts un tā atkārtojumā atkal labprāt klausītos. No pils torņu augšas paveras jauks skats uz jūru, uz salas robeinajiem krastiem, vidienu un tagadējo Kuresaari, kas mīļi uzņem tūristus, bet vēl mīļāki gaida peldu viesus.

Šogad viņu nebija daudz un to nepatīkami sajuta visa pilsēta, kas radusi papildināt ienākumus no peldu viesu izdevumiem. Jūras jomā sakrājušās dūņas šogad reima-

tusest, omapārasusist, rahvast ja tema traditsioonest. See on vāga huvitav jutustus ja meeleldi kuulaks veel kord selle kordamist. Lossi tornidest avaneb ilus vaade merele, saare rannale, maale ja praegusele Kuresaarele, mis armsalt vōtab vastu turiste, aga veel armsamalt ootab suvitajaid.

Tānavu neid ei olnud palju ja seda tundis pahameelega kogu linn, kes harjunud suurendama omi sissetulekuid suvitajate

tiķu un citu slimnieku dziedināšanai izlie-toja mazāk kā iepriekšējā gadā, jo krizes slogs arī vairākiem kārtējiem Kuresaares apmeklētājiem esot licis palikt mājās. Vairums ēkas zināmā mērā atgādina mūsu Baldoni. Starpība ir tikai, ka Kuresaarē jūras gaiss un jūras jomas dūņas, bet Bal-donē priežu meža gaiss un purva dūņas.

Kuresaares liča krastā dažus kilometrus no pilsētas ir domāta vieta jaunam ku-rortam. Pagaidam tur jūras vējš var vēl spēlēties ar sarkanīgo, aso smilti un sīkā-jām priedītēm stāstīt par gaidāmiem lai-kiem, kad tam būs jādod paēna baltām va-sarnīcām un daiļām dāmām. Un priedīties var augt un sapņot un dalīties par tiem ar gāju putniem, kas Sāmsalu izraudzījušies par atpūtas un apmešanās vietu. Viņi tur jūtas tik labi, ka gadu no gada apmetas lielos baros atpūtināt tālajā ceļā noguru-šos spēkus un cilvēks tad vēro gaisa ceļi-niekus un pēta viņu dabu. Sāmsala putnu pētniekiem dod daudz interesanta materiā-la.

Mūsu brauciena dalībniekus putni ma-zāk interesēja, bet lielāka bija vēlēšanās apskatīt laukus un ceļus. Tikai vienā saimniecībā bija izdevība ieģriesties un pēc tās grūti spriest par vispārējo Sāmsalas saimniecību labklājību, bet labie ceļi jau rādīja, ka lauksaimniekiem tur liela cīņa ir ar akmeņiem un augsnes nedod lielu ra-žu. Šovasar vēl sausums bija gājis palīgā dabas nelabvēlībai un rudzu graudi bija visai sīki.

No Kuresaares izbraucām vietējās admi-nistrācijas laipno kungu pavadīti un caur Monzunda likumoto, bet labi ugunoto ceļu-devāmiem uz Somijas jūras līci, lai no jūras puses piebrauktu Tallinnai, kas jau tāju jūrā saskatāma. Viņa noraugas no krasta augstienes uz iebrāucējiem ostā, kas ērta un piemīlīga.

Tallinnā iebraucu pēc 16 gadiem un ar lielu interesi vēroju pārgrozības, kas lieci-na par pilsētas uzplaukumu, labierīcību un ērtību palielinājumu. Pilsētas apskatei laika nebija. To vērojām tikai cauri brau-cot automašīnai viegli slidot pa jau-nām asfaltētām ielām. Toties pamatīgāka bij iepazīšanās ar Igaunijas lauku ceļiem,

kulutustest. Tānavu kasutati reumatismi ja teiste haiguste arstimiseks meremuda palju vähem kui lāinud aastal, kuna ma-janduskriis olevat sundinud koju jāāda paljuid Kuresaares suvitajaid, kes olnud igaaastased külalised. Ravimisasiutise hooned sarnanevad meie Baldonile. Vahe on ainult selles, et Kuresaares valitseb mere õhk ja mere muda, aga Baldonis mān-nimetsa õhk ja soo muda.

Kuresaare lahe rannal, mōned kilo-meetrid linnast eemal, on ettenāhtud koht uuele kuurordile. Ajutiselt vōib sāal me-re tuul veel māngida punase ja ka-reda liivaga ning jutustada vāikestele māndadele tulevastest aegadest, mill nad peavad andma varju valgetele suvilatele ja ilusatele daamidele. Ja mānnikesed vōivad kasvada, unistada ja jutustada sel-lest lindudele, kes valinud Kuresaare ene-sele puhkepaigaks ja elukohaks. Rānd-linnud tulevad sinna meeledī ja aasta aastalt jāāvad sinna puhkama, et koguda jōudu kaugeks teeks. Nad huvitavad ini-mesi, kes uurivad nende iseloomu. Kure-saare annab lindūde sōpradele palju uut huvitavat materjali.

Meie ekskursioonist osavōtjaid hūvi-tasid linnud vähem, kuna suurem oli soov nāha pōlde ja teid. Meil oli juhus külās-tada ainult ūht talu, millest on raske jārel-dada, missugune on kogu Saaremaa talude majanduslik seisukord, aga hāād teed nāi-tasid, et Kuresaare pōllumehed nāevad palju vaeva kividega, mis takistavad pōlde hāād saaki andmast. Lāinud suvel vilja-kasvu mōjutas ka veel suur pōud, mille tagajārjel rukkiterad olid vāga vāikesed.

Kuresaares lahkusime kohaliku ad-ministratsiooni hārrade lahkel saatel ja sōitsime Suure Vāina kōverat, kuid hāsti valgustatud teed mōōda Soome lahte, et mereteed jōuda Tallinna, mis paistab juba kaugelt merelt. Ta vaatleb oma kōr-gelt rannalt sadama külastajaid. Tallinna sadam on hāā ja mugav.

Oli mōōdunud 16 aastat sellest, kui vii-mast korda olin Tallinnas ja suure huviga panin tāhele muudatusi, mis tunnistavad linna edasijōudmist ja kasvu kōigil aladel. Kahjuks ei olnud aega linnaga lāhemalt tutvuneda. Nāgime ainult niipalju, kui seda lubas autosōit linna uuesti asfaltee-

kuŗu dir. Perna kgs mŗs pavadija izbraucienā un sniedza paskaidrojumu.

Pa lauku ceļiem bij paredzēts nobraukt 320 km, bet vēlāk maršrūts bija jāsaīsina un kopsummā nobraukto kilometru skaits iznāca par kādu simtu mazāks. Ceļu apskates ziņā tas neko klāt arī nebūtu devis, tikai programmas saīsinašanas dēļ bija jāapbēdina apriņķa pilsētas Rakveres laipnie pašvaldības darbinieki, kas rīkojušies uz kaimiņu sirsniņu uzņemšanu.

ritud tēnavatel. Seda pōhjalikum oli tutvunemine Eesti maanteedega, millede direktor hārra Pārns saatis meid sōidul ja andis meile seletusi.

Oli kavatsetud sōita maanteedel umbes 320 kilomeetrit, kuid pārast pidime oma teed lūhendama ja sōidetud kilomeetrite arv oli lōpuks saja vōrra vāhem. Teedega tutvunemiseks see poleks ka midagi andnud, kuid sōidukava kitsendamisega pidime, kahjuks, kurvastama Rakvere linna-

**Kechnas mājturības seminārs.
Kechna kodumajauduse seminar.**

Zemes ceļi igauņiem bija priekšzīmīgi. To dabūjām pārliecināties, braucot gan pa lielākiem, gan mazākiem satiksmes ceļiem. Ja arī parasts, ka ciemiņiem rāda labāko, tad programmas saīsinašana un piespiestā braukšana pa jauniem, iepriekš neparedzētiem ceļiem, deva pārliecību, ka ceļi viscauri labi. Tur igauņiem palīgā gājuši pati daba, bet arī viņi paši nav sēdējuši rokas salikuši. Daba ir devusi labu apakšgrunti, viegli pietamus akmeņus, kaŗ nosējuši laukus, un oļainu granti; paši igauņi atkal sākuši ceļus agrak planet un ēvelēt. Ceļu garums viņiem ir mazāks, bet ceļu labošanas maŗinu skaits par 30 proc. lielāks!

Pa ceļam apskatam vienu jaunsaimniecību. Tās kopplatība ir nedaudz lielāka

omavalitsuse lahkeid tegelasi, kes olid valmistanud naabritele sūdamlīkku vastuvōttu.

Eesti maanteed on tōesti eeskujulikud. Selles veendusime sōites küll suurematel, küll vāiksematel maanteedel. Olgugi, et harilikult külalisteles nāidetakse ikka kōigeparemat, kava muutmiseaga olime aga sunnitud sōitma varem ettenāgemata teedel, kus veendusime, et Eesti teed on kōikjal hāād. Eestlasi aitab loodus ise, aga ka inimesed ei ole istunud kāsi sūles hoīdes. Loodus on andnud neile hāā aluspōhja, kergelt saadavaid kive ja kranti; eestlased ise on hakanud juba oīge varaselt teid sillutama. Teede pikkus on neil lūhem kui meil, aga masinate arv 30% suurem!

par vidējo un arī citā ziņā tā pārsniedz vidusmēru, jo ir pie sadalītās muižas centra, no kura viena ēka izmantota, iekārtojot tanī kūti un šķūni; dzīvojamā ēka celta ar saimniecībām neredz. Arī apskatītās jaunsaimniecības īpašnieks, bij. virsnieks, atadies labākos materiālos apstākļos, nekā parastie jaunsaimnieki. Bet, cik varēja vērot, caurbraucot trīs aprīņkiem, igauņu jaunsaimnieki ir saauguši ar zemi un turas stingri, kaut valsts atbalsts tiem bijis mazāks par mūsējo un arī dabas apstākļi grūtāki. Pie jaunsaimniecībām vērojams mazāk apstādījumu nekā pie mums; dažas jau pelēkas palikušas jaunsaimniecību ēkas vēl nemaz nebij kociņu apēnotas.

Laukos redzam ganāmiņus melnraibās govīs, vai nu piesietas vai iežogojumos, kas mežainākos apvidos taisīti no slīpi saliktiem kokiem un atgādina ventspīlnieku „sklandu“ žogus.

Uz lauku stāvokli visai sliktu iespaidu atstājis ilgais sausums: vasarajs zems un parets, rudziem graudi iznākuši sīkāki un labāku briedumu diez' vai varēs gaidīt no kviešiem, kas jau zeltos. Igaunu zemniekiem šis rudens nebūs no bagātājiem.

Lielu pārsteigumu mums sagādāja igauņu Kehtnas valsts mājturības seminārs un skola. Tā ir kā jauns rožu dārzs vienmuļu lauku vidū. Šeit no visām igauņu zemes skolām sarodās daiļās un cēlās jaunavas mācīties mājturību, lai koptu savu māju vai arī, lai citas māsas tālāk mācītu.

Šinī mājturības skolā uzņem vidusskolu beigušās jaunavas. Viņām skolas nauda nav jāmaksā, bet tikai par uzturu, kāpēc piesakas arvien vairāk, nekā iespējams uzņemt. Uzņemamo skaits ir ierobežots un nedaudz pārsniedz 80, pie kam seminārā ar divgadīgo kursu uzņem tikai pa diviem gadiem reizi. Seminārs dod tiesības būt par mājturības, rokdarbu vai dārzkopības skolotājām. Mājturības skolā ar viengadīgo kursu arī uzņem tikai ar vidusskolas izglītību un šo kursu vairākumā apmeklē labāk pārtikušo ģimeņu jaunavas, kuŗas gatavojas būt par priekšzīmīgām nama-mātēm.

Uz šo godu šīs skolas audzēknēm arī nesot ilgi jāgaida. Diezgan bieži gadoties,

Kūlastasime ka ūht asunikutalu. Selle suurus on keskmisest vähe üle ja ka muude tingimuste poolest ta on ees harilikest asundustaludest, kuna ta asub jaotatud mõisa juures. Endise mõisa ūhes hoones on praegu asuniku laut ja kūün. Elumaja on ehitatud katuse korraga, mida teistel Eesti asunikude taludel ei ole. Selle asundustalu omanik, end. ohvitser, on ka materjaalselt paremates oludes, kui teised asunikud. Nagu oli sõidul kolme maakonna teedel näha, Eesti asunikud on tihedalt seotud oma maaga, olgugi, et riigi toetusi nad said, vähem kui meie omad ja looduslikud olud on neil palju raskemad. Eesti asundustalude juures näeme vähem puud ja põõsaid kui meil; mõned juba halliks muutunud hooned veel ei olnud puude varjul.

Väljadel näeme mustakirju lehmade karju, kes söövad köidetult või vabalt koplites, millede aiad on tehtud puiest ja sarnanevad Ventspils ümbruse aedadele.

Viljapõldude seisukorda halvendas suve pöud: suvevili on madal ja väga hõre, rukkidel terad pisikesed, ja midagi paremat ei või loota ka nisudest, mis hakkavad valmima. Eesti põllumehele see sügis rikas ei ole.

Suureks üllatuseks on meile Eesti riigi kodumajanduse seminar ja kool Kehtnas. See on kui noor roosiaed igavate põldude keskel. Siia tulevad kokku eesti ilusad ja hoolsad neid kogu maalt majapidamist õppima, et harida oma kodu või õpetada teisi naisi.

Seminari võetakse vastu keskkooli haridusega ainult tütarlapsi. Kooliraha neil ei ole maksta, nad tasuvad vaid ainult toidu eest. Sellepärast on sinna tahtjaid väga palju, rohkem, kui on võimalik vastuvõtta. Seminari õpilaste arv on piiratud ja ulatab üle 80. Kaheaastase kursusega seminari uusi õpilasi võetakse vastu ainult üle kahe aasta. Seminari lõpetajad omavad õiguse olla majapidamise, käsitöö ja aianduse kooliõpetajaiks. Üheaastase kursusega majapidamise kooli võetakse vastu ka ainult keskkooli haridusega tütarlapsi. Selles koolis õpivad rikkamate perekondade tütrede, kes tahavad ennast ettevalmistada hääks majaprouaks. Seda au üheaastase

ka viens otrs ekskursiju dalībnieks dziļāk ieskatoties laipno ēdienu un dzērienu pasniegumā spridzīgās acīs un jaunā mājturības pēc kursa beigšanas jau brauc uz praktiskiem darbiem jaunā saimniecībā. Sevišķi atzīmējams, ka šinī mājturības skolā māca arī zīdaiņu un mazbērnu kopšanu. Katrai audzēknei divas nedēļas jāizpilda visi „bebiju“ kopšanas darbi un arī nakts jāpavada jauno pilsoņu tuvumā. Pēc zināmiem laika sprīžiem skolas gādībā ņem mazturīgas mātes ar jaunpiezimušiem un skolniecēm tie jākopj.

Šo mācības priekšmetu savienotu ar praktiskiem darbiem, būtu ļoti derīgi ievest arī Latvijas Kaucmindē.

Un cerāms, ka pēc šī brauciena budžeta komisijas kungi neliegs līdzekļus šim mērķim Latvijas lauksaimniecības centrāl-biedrībai, kuŗa uztura mūsu Kehtnu — Kaucmindi. Latviešu mājturības pēc ar zemināra direktisi Stakles jkdzi tamdēļ arī šoruden apciemoja igauņu kollēgas, lai iepazītos un pārvestu mājās uz piedzīvojumiem dibinātas atziņas par zīdaiņu un mazbērnu kopšanas mācības pasniegšanu un praktisko sagatavošanu šim darbam mājturības skolās.

Kehtnas mājturības skola rīko arī 6 mēnešu mājturības kursu pamatskolas beigūšām. Šos kursus galvenā kārtā izmanto lauksaimnieku meitas, kas grib palikt par saimniecēm tēva mājās. Pagājušā gadā Kehtnā atvērta arī mājturības vidusskolas 1. klase. Jaunā vidusskola dos visas parastās lauksaimniecības vidusskolu tiesības. Tā Kehtna izvērtusies par igauņu tautas meitu mājturības zināšanu iegūšanas centru, kas apmeklētājiem sagādā vienu pārsteigumu pēc otra.

Mūsu brauciena dalībniekiem tur bij vēl viens pārsteigums. Ormison jkdze ar skaidro latviešu valodu. Viņa no Valkas puses un 8 gadu laikā, kopš prom no latviešu puses — mūsu valodu un arī jauno literātūru pārvalda un pārzin visai labi. Kehtnā viņa ir skolotāja. Kā latviešu valodas pratējai mūsu kungi Ormisona jkdzei veltīja daudz uzmanības un ievērības.

Skolas direktors ir Araka kgs. Viņa zināšanā ir jauno un straujo meiteņu pulks,

majapidamise kooli lōpetajad ei saavadki kaua oodata. Tihti juhtuvat, et ūks-teine ekskursioonidest osavõtja vaatavat veidi sūgavamalt lahke sōogi ja joogi andja silmadesse ja noor majapidaja pārast kursuse lōpetamist kohe asuvat tegelikku tōole oma uude tallu.

Pea eriliselt mainima, et selles majapidamise koolis ōpetatakse ka lastekasvatust. Iga ōpilane on sunnitud kaks nādalat hoolitsema sūlelapse eest, valvates tema ūle ōōd ja pāevad. Kooli juhatus vōtab aegajalt oma hoolde vaesed emad nende vāikeste lastega ja tulevased emad peavad ōppima nendega ūmberkāima.

Seda ōppeainet oleks soovitav ōpetada ka Lāti Kautsminde seminaris.

Loodame, et selle sōidu mōju all eelarve komisjoni liikmed ei keela edaspidi riigi raha selleks otstarbeks, vaid toetavad Lāti pōllumeeste keskseltsi, kelle ūlalpidamisel on meie Kehtna — Kautsminde. Lāti majapidamise seminari ōpilased ūhes seminari juhataja pr-li Stakle'ga sel sūgisei kūlastasid eesti kolleege, et tutvuneda kogemustele pōhjenevate saavutusega sūlelaste hoidmises, selle ōppeaine ōppetamis-metoditega ja praktilise ettevalmistamisega sellele tōole Eesti majapidamise koolides.

Kehtna kodumajanduse kool korraldab ka 6 kuulised majapidamise kursused algkooli lōpetajaile. Neid kursusi kasutavad oma hāāks pōllumeeste tūtred, kes tahavad jāāda perenaisteks oma isa tallu. Lāinud aastal avati Kehtnas ka majapidamise keskkooli esimene klass. Uus majapidamise kool annab kōik hariliku pōllumajanduskooli ōigused.

Kehtna on Eesti naiste majapidamisteaduse harkimise keskkohaks ja publik ūlastajaile ūht ūllatust teise jārel.

Meie ekskursioonist osavõtjaill oli veel ūks suur ūllatus — preili Ormisson oma selge lāti keelega. Tema on Valga poolt ja tunneb meie keelt ja kirjandust vāga hāsti, olgugi, et ta juba kaheksa aastat elab kaugel Lāti piirist. Ta on Kehtnas kooliōpetajaks. Meie hārrased pūhendasid preili Ormissonile vāga palju tāhelpanu kui lāti keele oskajale.

kas ar dziesmām un ziediem mūs izvadīja tālākā ceļā.

Uz Keru, kādu 100 klm. attālumā no Rēveles, pretīm bij izbraucis Igaunijas satiksmes ministrs Kestera kgs.

Tallinnā atgriezāties vakarā. Jūras paviļjonā mūs laipni uzņēma ārlietu ministrs prof. Pīpa kgs. Tur kālt bija arī finansu ministrs Kurvits un zemkopības ministrs Cimmermans.

Viņi neatteicās vēlāk apciemot mūsu „Hidrografu“, kur abu valšku vadošiem vīriem bij izdevība dažas stundas netraucēti pārrunāt viņus interesējošos sabiedriski - politiskos jautājumus.

Arv. Klāvsons.

Kooli direktoriks on härra Arak. Tema hoolitseb noorte ja röömsate tütarlaste heaoleku eest, kes laulude ja lilledega saatid meid edasi teele.

Kärus, umbes 100 kilomeetrit Tallinnast, meid juba ootas Eesti teedeminister Kõster, kes oli sõitnud meile vastu.

Tallinna tagasi jõudsimme õhtul. Merepaviļjonis olime lahke välisministri prof. Piibu külalised. Oma juuresolekuga meid austasid veel rahaminister Kurvits ja põllutööminister Zimmermann.

Nad külastasid pärast lahkelt ka meie „Hidrografi“, kus mõlema riigi juhtidel oli mõni tund aega vestelda huvitavaist seltskondlisist ja poliitilisist küsimusist.

Arv. Klāvson.

Vēlama saprašanās arī futbolā. Soovitav teineteisest arusaamine ka jalgpallis.

Sports ir visos laikos bijis tautu samierinātājs un tuvinātājs. Arvien tad, kad politikā un saimniecībā starp tautām ir gadījušās nesaskaņas un attiecīgas valšku iestādes pārmainījušās asas notas, sportā ir valdījis absolūts miers un saticība. Tas tādēļ, ka sportā arvien cīņas notikušas draudzīgā plāksnē un katrā gadījumā, pat vissmagākā zaudējumā, zaudētājs arvien pirmais ir sniedzis roku uzvarētājam ar to apliecinādams uzvarētāja pārākumu. Šis apsvēicamās sporta tradīcijas ir pavadījušās sportu visā viņa sirmajā mūžā sākot ar seno grieķu pirmām spēlēm līdz mūslaiku olīmpiādēm, neizslēdzot vismodernākos sporta veidus, kā arī medības, zveju un aršanas sacīkstes. Visās sporta sacīkstēs ir valdījis draudzības gars. Tikai reti, ļoti reti šo draudzību sportā ir spējuši šķēlt dažī nevēlami ārēji apstākļi. Un par nožēlošanu viens no šādiem retiem gadījumiem ir pašveizējais konflikts futbolā starp mūsu un igauņu šī sporta veida vadītājiem. Mūsu šī raksta mērķis nav celt dienas gaismā vainīgos un tos tiesāt, bet mēģināt atrast šim gadījumam izlīdzinošu līniju. Kā igauņu, tā arī latviešu futbola savienības jāatzīst ir spērušās pārsteidzīgus soļus, latvieši, atteikdamies no

Sport on olnud kõigil aegadel rahvaste rahustajaks ja lähendajaks. Alati sii, kui poliitikas ja majanduses on rahvaste vahel valitsenud kooskõla puudus, ja riikide vastavad asutised on vahetanud teravaid noote, on spordis ikka valitsenud rahu ja sõprus. Sellepärast, et spordivõistlused toimuvad alati sõbralikult, ja igal juhusel, ka raske kaotuse puhul, kaotaja ulatab võitjale ikka esimesena oma kää, tunnistades sellega võitja üleolekut. Need tervitavad sporditraditsioonid on saatnud sporti kogu tema pikal eluajal, alates vanade kreeklaste esimesist mängudest kuni meie aja olümpiaadideni, juurearvates kõige-moodsamaid spordialasid, samuti ka jahid, kalapüügid ja künnivõistlused. Kõigil spordivõistlusil on valitsenud sõprusevaim. Ainult väga harva on seda sõprust spordis jõudnud takistada mõned mittesoovitavad võlised olud. Kahjuks üks säärasist erilisist juhustist on praegune konflikt jalgpallis meie ja Eesti mainitud spordiala juhatajate vahel. Selle kirjutise eesmärgiks ei ole tuua päevavalgele süüdlasi ja mõista nende üle kohut, vaid leida sellele juhusele rahustavat joont. Peame ütleva, et nii Eesti, kui läti jalgpalliliidud on teinud ebaõigeid samme: lätlased, loobudes

turpmākās līdzdalības Baltijas kausa spēlē un igauni, atklāti izsludinot sadarbības pārtraukšanu ar latviešiem futbolā, nostādot tos kā visasāki spēlētāju un nelietojāmu komandu. Kā viena tā otra puse varēja pīlnīgi iztikt bez šiem lēmumiem. Bet kas padarīts, nav vairs atņemams. Tagad vajadzētu abu savienību delegātiem satikties un konfliktu skatīt cauri vēlreiz, iepriekš atsaucot pārsteidzīgos lēmumus. Visvienkāršāki tas izdarāms būtu, sasaucot Baltijas valstu futbola kongresu Kauņā, kā to bija likusi priekšā Lietavas futbola līga. Šai kongresā varētu pārrunāt notikušā kausa turnīra pārtraukšanas iemeslus, ja iespējams pārspēlēt vajadzīgās spēles un katrā ziņā labot turnīra izvešanas noteikumus, kuri no visām trijām valstīm atzīti par nepiemērotiem. Šis kongress būtu vienīgais līdzeklis kā izbeigt nevajadzīgo ķildu starp draudzīgiem kaimiņiem. Ja sapratamies kādreiz kopējās atbrīvošanas cīņās ziemeļu frontē, tad vēl labāki to varēsīm sportā.

edaspidisest osavõttust Baltikarika mängudes ja eestlased, avalikult kuulutades, et lõpetavad koostöö lätlastega jalgpallis, nimetades neid kõigeteravamalt mängijaks ja võimatuks komandoks. Nii üks, kui teine pool võisid need otsused tegemata jätta. Aga mis tehtud, seda tagasi võtta enam ei saa. Nüüd peaksid mõlema liidu delegaadid kokkutulema, et konflikti veel kord läbivaadata, enne seda tühistades omad rutulised otsused. Kõigelihtsam oleks seda teostada, kokkukutsudes Baltiriikide jalgpallikongressi Kaunases, millise ettepaneku esitas Leedu jalgpalliliit. Sel kongressil võiks rääkida ka karikaturniiri poolelijätmise põhjusist, kui leitakse võimalikuks, siis pidada uuesti tarvilikke võistlusi ja igatahes muuta turniiri teostamise määrusi, mida kõik kolm riiki tunnistavad kõlbmatuiks. See kongress oleks ainuke seks abinõuks, kuidas lõpetada mittetarvilikku riidu sõbralikkude naabrite vahel. Kui saime teineteisest hästi aru vabadussõjas põhjarindel, siis spordis võime seda veel paremini.

Latvijas iekšējā dzīve. Lāti siseelu.

Latvijā vasara pagāja samērā mierīgi, ja neskaita par lielu notikumu tautas nobalsošanas ierosinājumu, grozīt satversmi, lai panāktu kворuma pazemināšanu likumu pieņemšanai uz vienu ceturto daļu no pēdējās Saeimas vēlēšanās piedalījušos balsotāju skaita. (Tagad satversmes grozīšanai prasa, lai tautas nobalsošanā piedalītos vismaz puse no balsstiesīgo pilsoņu skaita, bet vienkāršiem likumiem vajadzīga puse no Saeimas vēlēšanās piedalījušos skaita). Bij gan arī Saeimas ārkārtējā sesija, bet tās iznākums bij pretējs tam, ko cerēja panākt sesijas sasaukšanas pieprasītāji — socialdēmoqrāti, kommūnisti un minoritātes.

Tautas nobalsošanas ierosinājums nedabūja vajadzīgo balsu skaitu tā virzīšanai uz priekšu, bet Saeimas ārkārtējā sesijā, kas bij sasaukta „fašisma“ apkarō-

Suvi mōodus Lātis vōrdlemisi rahulikult, kui mitte lugeda suureks sūndmuseks rahvahāletuse algatamist pōhiseaduse muutmiseks, et saavutada kvoorumi vāhendamist seaduste vastuvōtmisel. Taheti kätte saada sellist olukorda, et seaduse vōib vastuvōtta ūhe neljandikuga neist hāālest, mis āraantud viimasel seimi valimistel. Praegu pōhiseaduse muutmiseks nōutakse, et rahvahāletusest vōtaks osa vāhemalt pool hāāleōiguslikkude kodanikkude arvust, kuid lihtsad seadused vajavad poole seimi valimisist osavōtjate arvust). Kutsuti kokku ka seimi erakorraline istungjārk, kuid selle tulemus oli pāris vastupidine sellele, mida lootsid istungjārgu kokkukutsumise algatajad — sotsiaaldemokraadid, kommunistid ja vāhemusrahvused.

Rahvahāletuse algatus ei saanud vajalikku hāālte arvu temale edaspidise kāigu

šanai, visus kreiso priekšlikumus noraidīja. Turpretim pilsonisko grupu pārstāvji, lielākā, vai mazākā mērā, atbalstīja Zemnieku Savienības prasību, — grozīt biedrību un politisko organizāciju likumu tānī virzienā, ka visām organizācijām, izņemot skautu organizāciju, noliedz izvest ierindas un militāru apmācību un nēsāt formas tērpus. Septembra mēnesī valdība arī likumu grozīja.

Saeima sanākusi uz kārtējo sesiju likuma grozījumus nenoraidīja, un turpmāk pie politiskām organizācijām nevarēs pastāvēt sporta, fiziskās audzināšanas, vai kārtības sargu iestādījumi, neatkarīgi no nosaukuma. Tie nevarēs pastāvēt arī pie biedrībām un savienībām. Bez tam biedrību un savienību biedriem, kā arī politisku organizāciju biedriem, nebūs tiesības bez iekšlietu ministrijas atļaujas nēsāt formas tērpus, krūšu nozīmes, vai citus tamlīdzīgus apzīmējumus, kas ar savu veidu varētu būt par norādījumu tam, ka attiecīga persona pieder pie zināmas organizācijas. Šie grozījumi visai nepatīkami sociāldemokrātiem, kuŗu pionieru un strādnieku sargu organizācijas bija tērtas formās. Pēc ārkārtējās sesijas sociāldemokrātiem bija jāpiedzīvo arī vēl tā nepatīkšana, ka tiesa nolēma apturēt viņu sporta un sargu biedrību par statutu pārkāpšanu.

Saeimas ārkārtējā sesijā interesanti bij norādījumi, kāpēc plašākās tautas masās rodās nemiers ar Saeimas darbību un kāpēc pieņemās demokrātijai naidīgo organizāciju spēks. To izskaidroja no vienas puses ar iespaidiem no ārienes, ar ārvalstu notikumu piemēriem, bet no otras puses ar Saeimas iejaukšanos administratīvās varas funkcijās, ar lielo sadrumstalotību, kas kavējusi nodibināties stingrai un stabīlai valdībai, ar nenoteiktību likumdošanā un taml. parādībām. Šos iemeslus atzina pat progresīvās apvienības vadonis bij. ministru prezidents M. Skujenieks. Turpat arī Zemnieku Savienība pastrīpoja, ka uzskata par nepieciešamu panākt valsts prezidenta vēlēšanu tautas nobalsošanā, dodot tam plašākas tiesības, neizslēdzot Saeimas atļāšanu. Tā ir ve-

andmiseks, ja seimi erakorrāline istungjārg, mis oli kokkukutsutud „fašismi“ hukkamōistmiseks, ei vōtnud vastu mitte ūhtki pahempoolsete ettepanekut. Selle vastu, kodanliste gruppide esindajad toetasid suuremal vōi vāhemal māāral Pōllu-meeste liidu nōuet — muuta ūhingute ja poliitiliste organisatsioonide seadust selles suunas, et kōikidel organisatsioonidel, vāljaarvatud skautide organisatsioonid, keelata sōjavāelised ōppused ja vormiriete kandmine. Septembrikuul valitsus muutiski selle seaduse.

Kui seim tuli kokku korrāliseks istungjārguks, siis ta vōttis vastu selle seaduse muudatused, ning edāspidi poliitiste organisatsioonide juures ei tohi olla spordi, fūūsilise kasvatuse vōi korralvurite gruppe, vaatamata nende nimetusele. Selliseid ei vōi olla ka ūhingute ja liitude juures. Pāāle selle, seltside ja liitude liikmetel, samuti ka poliitiliste organisatsioonide liikmetel ei ole ōigust kanda siseministeriumi loata vormiriideid, rinnamärke vōi teisi sellelaadilisi märke, mis vōiksid nāidata, et vastav isik on teatava organisatsiooni liige. Need muudatused seltside seaduses mitte ei meeldi sotsiaaldemokraatidele, kellede pioneeride ja tōōliste kaitsjate organisatsioonid ehtisid end vormiriietega. Pāāle erakorrālist istungjārku sotsiaaldemokraadid pidid ūleelama veel ka seda meelepaha, et kohus otsustas katkestada nende spordi ja kaitsjate ūhingutegevuse pōhikirjast ūleastumise pārast.

Seimi erakorrālisel istungjārgul olid huvitavad kōned sellest, mispārast laiā rahvakihid ei ole rahul seimi tegevusega ja mispārast kasvab demokraatiale vaenuhukkude organisatsioonide jōud. Sellepōh-juseks arvati ūheltpoolt vāliseid mōjusi — vālismaa sūndmuste tagajārjel, kuid teiselpoolt ka seimi segamist administratiivse vōimu funktsioonidesse, samuti ka killustatud seimi koosseisu, mis takistab tugeva ja stabīlse valitsuse moodustamist, ning ebatāpsus seadusandluses ja teised sedalaadi nāhted.

Neid pōhjust tunnistas isegi progresiivse koonduse juht, endine ministerpresident M. Skujenieks. Samas toonitas ka

ca Zemnieku Savienības prasība, kas par jaunu atkārtota, jo patreizējo laiku un apstākļus uzskata par labvēlīgiem tās izpildīšanai. Tomēr panākt valsts prezidenta ievēšanu tautas nobalsošanā nebūs nemaz tik viegli. Tad jāgroza ir satversme, kuŗas grozīšanai prasa augsti kvalificētu balsu skaitu. Bet laba daļa grupu un grupiņu ir ieinteresētas, lai valstij turpinātos tagadējais stāvoklis, kad šīm grupām iespējams savā labā vairāk panākt, nekā tānī gadījumā, kad valstij būs stingra vara, kuŗai nebūs jārēķinājas ar sīko grupu prasībām. Taču, cik vērojams no vispārējā noskaņojuma, valsts prezidenta vēlēšanai tautas nobalsošanā un plašāku pilnvaru piešķiršanai, ir diezgan lieka piekrišana un ap šo jautājumu Latvijā gaidāmas lielākas cīņas.

Arvien skanāk Latvijā atskan arī prasība grozīt Saeimas vēlēšanu likumu un izskaust sīkās grupas. Zināmi principiāli atzinumi šai virzienā jau pieņemti attiecīgā Saeimas komisijā. Kā viens no radikālākiem soļiem mināms projektētāis grozījums, ka pārstāvjus Saeimā nevar dabūt grupas, kuŗas vēlēšanās iegūst mazāk par trīs mandātiem. Sīkām grupām tas nozīmētu iznīcību un tās cīnīsies tam pretim līdz pēdējam un ar visiem līdzekļiem. Tā kā valdība ir atkarīga no sīko grupu labvēlības, tad grūti paredzēt, kas tur var iznākt. Un vēl ir liels jautājums, vai vēlēšanu likumā pieņems radikālākus grozījumus, kaut arī visas ievērojāmākās politiskās partijas atzinušas grozījumu nepieciešamību.

Saimnieciskā dzīvē ir atzīmējama lielāka rosība. Tā radusies vispārējo dzīves apstākļu uzlabošanās dēļ un pateicoties lauksaimniecības ražojumu cenu uzturēšanai. Nodarbināto cilvēku skaits ir audzis un bezdarbs mazinājies. Vasarā tas nebij nemaz jūtams. Laukiem pat trūka strādnieku. Nodarbinātības pacelšanās liela loma piekrita arī valsts budžetā atvēlētiem krēditiem būvniecībai. Pēdējo arī sekmē būves uz kredīta. Tā nesen atpakaļ Saeimas budžeta komisija atļāva būvēt uz kredīta zemes ceļus un šosejas par apm. 3 milj. ls. — šorudenī Latvijā

Pöllumeeste liit, et peab tarvilikuks saavutada riigipresidenti valimist rahvahääletusel, andes temale laiemaid õigusi, juurearvates ka seimi laialisaatmist, enne tema volituste tähtaja möödumist.

See on Pöllumeeste liidu vana nõue, mis uuesti korratud, kuna praegust aega ja seisukorda peetakse soodsaks selle teostamiseks. Siiski on väga raske jõuda riigipresidenti valimisteni rahvahääletusel. Siis peame muutma põhiseadust, milleks on tarvis väga suurt häälte arvu ning paljude väikeste ja suurte gruppide huvides on, et riigis püsiks alal praeguse seisukord, mil neil gruppidel on võimalus oma hääks saavutada rohkem, kui sel juhusel, kui riigis valitseb kindel võim, millel pole tarvis arvestada väikeste gruppide nõuetega. Siiski on üldisest meeolust näha, et riigipresidenti rahvahääletuse kaudu valimise ja talle suuremate õiguste andmise küsimusel on küllalt suur poolehoid ja selle arutamisel võime oodata Lätis suuri võitlusi.

Ikka tugevamini kuuleme Lätis praegu nõuet — muuta seimi valimiste seadust, ja kõrvaldada väikseid gruppe. Mõned põhimõttelised otsused selles suunas juba võeti vastu vastavas seimi komisjonis. Ühe radikaalseima sammuna peame mainima kavatsetavat muudatust, et esindajaid seimi ei või saata grupid, kes valimistel on saanud vähem kui kolm mandaati. Väikestele gruppidele see muudatus tähendab lõppu ja sellepärast nad võitlevad selle vastu viimase ni ja kõikide abinõudega. Kuna valitsuse saatus oleneb väikeste gruppide häälest, siis on raske ennustada, kuidas see kõik lõppeb. Ja on veel suur küsimus, kas valimisseaduses võetakse vastu radikaalseid muudatusi, ehkki kõik tähtsamad poliitilised parteid neid soovivad.

Majanduslikus elus on märgata suuremat elavust. Seda põhjustab üldine olude paranemine ja põllumajandussaaduste kindlad hinnad. Tööliste arv kasvab ja töötatöölisi registreeritakse vähem kui läinud aastal. Suvel polnud neid sugugi. Maal oli isegi põllutööliste puudus. Töö saamist võimaldasid ka riigieelarves ettenähtud krediitid ehitustöödeks. Seda soodustab ka luba ehitada krediidi päale.

nāca gatava trešā cukurfabrika. Tā atrodas Liepājā. Tagadējās trijās cukurfabrikās varēs ražot apm. 70 proc. no Latvijas cukura patēriņa, ar ko tomēr nav domāts apmierināties un vēl projektēts celt divas cukurfabrikas — vienu Rēzeknē, otru Valmierā. Pirmās būve gan projektēta pamatojoties vairāk uz politisko, nekā saimniecisko prasību pamata, jo Latgalē audzētās cukurbietes it labi var pārstrādāt Krustpils cukurfabrikā, kas atrodas uz Latgales un Vidzemes apgabalu robežas pie Daugavas. Bet Latgales deputāti cukurfabrikas būves prasībā ir tik tālu aizgājuši, ka nevar vairs atkāpties un, beidzot, fabrikas būvi uzstādījuši par koalīcijas jautājumu.

Lielākā būve Latvijā būs Ķeguma spēkstacija, par kuras būvdarbu finansēšanu jau ilgāku laiku notiek sarunas ar franču „Sainrapt et Brice“ firmu. Tā ir ar mieru sagādāt kredītu spēkstacijas būvei un mašīnu pirkšanai, bet prasa kredītu atmaksāt 14 gadu laikā un maksāt ar eksportkociem. Latvijas meži atmaksu ar kociem var nest, jo gadā būtu jāatmaksā apm. 2,5 milj. ls, kas prasītu 30 proc. no gadskārtējās koku eksporta normas, bet iebildumus ceļ vietējiem koktirgotājiem tuvie laudis. Tas arī saprotams, jo viņi ieinteresēti lielākā koku materiālu apgriezībā. Tagad viņiem var rasties spēcīgs konkurents un tas viņiem nav patīkami. Līguma sarunu iznākums ar frančiem neskaidrosies tuvākā laikā un līdz ar to būs skaidrība, vai vispār Latvija tuvākos gados ķersies pie Daugavas krāču izmantošanas elektriskās enerģijas iegūšanai, jo notiekošās sarunas ir nopietnākās, kādas līdz šim bijušas.

17. oktobrī Saeima sanāca uz kārtējo sesiju. Tā solījās būt diezgan vētraina, jo ar šo sesiju sākās Saeimas trīs gadu darbības pēdējais darba gads, kad ieskaņās priekšā stāvošo vēlēšanu lozungu motīvi. Arī koalīcijā bij vērojamas dažas plaisas un neviengabalainība, kas opozīcijai atļauj lielāku rīcības brīvību un neatļauj valdības nodomiem iet pa taisnu un noteiktu ceļu. Tā arī notika, ka Saeima tepat mēnesi nodarbojās ar prezidija ziņo-

Hiljuti lubas seimi eelarvekomisjon ehitada kreedīdi pāāle kivi ja maanteid umbes 3 miljoni lati eest. Tānavu sūgisel jōuti lōpule Lāti kolmanda suhkruvabriku ehitamisega Liepajas. Olemasolevas kolmes suhkruvabrikus vōime toota 70% kōigest Lāti suhkrutarvitusest, millega siiski veel pole mōeldud rahulduda ning kavatsetakse ehitada veel kaks suhkruvabrikut: ūks Reseknes ja teine — Volmaris. Esimese ehitamine pōhjeneb küll rohkem poliitiliste kui majanduslikkude nōuete alustele, sest Latgallias kasvatātud suhkrupēdid vōiks ūmbertōōtada ka Krustpilsu suhkruvabrikus, mille asukoht on Latgallia ja Liivimaa piiril Daugava kaldal. Kuid Latgallia rahvasaadikud on suhkruvabriku ehitamise nōudmises jōudnud juba niikaugele, et ei saa sellest enam loobuda ning lōpuks tegid vabriku ehitamise koalitsiooni kūsimumeks.

Suurim ehitus Lātis saab olema Kegumi jōujaam, mille ehitamise fūnanseerimisest juba pikemat aega rāākitakse prantsuse „Sainrapt et Brice“ firmaga. See on nōus andma kredīiti jōujaama ehitamiseks ja masinate ostmiseks, kuid nōuab vōla tatumist 14 aasta jooksul ja maksmist eksportpuudega. Lāti metsad vōimaldavat neid tingimusi tāita, kuna aastase maksma umbes 2,5 milj. latti, mis nōuaks 30% igaaastasest puueksporti normist, kuid kohalike puukaupmeestele lähedat ringkonnad ei ole sellega nōus. See on ka arusaadav, kuna nende huvides on suurem puumaterjali lābikāik. Nad saaksid suure konkurendi, mis pole sugugi meeldiv asi. Lepingu lābirāākimiste tulemused prantslastega selguvad juba lähemal ajal, ning siis selgub ka kūsimum, kas Lāti lähematel aastal ūldse hakkab kasutama Daugavat elektrienērgia saavutamiseks, kuna praegusel lābirāākimised on tōsisemad endistest.

17. oktoobril seim tuli kokku korraliseks istungjārguks, mis tōotas olla küllalt tormiline, kuna selle instungjārguga algas seimi kolmeaastase tegevuse viimane tōōaasta, mil kōlavad eelseisvate valimiste loosungite motiivid. Ka koalitsioonis oli mārēgata mōningaid lōhesid ja arusaamatusi, mis annab opositsioonile suuremat tegevusvabadust ja takistab valitsuse ka-

jumiem, kuŗos bij valdības izdotie noteikumi starpsesiju laikā un deputātu un fraheiju iesniegtie likumprojekti un jautājumi.

Stingras koalīcijas trūkuma dēļ Saeimā arī krita divi valdības likumi, kas bija visai svarīgi un tālejoši. Pirmais no tiem bij likums, kuŗš to pilsētu pašvaldību darbiniekiem, kuŗas sanēmuŗas valsts aizdevumus, neatļāva maksāt lielākas algas par valsts darbiniekiem. Ar šo likumu gribēja palīdzēt pilsētām tikt pāri darbinieku algu jautājumam, ko pilsētu domēs demagoģijas dēļ nav iespējams nokārtot. Sevišķi šis likums bij domāts galvas pilsētai - Rīgai, kuŗai tas būtu devis tepat 3 milj. ls lielu ietaupījumu pie 40 milj. ls lielā budžeta. Likumam Saeimā tomēr pietrūka balsu, jo arī te bija pilsoņu grupas, kas negribēja saiet naidā ar 7.000 Rīgas darbinieku un viņu piederīgiem. Tāpat krita valdības sodu likuma papildinājumi, kas bija vērsti pret presi. Papildinājumi bija motivēti ar nepiecieŗamību cīnīties pret valsts un tās amatpersonu nonīcināšanu un noķengāšanu.

Lielāku savijņojumu Saeimā un visā latvieŗu sabiedrībā izsauca Zemnieku Savienības ierosinātie grozījumi Republikas satversmē. Saeima par grozījumiem debatēja 3 sēdes, līdz beidzot 10. novembra sēdē ar 60 balsīm pret 28 un 2 atturoties, grozījumus nodeva komisijas caurskatīšanai. Pret katru satversmes reformu nostājās socialdēmoŗati, kommūnisti, divi Latgales kreisākie pilsoņu deputāti un zīdu deputāti. Visi pārējie, ar mazākiem vai lielākiem iebildumiem, piekrita reformai. No debatēs izsacītiem norādījumiem sprieŗzams, ka vismazākā pretestība būs valsts prezidenta ievēlēšanai tautas nobalsoŗanā, bet vislielākie iebildumi — valsts prezidenta tiesību paplaŗināŗšanai uz Saeimas rēķina. Zemnieku Savienība ir paziņojusi, ka neatkāpsies no ierosinātiem grozījumiem un kā zemnieku vadonis K. Ulmanis teica, — jo lielāka būs pretestība, jo plaŗākas klūs Zemnieku Savienības prasības!

Tas nozīmē, ka Zemnieku Savienība,

vatsustel minna ņiget ja kindlat teed. Nii siis tuligi, et seim peagu terve kuu te-gutses juhatuse teadaannetega, mis sisaldas valitsuse vāljaantud māŗusi seimi puhkuse ajal ning rahvasaadikute ja gruppide esitatud seaduseelnōusi ja kūsimsi.

Kindla koalīcijas puudumise tōttu kukkusid seimis lābi kaks valitsuse seadust, mis olid vāga tāhtsad ja kaugeleulatuvad. Esimene neist oli seadus, mis keelas riigitoetusi saanud linnadel maksta oma ametnikele suuremat palka kui saavad riigiametnikud. Selle seadusega taheti korraldada linnaametnike palkade kūsimumst, millest linnavolikogud ei saa ņile demagoģia pārast. See seadus oli mōeldud eriti pāalinna — Riiale, millele ta annaks umbes 3 miljoni latti kokkuhoidu aastas. Riia eelarve on 40 milj. latti suur. Kuid seadus ei saanud poolt vajalicku hāalte arvu, kuna mōningad kodanlised grupid ei soovinud minna tulli 7000 Riia linnaametikuga ja nende perekondadega. Samuti kukkusid lābi ka valitsuse tāiendused karistusseaduses, mis piirasid ajakirjanduse vabadusi. Tāiendused olid motiveeritud vajadusega vōidelda riigi ja riigiametnike haavamise ja mustamise ajalehtedes.

Suuremaid laineid seimis ja kogu lāti seltskonnas lōid Pōllumeeste kogude algatatud muudatused Lāti Vabariigi Pōhiseaduses. Lābirāākimised muudatusist kestsid seimis kolmel koosolekul, kuni viimati 10. novembri istungil 60 hāālega poolt, 28 vastu ja 2 erapooletuks jāāmisel muudatused anti komisjonile lābivaatamiseks. Pōhiseaduse muutmise vastu olid sotsiaaldemokraadid, kommunistid, kaks Latgallia pahemapoolset kodanlist rahvasaadikut ja juudid. Kōik teised, suurema vōi vāiksema kriitikaga, pooldasid pōhiseaduse reformi. Lābirāākimistel avaldatud mōtteist vōime jāreldada, et kōige vāhem vastaseid on presidendi valimisele rahvahāāletusel, kuid kōige rohkem vaieldakse selle vastu, et riigipresidendile antakse suuri volitusi seimi arvel. Pōllumeeste kogud teatasid, et nad ei loobu algatatud muudatustest ja pōllumeeste juht K. Ulmanis ņtles: mida suurem on vastasrind, seda rohkem nōuavad Pōllumeeste kogud.

Saeimā nepanākusi vēlamos satversmes grozījumus, ies ar tiem tautas nobalsošanā, pie kam projekts tad būs radikālāks par līdzšinējo.

Saeimā no latgaliešu grupām šogad atkal ierosināta zemnieku parādu strīpošana Zemes bankā. Bija vairāki projekti. To iztīrīšanai ir notikušas vairākas komisijas sēdes, kurās vairākums nācis pie atziņas, ka Zemes bankas parādi zemniekiem ir nesalīdzināmi vieglāki samaksājami, par citiem parādiem. Bez tam, ja Zemes bankas parādus strīpotu, tad šī banka nevarētu vairs krēdītēt lauku būvniecību, meliorāciju, kā arī īzsniegt citus kredītus par līdzšinējām lētājām procentēm. Tad 70 proc. no visām vecsaimniecībām, kas Zemes bankā vēl neko nav dabūjušas, arī turpmāk paliktu bez lēta un piemērota kredīta. Arī vesela rinda jaunsaimniecību nevarētu saņemt kredītus jaunu ēku būvei un citām vajadzībām. Tā būtu Zemes bankas, šīs zemniekiem svētīgās iestādes, daļēja likvidācija. Pie tam zemnieki patreizējos apstākļos neko reālu nebūtu ieguvuši, jo Zemes bankas maksājumi par aizdevumu līdz 1500 ls, ir atlikti uz 2 gadiem. Saeimas komisijās vairākums tagad radies uzskatam, kā jāturpina zemnieku vekseļu parādu pārvešana ilgtermiņā uz Zemes banku un komisijām ir dots mēnesis ilgs laiks, attiecīga projekta izstrādāšanai. **Arv. Kl.**

See tāhēndab, et Pöllumeeste liit, mitte saavutades seimis soovitavaid muudatusi põhiseaduses, paneb need rahvahäätetusele, ja siis eelnõu saab olema veel radikaalsem praegusest.

Latgallia grupid seimis algatasid tänava jälle põllumeeste võlgade kustutamise küsimust Maapangas. Olid mitu eelnõu. Nende arutamiseks on juba peetud mitu komisjoni istungit, milledel enamus otsustas, et Maapanga võlga on põllumeestel palju kergem tasuda, kui teisi krediite. Pääle selle, kui Maapanga võlgu kustutakse, siis see pank ei jõuaks enam anda krediite maa paranduseks ja ehitusteks, ning ka teisi krediite praeguste odavate protsentidega. Siis jääksid 70% kõigist vanapõllumeestest, kes Maapangast ei ole veel midagi saanud, ka edaspidi odava ja hää krediidita. Ka terve rida asunike ei saaks enam krēdiite uute hoonete ehitamiseks ja teiste vajaduste rahuldamiseks. See oleks selle põllumeestele tarviliku asutise osaline likvidatsioon. Sealjuures põllumehed ei saavutaks sellega praegustes oludes mitte midagi reaalsset, kuna Maapanga võlad 1500 ls suuruseni on pikendatud 2 aastaks. Seimi komisjonides on enamus praegu seisukohal, et põllumeeste vekslite võlgu peab pikendama ja üleviima Maapanka ning komisjonidele on antud üks kuu aega vastava eelnõu väljatöötamiseks. **A r v. K l.**

Latvijas ev.-lut. baznīcas arķibīskaps prof. Dr. theol. Teodors Grinbergs ievests amatā Doma baznīcā.

Lāti ev.-lut. kiriku peapiiskop prof. Dr. theol. Teodor Grinberg seati Riia Toomkirikus ametisse.

Pagājušā gada 31. martā Latvijas aizgājušā bīskapa Irbes vietā sinode ievēlēja prof. Dr. theol. Teodoru Grinbergu, piešķirot viņam arķibīskapa tituli. Jaunievlētā arķibīskapa iesvētīšana un ievēšana amatā tomēr kavējās, jo latviešu sabiedrība vēlējās, lai svinīgais akts notiek Doma baznīcā, bet viena daļa garīdzniecības negribēja, ka tas notiktu Doma baznīcā, jo ar Doma baznīcas pārvaldīšanas likuma

Lāinud aasta 31. märtsil valis sinood Lāti lahkunud piiskopi Irbe asemele prof. theol. Teodor Grinberg'i, nimetades teda peapiiskopiks. Uue peapiiskopi õnnistamise ja ametisse seadmisest siiski vaieldi, kuna lāti seltskond soovis, et pidulik aktus toimuks Toomkirikus, aga üks vaimumlikkude osa ei tahtnud, et see toimuks Toomkirikus, sellepärast, et valitsemisseaduse väljaandmisega ja selle kiriku

izdošanu un šīs baznīcas nodošanu arhibīskapa rīcībā, bija neapmierinātas vācu draudzes. Beidzot tomēr š. g. 5. novembrī notika arhibīskapa svinīgā ievēšana Doma baznīcā.

Arhibīskaps prof. Dr. theol. Teodors Grinbergs ir dzimis 1870. g. 2. aprīlī Dundagas Gibzdes muižā, kuŗu rentēja viņa tēvs. Pirmo izglītību viņš baudīja Dundagas Kobeles pāgasta skolā, kuŗu vadīja Ernests Dinsbergs. Pēc tam viņš iestājās K. Milenbacha vadītā privātā zēnu skolā, no turienes Jelgavas klasiskā ģimnāzijā. Teoloģiju studēja Tērbatas universitātē. Mācītāja darbu uzsāka 1899. g. 21. maijā Lutrinu draudzē. 1907. g. Grinbergu aicināja Ventspils draudze, kur viņš darbojās 26 gadus. Valsts pirmajos gados Grinbergs bija Ventspils aprinča tautskolu inspektors. No 1919. g. viņš darbojās Ventspils vidusskolā kā direktors, izpildot šo amatu līdz ievēlēšanai par arhibīskapu. Latvijas universitāte 1929. g. piešķīra Grinbergam honoris causa grādu kā atzīnību par nopelniem baznīcas un teoloģiskās zinātnes laukā.

andmisega peapiiskopi kätte ei olnud rahul saksa kogudused.

Viimati siiski 5. novembril k. a. seati peapiiskop Toomkirikus pidulikult ametisse.

Peapiiskop prof. Dr. theol. Teodor Grinberg sündis 2. aprillil 1870. aastal Dundagis, kus tema isa oli Gibsde mõisa rentnikuks. Esimese hariduse sai ta Dundaga Kobele vallakoolis, mille juhatajaks oli Ernest Dinsberg. Pärast seda astus ta K. Milenbahi juhitud poislaste erakooli, ja säält Jelgava klasilisse ģümnaasiumi. Usuteadust õppis Tartu ülikoolis. Õpetaja töö algas 21. mail 1899. a. Lutrini koguduses. 1907. a. kutsus Grinberg'it Ventspils kogudus, kus ta töötas 26 aastat. Riigi iseseisvuse esimesil aastail oli Grinberg Ventspils maakonna rahvakoolide inspektoriks. 1919. aastast töötas ta Ventspils keskkoolis direktorina, mis-sugusel kohal püsis peapiiskopiks valimiseni. 1929. aastal valis Läti ülikool Grinbergi oma audoktoriks, kui teenete rikka tegelase kiriku ja usuteaduse alal.

Igaunijas jaunā valdība.

Eesti uus valitsus.

Igaunijas valsts vecākais **Konstantins Petss** ir igauņu zemnieku vadonis, vairāk-kārtējs valdības galva, valstsvīrs un parlamentārietis. Viņš bija pirmais Igaunijas valsts vecākais un iekšlietu ministrs 1918. g., un šo augsto amatu tagad ieņem jau sesto reizi. Konstantins Petss dzimis 1874. gada 23. februārī, un beidzis Tērbatas universitātes juridisko fakultāti. Tērbatas universitāte viņu 1928. g. uzņēmusi par savu goda doktoru. Par nopelniem valsts labā viņš apbalvots ar Brīvības krusta I. šķ., tāpat ar daudziem ārvalstu ordeniem. K. Petss darbojies arī publicisti-kā un sarakstījis vairākas grāmatas.

Ārlietu ministrs **Jūlijs Seljama** ilgus gadus bija Igaunijas sūtnis Rīgā. Viņš dzimis 1883. g. 8. aprīlī. Apmeklējis Rīgā skolotāju semināru un Pēterpili studējis tieslietas. Strādājis žurnalistikā.

Eesti riigivanem **Konstantin Pāts** on Eesti põllumeeste juht, mitmekordne riigipea, riigimees ja parlamentaarlane. Tema oli esimeseks Eesti riigivanemaks ja siseministriks 1918. a. ja on riigivanema kõrgel kohal juba kuuendat korda. Konstantin Pāts sündis 23. veebruaril 1874. a. ja on lõpetanud Tartu ülikooli õigusteaduskonna. Tartu ülikool valis teda 1928. aastal oma audoktoriks. Teenete eest riigi hääks temale annetati Vabaduse-risti I. järk ja samuti mitu välismaa ordenit. K. Pāts on töötanud ka ajakirjan-duses ja kirjutanud mitu raamatut.

Välisminister **Julius Seljama** oli kauaaegne Eesti saadik Riias. Tema sündis 8. aprillil 1883. a. Õppis Riias kooli-õpetajate seminaaris ja Petrogradi üli-koolis õigusteadust. Töötas ajakirjan-

1918. g. bijis Igaunijas satversmes sapulces loceklis un priekšsēdētāja biedrs. Pēc aiziešanas no Rīgas bija Igaunijas sūtnis Maskavā.

Apsardzības ministrs ģen. **Pauls Lills** dzimis 1882. g. 26. janvārī. Apmeklējis Valkas pilsētas skolu, 1904. g. beidzis Viļņas kara skolu un 1911. g. Nikolaja kara akadēmiju. Igaunijas armijā viņš ir jau no atbrīvošanas cīņu dienām un no 1925. g. ieņem apsardzības ministra biedra posteni. Apsalvots ar Brīvības krusta augstāko šķiru un ārvalstu ordeņiem

Satiksmes ministrs plkv. **Otto Šternbeks** dzimis 1884. g. 24. decembrī, apmeklējis Tallinnā vidusskolu, tad studējis Bernā un Helsinkos. Igaunijas brīvības cīņu dalībnieks.

Tieslietu - tieslietu ministrs **Johans Millers**, dzimis 1889. g. 22. oktobrī. Beidzis Maskavas universitātes juridisko fakultāti. Pazīstams tiesu darbinieks. Kopš 1925. g. bija prokurors.

Izglītības ministrs **Nikolajs Kanns** dzimis 1873. g. 26. jūnijā. Studējis filoloģiju Pēterpils universitātē. Pēc tam kā paīdagogs darbojies Tallinnā un Rīgā. Bijis satversmes sapulces un pirmā parlamenta loceklis.

Zemkopības ministrs **Nikolajs Talts**, dzimis 1890. g. 26. novembrī. Mācījies Rīgas garīgā seminārā un beidzis Varšavas universitātes juridisko fakultāti. Bijis satversmes sapulces loceklis un zemkopības ministra biedrs.

Saimniecības ministrs **Kārlis Selters** dzimis 1898. g. Ar pašmācību guvis vidusskolas izglītību un 1925. g. beidzis Tērbatas universitātes juridisko fakultāti. Brīvības cīņu dalībnieks, vēlāk juriskonsults apsardzības ministrijā. Pēdējā laikā rosīgs darbinieks saimnieciskās organizācijās.

1918. aastal oli Eesti Asutava kogu liikmeks ja abi esimeheks. Pärast lahkumist Riist oli Eesti saadikuks Moskvas.

Kaitseminister kindr. **Paul Lill** sündis 26. jaanuaril 1882. a. Õppis Valga linnakoolis, 1904. aastal lõpetas Vilno sõjakooli ja 1911. a. Nikolai sõjaakadeemia. Eesti kaitseväes on ta juba vabadussõja päevilt ja 1925. aastal oli ta kaitseministri abiks. P. Lill omab Vabaduseristi kõrgeima järgu ja välismaa ordeneid.

Teedeminister kol. **Otto Sternbek** sündis 24. detsembril 1884. aastal, õppis Tallinnas keskkoolis, siis Berni ja Helsingi ülikoolis. Vötis osa Eesti vabadussõjast.

Sise- ja kohtuminister **Johan Müller** sündis 22. oktoobril 1889. aastal. Lõpetas Moskva ülikooli õigusteaduskonna. On tuntud kohtutegelane. 1925. a. saadik oli prokurööriks.

Haridusminister **Nikolai Kann** sündis 26. juunil 1873. a. Õppis Petrogradi ülikoolis filoloogiat. Pärast seda tegutses kooliõpetajana Tallinnas ja Riias. Oli Asutava Kogu ja esimese riigikogu liikmeks.

Põllutöominister **Nikolai Talts** sündis 26. novembril 1890. aastal. Õppis Riia vaimulikus seminaaris ja lõpetas Varssavi ülikooli õigusteaduskonna. Oli Asutava Kogu liikmeks ja põllutöoministri abiks.

Majandusminister **Karl Selter** sündis 1898. a. Iseõppimise teel saavutas keskkooli hariduse ja 1925. aastal lõpetas Tartu ülikooli õigusteaduskonna. Vabadussõjalane, hiljem juriskonsult kaitseministeeriumis. Viimasel ajal töökas tegelane majanduslikkes organisatsioonides.

Chronika.

— **Latvijas - Igaunijas ārlietu ministru konference.** Augusta vidū Latvijas ārlietu ministrs Salnais apciemoja Igaunijas ārlietu ministri prof. Pipu. Šinī apciemojumā, apspriežot 1923. gada 1. novembrī noslēgto un 1924. g. 24. februārī spēkā stājušos Latvijas - Igaunijas pagaidu līgumu, apmainītas domas par šī līguma papildināšanu. Kā no Latvijas, tā no Igaunijas puses atzīst, ka abu valstu politiskās saites būtu vēl vairāk pastiprināmas. Pārrunās novērtētas Londonas saimnieciskās konferences rezolūcijas un ar Angliju noslēgto saimniecisko līgumu nozīme. Pārrunāts arī jautājums par triju Baltijas valstu savstarpējo attiecību tālāku veicināšanu un par ceļiem un līdzekļiem, kā tas panākams. Saimnieciskos jautājumos galvenā bijusi domu izmaiņa par muitas unijas realizēšanas iespējamībām. Iztirzāta arī Tautu savienības rudens sesijas dienas kārtība, saskaņojot abu valstu valdību viedokli.

Kārtējo Latvijas - Igaunijas ārlietu ministru konferenci nolemts noturēt Rīgā oktobrī.

— **Miris Igaunijas pirmais bīskaps.** Igaunijas pirmais bīskaps Kuks 25. jūlijā aizvēra acis mūžīgā miegā. Viņš bij 63 gadus vecs un jau vairāk kā 3 mēnešus slimoja ar kādu smagu iekšēju kaiti. Bīskapa amatu viņš ieņēma kopš 1921. gada.

— **Igaunijas nauda uz Latvijas papīra.** Igaunijas valdība izlaiž jaunas vienas kronas naudas zīmes, kuŗu lielākā daļa drukāta apgrozībā esošo banknošu pavairošanai. Jaunās naudas zīmes drukās uz Latvijas papīra.

— **Sausā laika nodarītie zaudējumi.** Igaunijas valsts statistiskais centrālbirojs aprēķinājis, ka sausā un karstā laika dēļ rudzu ražai nodarītie zaudējumi pārsniedz 2 milj. kronu.

— **Lāti - Eesti välisministrite konvents.** Augustikuu keskel külastas Lāti välisminister Salnais Eesti välisministrit prof. Piipu. Selle külastäigu ajal räägiti 1923. a. 1. novembril sõlmitud ja 1924. a. 24. veebruaril jõusse astunud Lāti - Eesti ajutisest lepingust ja tema täiendamisest. Nii Lāti, kui Eesti on ühes mõttes, et peame mõlema riigi poliitilisi sidemeide veel rohkem kindlustama. Kõne all olid ka Londoni majanduskonverentsi tulemused ja Inglismaaga sõlmitud majandsuslikkude lepingute tähtsus. Räägiti ka kolme Balti riigi omavaheliste suhete soodustamisest ja abinõudest, milledega seda võib saavutada. Majandsuslikkes küsimusis kõneldi pääasjalikult tolliunioni realiseerimise võimalusist. Vaadati läbi ka Rahvastelliidu sügishooaja päevakord, kooskõlastades mõlema riigi valitsuste seisukohte.

Korraline Lāti - Eesti välisministrite kokkusaamine otsustati pidada oktoobris Riias.

— **Eesti esimene piiskop surnud.** Eesti esimene piiskop Kukk sulges 25. juulil omad silmad igaveseks uneks. Tema oli 63 aastat vana ja kannatas juba enam kui 3 kuud raske sisemise haiguse all. Piiskopi ametis oli ta 1921. aastast.

— **Eesti raha Lāti paberil.** Eesti valitsus laseb liikvele uusi ühekroonilisi pangatähte, millede suurem osa on mõeldud tarvitusel olevate pangatähtede arvu suurendamiseks. Uus raha trükitakse Lāti paberile.

— **Suve põud tegi suurt kahju.** Eesti riigi statistika keskbüroo kokkuvõtte järgi tegi suve põud rukkikasvatajatele kahju üle 2 milj. krooni.

— Pašu būvēts ledlauzis. Jūlijā Tallinā nolaidā ūdenī pirmo Igaunijā būvēt, ledlauzi „Merikaru“. Ledlauža būve, kas uzsākta 1931. gadā, būs galīgi nobeigta tikai 1934. gadā.

— Igaņu zemnieku domas par mūsu bezdarbnieku pabalstiem. Igaņu zemnieku laikraksts „Kaja“, apskatot jautājumu par laukstrādnieku trūkumu Latvijā, kur pilsētu darba biržas nespēj apmierināt strādnieku pieprasījumu, bet kas izdod miljoniem valsts naudas bezdarbnieku pabalstiem, raksta beigās izsakās: „Liekas, ka Latvija bezdarbnieku atbalstīšanā aizgājusi jau tik tālu, ka strādnieki sāk jau no darba izvairīties.“

— Latvijā pazemināta cena rudziem un kviešiem. Latvijas ministru kabinets augusta beigās noteica cenu rudziem un kviešiem, kuru valdība maksās lauksaimniekiem par 1934. g. ražu. Cena pazemināta. Par rudziem līdzšinējo 21.60 ls par kvintālu maksās 19,20 ls, bet par kviešiem 27 ls vietā 24 ls par kvintālu. Reizē ar to Zemkopības ministrija aicina nepaplašināt sējumu, jo rudzu raža jau pārsniedz patēriņu un kviešu raža ar to robežojas.

— Omal maal ehitatud jäälõhkuja. Juulikuul lasti Tallinnas esimene Eestis ehitatud jäälõhkuja „Merikaru“. Tema ehitamise tööd alustati 1931. aastal, lõpetatakse aga alles 1934. aastal.

— Eesti põllumeeste mõtteid meie töötäolistest toetamisest. Eesti põllumeeste ajaleht „Kaja“, käsitades küsimust põllutöolistest puudusest Lätis, kus linnade tööborsid ei jõua rahuldada nõudeid tööliste järele, aga kus antakse välja miljonite kaupa riigi raha töötäolistest toetamiseks, kirjutise lõpul mainib: „Näib, et Läti töötäolistest toetamises on jõudnud juba nii kaugele, et töölistest hakkavad tööst eemale hoidma.“

— Lätis alandati rukki ja nisu hinda. Läti ministrite kabinett noteeris augusti lõpel rukki ja nisu hinda, mida riik maksab põllumeestele 1934. aasta saagi eest. Hinnad alandati. Rukkidest maksetakse 19,20 ls kvint. endise 21,60 ls asemel ja nisudest 24 ls end. 27 ls asemel. Ühes sellega soovitas põllutöoministerium mitte suurendada külvipinda, kuna rukkisaak on juba suurem sisemaa tarvitusest ja nisu-saagist ka juba piisab meile.

Izdevēja: Latvijas-Igaunijas biedrība, priekšnieks un mēnešraksta atbildīgais redaktors A. Alberings.

Grāmatspiestuves Akc./Sab. „R C T A“, Rīgā, Elizabetes ielā Nr. 14-a. Tālr. 30650.